

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโต
ของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

THE IMPACT OF TOURISM TO LOCAL COMMUNITY
IN THE AREA OF PHIMAI HISTORICAL PARK

ผศ.ดร.ฐิรชญา มณีเนตร

วจ
DS
589
.น123
ฐ372

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ทุนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2551

C2

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโต
ของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

THE IMPACT OF TOURISM TO LOCAL COMMUNITY

IN THE AREA OF PHIMAI HISTORICAL PARK

ผศ.ดร.จิรัชญา มณีเนตร

61344881X

116905350

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ทุนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2551

เรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวใน เขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 2) เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 3) เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย 4) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์ คือ ผู้นำชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพิมาย 1 คน เจ้าหน้าที่นำชมอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 5 คน และยุวมัคคุเทศก์ จากโรงเรียนพิมายวิทยา จำนวน 20 คน รวมทั้งหมด 26 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสอบถาม ได้แก่ ประชาชนในชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 400 คน จากประชากรทั้งหมด 5,210 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) โดยคำนวณจากสูตร ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1970 : 725) ขนาดของความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสถิติทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for The Social Sciences หรือ SPSS) คำนวณค่าสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด ส่วนข้อมูลที่เป็นคำถามปลายเปิดได้สรุปเป็นความเรียง

ผลการศึกษาพบว่า

การพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ด้านเศรษฐกิจ การคมนาคมภายในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ ความสะดวกสบายด้านสาธารณูปโภค

ด้านสังคม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ การมีเวลาอยู่ร่วมกันภายในครอบครัว ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ สถานบันเทิงและสถานบริการ

ด้านวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ เทศกาลและงานประเพณี ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับวิถีชีวิตดั้งเดิม

ด้านสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ มลภาวะทางอากาศ เสียง และกลิ่น ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปรากฏว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมากที่สุดด้านวัฒนธรรม ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายน้อยที่สุดด้านสังคม และมีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอยู่ในระดับมาก

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ด้านวางแผน ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมการวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยว

ด้านการตัดสินใจ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การร่วมลงมติหรือลงความเห็นที่จะช่วยกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว

ด้านปฏิบัติการ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 มีส่วนร่วมน้อยที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมบูรณะ ซ่อมแซม และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ด้านผลประโยชน์ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ของทางผู้นำชุมชนในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ด้านติดตามผล ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการร่วมรณรงค์หรือประชาสัมพันธ์ บอกกล่าวให้นักท่องเที่ยวรู้จักระมัดระวังในการอนุรักษ์ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้คงสภาพเดิมให้ได้นานและยั่งยืน

การวิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

การศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์พิมายที่ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย ซึ่งมีผลกระทบของการท่องเที่ยว 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ โดยแบ่งตามด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การประกอบอาชีพหลักและอาชีพรอง รองลงมา มูลค่าราคาที่ดินในชุมชน ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การใช้จ่ายในครอบครัว รองลงมา ปัญหาทางเศรษฐกิจ ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.63) และการว่างงานของสมาชิก

ด้านสังคม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวสร้างงานสร้างอาชีพก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน รองลงมา การท่องเที่ยวสร้างความเจริญมาสู่หมู่บ้านและความร่วมมือของชุมชน ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่นถูกแย่งงานจากคนต่างถิ่น รองลงมา การท่องเที่ยวทำให้การศึกษาของประชาชนไม่สูงขึ้น และการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม

ด้านวัฒนธรรม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การใช้ภาษาถิ่น รองลงมา การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับชีวิตและอาหารท้องถิ่น ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้ความศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิมเสื่อม

ด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านรักษาและหวงแหนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รองลงมา ความสะอาดของห้องน้ำห้องส้วม ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ ความแออัดในการจัดสรรพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา การท่องเที่ยวทำให้เกิดสิ่งปลูกสร้างที่บดบังทัศนียภาพอันสวยงามและการท่องเที่ยวทำให้ขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีแนวทางในการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชน การพัฒนาสินค้าพื้นเมืองให้มีคุณภาพ ด้านสังคมมีการบริหารจัดการให้สถานบันเทิงที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลพิมายอยู่ภายใต้การควบคุมของเทศบาลตำบลพิมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม มีการพัฒนาความรู้ควบคู่กับคุณธรรม ด้านวัฒนธรรมมีการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อม รมรงค์ให้ชุมชนและเยาวชนให้รักษาสิ่งแวดล้อม แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ด้าน สามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน ดังนี้

1. การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงวัฒนธรรมอันดีงามภายในท้องถิ่น
2. การบูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้มีความมั่นคงแข็งแรง
3. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ในลักษณะของเครือข่ายประชาสังคมจากทุกภาคส่วน

4. การสร้างผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจให้ควบคู่ไปกับกิจกรรมการอนุรักษ์
5. การสร้างจิตสำนึกในการเคารพกฎกติกาทางสังคม
6. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ร่วมกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์

The Impact of Tourism to Local Community in The Area of Phimai Historical Park

ABSTRACT

This research was survey research. The objectives of this research were study the impact of tourism to local community in the area of Phimai Historical Park; 1) To study tourism development of Phimai Historical Park 2) To study tourism activities in Phimai Historical Park 3) To study tourism impact to the ways of life and social community of Phimai District 4) To proposed the guidelines for sustainable tourism development in Phimai Historical Park. The population studied were two groups; the sampling for interviews were community leaders and local tourist guides: Phimai Lord Mayor, Phimai Historical Park officer 5 people and youth tourist guides from Phimai Witiya 20 students; total 26 people by using purposive sampling.

The sampling for questionnaire was local people in Phimai District by using accidental sampling 400 people from the whole population 5,210 people (The National Economic and Social Committee, 2004) by using Taro Yamane formula (Yamane, 1970: 725), size of deviation 5 percent, the SPSS program was used for the data analysis through the use of statistical value, frequency distribution, percentage, mean, standard deviation being both maximum and minimum value, but the data with open-ended questions had been summarized as an essay.

The findings were:

Tourism development of Phimai Historical Park;

Economic side: Transportation within community has been changed the most. The section which has been changed lowest was convenient of public utility.

Social side: The most changing was time sharing within family. The section which has been changed lowest was entertainment and service complex.

Cultural side: The most changing was time and place for the religious and traditional festival. The section which has been changed lowest was using technology with authentic life.

Environmental side: The most changing was air, sound and smell pollution. The section which has been changed lowest was increasing car.

From the study, tourism changing of Phimai Historical Park found that the most changing was cultural side. The section which has been changed lowest was social side and the tourism changing of Phimai Historical Park was at high level.

Tourism activities in Phimai Historical Park;

Planning side: For the most of community participation was tourism planning and management.

Decision side: For the most community participation was sharing idea for setting up tourism activities.

Practice side: For the most community participation was time and place for a religious and traditional festival, mean was 3.77 and lowest was involving renovated and built facilities with tourism resources.

Benefit side: For the most community participation was giving important informations to the official of community learder in terms of tourism activities.

Follow-up side: For the most community participation was follow-up community participation activities and encouraged tourism and cooperated in an evaluation the battle field or public relation to tourists to be cautious in terms of tourism resources and conservation for constant and stable sites.

Analysis the tourism impacts from tourism development in Phimai Historical Park

The study of analysis the tourism impacts from tourism development in Phimai Historical Park emphasize on the ways of life and social environment of Phimai community. Therefor, tourism impacts have two types to consist of positive impact and negative impact by the side as follows:

Economic side: The most positive impact was consist of main career and assistant career, and the second was land's value in community. The most negative impact was family's spending and the second was economic problem about 71-75 percent (Mean was 3.63) and unemployed of members.

Social side: The most positive impact was career of tourism, it built revenue to community, and the second was civilization that tourism bring civilize to community and set up cooperation in community. The most negative impact was career, emphasize on local people have been taken by outsider, and the second was education of local people never growth and tourism brought criminal problem.

Cultural side: The most positive impact was using language, and the second was appling technology to the ways of life and local food. The most negative impact was tourism could made belief and authentic belief to deteriorated.

Environmental side: The most positive impact was tourism could made local people take care environment, and the second was clean toilet. The most negative impact was crowded areas in tourism resources, and the second was the high building setting up cover beautiful views and tourism made more rubbish.

Guidelines for sustainable tourism development in Phimai Historical Park

From the interviewing community leader and local tourist guides regarding guidelines for tourism development found that the guidelines for economic development, should have more supporting and developing local tourist guides for increasing revenue to the community and should have developing quality of local products. For social side, should managed entertainment complex in Phimai area by under controlling of Phimai Municipal. For cooperatation, should have participation with local community in terms of prevent crimes by developing throughout knowledge and merit system. Cultural side, should support and conservation in tradition. For environment, should have convince the community and youth to concern the environment. Guidelines for tourism development in Phimai Historical Park should have community participation for proper and sustainment, as follow:

The impact that happened 4 both of a side, can bring the guidelines for tourism development in Phimai Historical Park for proper and sustainment, as follow:

1. Heritage and antiques conservation, including good culture within local community.
2. Restoration, ancient remains, antiques, for strongly sustaining.
3. Participating in tourism development of local community, in the characteristic of social network from every sectors.
4. Building economic rewards with conservation activities.
5. Building conscious activities in respect the social rules.
6. Participating in natural environment conservation, cooperate with natural environment development for completeness.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย.....	3
สมมุติฐานการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำสำคัญของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
2 ทบทวนวรรณกรรม	7
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	7
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	12
หลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	12
องค์ประกอบของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....	13
ผลกระทบจากการท่องเที่ยว.....	14
ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	18
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	20
3 วิธีดำเนินการวิจัย	29
ประชากร.....	29
กลุ่มตัวอย่าง.....	29
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	30
วิธีการสร้างเครื่องมือ.....	30
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	31
ตัวแปรและการวัดตัวแปร.....	32
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	34

บทที่	หน้า
4 ผลการวิจัย.....	37
พัฒนาการทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	37
ประวัติความเป็นมาและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญภายในอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย.....	37
โบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	41
การพัฒนาทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	52
รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	53
ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคม ของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย.....	55
การเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	57
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	58
ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวใน อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	60
ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมายกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของ ชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย.....	64
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนจากการพัฒนาการท่องเที่ยว 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม.....	72
แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิด ความเหมาะสมและยั่งยืน.....	74
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	76
สรุปผลการวิจัย.....	76
อภิปรายผลการวิจัย.....	80
ข้อเสนอแนะ.....	90
บรรณานุกรม.....	93
ภาคผนวก.....	98
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม.....	99
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	113
ภาคผนวก ค รูปภาพประกอบ.....	116

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	จำนวนและร้อยละข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง..... 55
2	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว ของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย..... 57
3	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย..... 59
4	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน..... 60
5	ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต และสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย..... 61
6	ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสังคมที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต และสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย..... 62
7	ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต และสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย..... 63
8	ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต และสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย..... 64
9	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามเพศ..... 65
10	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามอายุ..... 66
11	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด..... 66
12	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามอาชีพ..... 67
13	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 67
14	ผลการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ..... 69

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
15	ผลการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด..... 69
16	ผลการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด จำแนกตามอาชีพ..... 70
17	ผลการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด จำแนกตามรายได้ต่อเดือน..... 70
18	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามสถานภาพสมรส..... 71
19	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามตำแหน่งการเป็นผู้นำของชุมชน..... 71

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงสังคม.....	18
3 แผนที่ยุทธศาสตร์อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	38
4 สถานที่สำคัญภายในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	39

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่	หน้า
1 แผนที่เส้นทางที่ตั้งปราสาทหินในประเทศกัมพูชาและประเทศไทย.....	47
2 แผนที่จังหวัดนครราชสีมา.....	48
3 แผนที่ที่ตั้งปราสาทหินพิมาย.....	48
4-5 ปราสาทหินพิมายและบริเวณโดยรอบ.....	49
6 ปรากฏหินแดง ปรากฏประธาน และปรากฏพรหมทัต.....	49
7 ปรากฏประธานปราสาทหินพิมาย	49
8 หน้าบันทิศเหนือ แสดงภาพพระวิษณุ 3 พักตร์ 6 กร.....	50
9 หน้าบันทิศตะวันออก แสดงภาพพระอวโลกิเตศวร.....	50
10 หน้าบันทิศตะวันตก แสดงภาพพระพุทธรูปเจ้าแสดงธรรมะ.....	50
11 หน้าบันทิศใต้ แสดงภาพพระพุทธรูปเจ้า ปางนาคปรก.....	50
12 พระพุทธรูปปางนาคปรก จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย.....	51
13 รูปปั้นพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย.....	51
14 เรื่องเล่าจากรamayana	51
15 รูปพญาครุฑ.....	51
16-21 กิจกรรมการแสดง Light and Sound ที่ปราสาทหินพิมาย.....	54
22 ป้ายหน้าประตูทางเข้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	117
23 ที่ทำการของเจ้าหน้าที่ประจำอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	117
24 ตัวปราสาทภายในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	118
25 ภาพด้านข้างตัวปราสาทภายในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	118
26 ยูนัคคฤเทศก์แนะนำสถานที่.....	119
27 ยูนัคคฤเทศก์เล่าประวัติความเป็นมาของปราสาทหินพิมาย.....	119
28 บริเวณรอบนอกอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	120
29 ร้านค้ารอบนอกอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย.....	120
30 เก็บข้อมูล.....	121
31 สัมภาษณ์นายรัช อธิธิวุฒิ ปลัดเทศบาลตำบลพิมาย.....	121
32 สัมภาษณ์อาจารย์และยูนัคคฤเทศก์.....	122

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า
33 งานส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของโรงเรียนพินายวิทยา.....	122
34 ตารางปฏิบัติงานของยุวมัคคุเทศก์อาสาสมัคร.....	122

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยมีการเติบโตและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการพัฒนาทางด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย นักท่องเที่ยว การตลาดการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และการต้อนรับอย่างมีไมตรีจิตร (พิมพ์รณ สุจารินพงศ์, 2549) รวมไปถึงการพัฒนาชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจากการพัฒนาทางการท่องเที่ยวและการมาเชื่อมโยงของนักท่องเที่ยวนั้น อาจนำมาซึ่งผลกระทบทางการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านบวกและด้านลบที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ กิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นส่วนสำคัญของการจัดหารายได้และยังผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีการกระจายรายได้ออกไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างงาน สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในท้องถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ กระตุ้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการใช้จ่าย โดยเริ่มตั้งแต่การเดินทาง การรับประทานอาหาร การใช้บริการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ การซื้อสินค้าของที่ระลึก การรับฝากรถยนต์ การพักผ่อนและบริการอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการขยายตัวของบริการต่าง ๆ ทำให้รายได้ภายในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น (อุคม บัวศรีและคณะ, 2539 : 2-3)

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีผู้คนหลายเชื้อชาติอยู่อาศัยในภูมิภาคต่าง ๆ โดยมีการดำเนินชีวิตตามแนวทางความเชื่อและความศรัทธาของกลุ่มตนเอง มีการแสดงออกในรูปแบบวิถีชีวิตเฉพาะตัวสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม (กรมสามัญศึกษา, 2541 : 12) จากเงื่อนไขและสถานการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ ที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศนั้น พบว่าสังคมไทยมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมายาวนาน มีความรักสงบ สมานฉันท์ เอื้ออาทร เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นสังคมที่ยืดหยุ่น เปิดกว้าง สามารถประสานผลประโยชน์ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2544 : 9)

ในการวิเคราะห์บริบทของประเทศไทย ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้มีการพึ่งพาอาศัยกันในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ความเป็นไปได้ที่ประเทศไทยจะเป็นศูนย์กลางทางการเงินและเป็นแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จะทำให้สังคมเป็นลักษณะของครอบครัวขนาดเล็ก มีการแสดงออกทางเพศสูงขึ้น มีความหลากหลายและไร้พรมแดน วิถีชีวิตของ

คนเมืองจะขาดความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม มีความฟุ้งเฟ้อมากขึ้น บริโภคสื่อหลากหลายชนิด เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น ทำให้คนในสังคมต้องมีการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด แต่ทั้งนี้ยังมีแกนสำคัญที่จะทำให้สามารถดำรงอยู่ได้ คือ เอกลักษณ์ชนบทไทย ค่านิยมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น และในเรื่องของสิ่งแวดล้อมนั้นถูกทำลายมากขึ้นด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก่อให้เกิดปัญหาหามลพิษ สารพิษ และวิกฤติทรัพยากรธรรมชาติ อันจะส่งผลให้เกิดความขาดแคลนและมีมูลค่าสูงขึ้น (ชัยสิทธิ์ คำรงวงศ์ เจริญ, 2550 : 2) เอกลักษณ์ชนบทไทยไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของไทย จึงถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นหนึ่งในทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีอยู่ทั้งหมดสามประเภทด้วยกัน ประเภทที่หนึ่ง คือ ทรัพยากรประเภทธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ หาดทรายชายทะเลและอุทยานแห่งชาติ ประเภทที่สอง คือ ทรัพยากรประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา ได้แก่ แหล่งโบราณคดี อุทยานประวัติศาสตร์และวัดวาอาราม และทรัพยากรประเภทสุดท้าย คือ ประเภทวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์, 2548)

การท่องเที่ยวเกี่ยวกับอารยธรรมขอมในเขตพื้นที่อีสานใต้ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านโบราณสถานสำคัญที่ได้รับการพัฒนา ส่งเสริมและมีการประชาสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการบูรณะปราสาทต่าง ๆ ให้มีสภาพที่สมบูรณ์ ตลอดจนมีการจัดกิจกรรมเสริม เช่น การจัดกิจกรรมทัวร์สัญจร และการจัดประเพณีเสริม การแสดง แสง สี เสียง ที่เป็นการส่งเสริมเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอารยธรรมขอมในปัจจุบัน โดยเฉพาะ “ปราสาทหิน” ต่างก็ได้รับความสนใจจากคนต่างชาติเป็นจำนวนมาก หรือแม้กระทั่งคนไทยเองก็ยังให้คนสนใจไม่น้อย พื้นที่ที่เรียกว่าเป็นแหล่งอารยธรรมขอมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ได้แก่ เขตอีสานตอนล่าง โดยเฉพาะจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ (เชิดศักดิ์ ฉายถวิลและคณะ, 2550 : 89)

อุทยานประวัติศาสตร์พิมายเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งที่มีความสำคัญที่สุดของประเทศไทย จากการเป็นปราสาทหินที่ใหญ่ที่สุดในประเทศและได้รับการเสนอชื่อให้เป็นแหล่งมรดกโลกแหล่งล่าสุดของประเทศไทย (WTO, 2006) วัตถุประสงค์ของการสร้างอุทยานประวัติศาสตร์พิมายนี้ก็เพื่อเป็นพุทธสถานในลัทธิมหายาน ซึ่งสร้างขึ้นในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 16-17 และมีการต่อเติมอีกครั้งในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 (ธิดา สาระยา, 2541) รูปแบบปราสาทเป็นแบบศิลปะเขมร และเป็นต้นแบบเดียวกันกับปราสาทนครวัด (ภาคภูมิ น้อยวัฒน์, 2549) ที่มีความงดงามและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมได้อย่างมากและเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นนี้ มีผลกระทบต่อการอนุรักษ์และการจัดการที่เหมาะสม และด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอาจถูกทำลาย

ด้วยความโลภของนักท่องเที่ยวผู้ไม่หวังดี อันสืบเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์และความเจริญทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ยังผลให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรการท่องเที่ยวและทรัพยากรทางธรรมชาติภายในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์เพิ่มมากขึ้น (ชัยสิทธิ์ คำรงวงศ์เจริญ, 2550 : 3)

จากศักยภาพทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พินายนั้น ก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่และชุมชนให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะสามารถพัฒนาศักยภาพและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงภาครัฐและเอกชนในเชิงบูรณาการ ไม่ว่าจะเป็นการบูรณะปราสาทหินพินาย และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเทศบาลตำบลพินายมีการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พินายอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พินาย

2. วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พินาย
2. เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พินาย
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพินาย
4. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พินายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

3. สมมุติฐานการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพินาย
2. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวด้านสังคมกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพินาย
3. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพินาย

4. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย

4. ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่ของการศึกษาวิจัย ได้แก่ เทศบาลตำบลพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และชาวบ้านในชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

5. คำสำคัญของการวิจัย (Keywords)

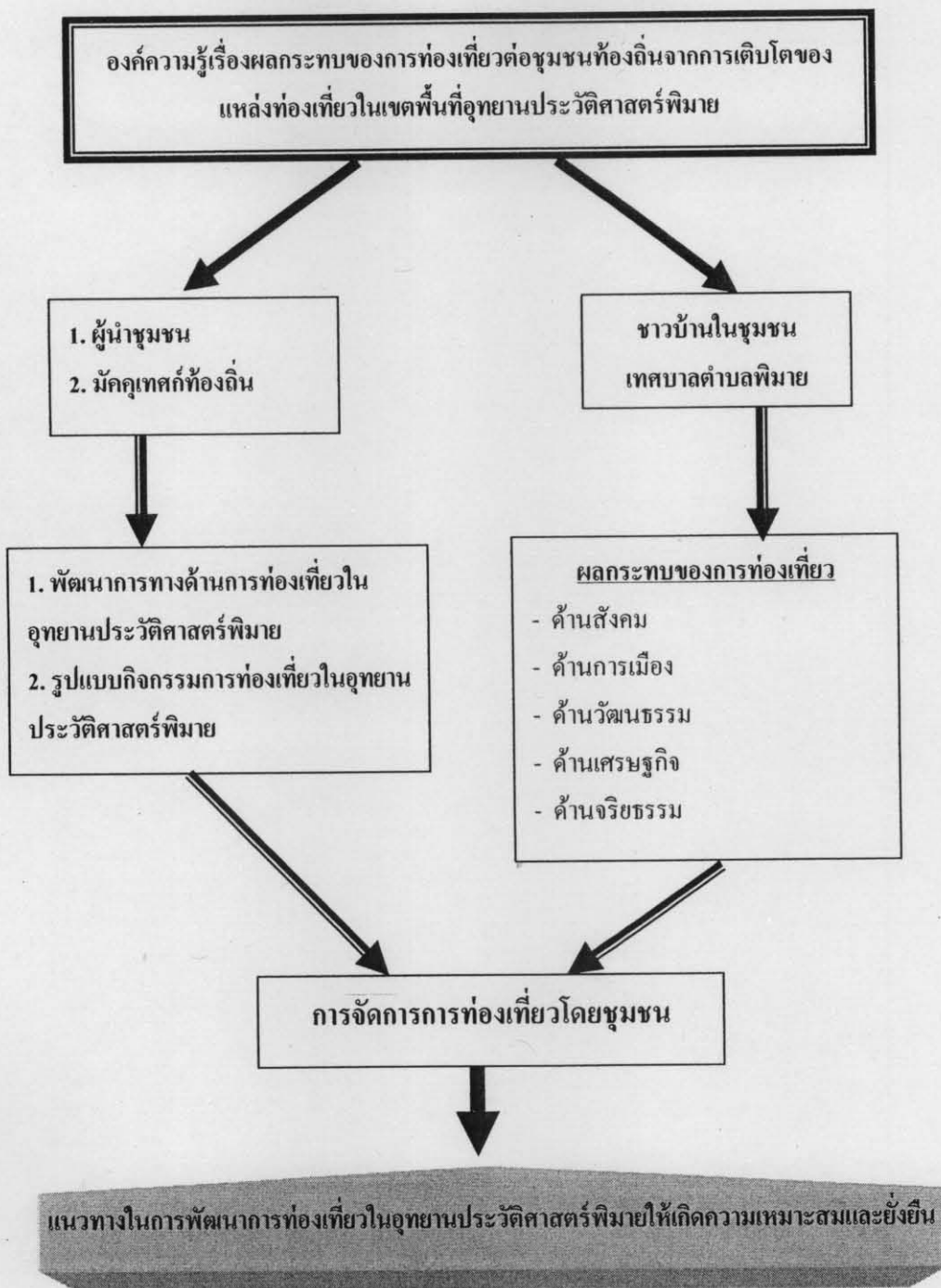
1. ผลกระทบของการท่องเที่ยว (Impact of Tourism) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจจะส่งผลในทางบวกหรือทางลบก็ได้ ผลกระทบทางการท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้ 4 ด้าน คือ ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสังคม ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)
2. อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย (Phimai Historical Park) หมายถึง เมืองโบราณและปราสาทหินพิมายซึ่งได้รับการพัฒนาให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ของชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (นคร สำเภาทิพย์, 2545)
3. นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เดินทางท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
4. ชุมชนท้องถิ่น (Local Community) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยในเทศบาลตำบลพิมาย ซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
5. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
2. ทราบถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งด้านบวกและลบที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายที่ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย
3. สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

7. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 : กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

บททวนวรรณกรรม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมถือเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอีกรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญแก่ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ที่มุ่งเน้นถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม เพื่อความยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักว่าให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินการภายใต้ความร่วมมือของชุมชน รวมถึงภาครัฐ และเอกชน ภายใต้เป้าหมายว่าทุกฝ่ายต้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนในท้องถิ่น

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวในสภาวะปัจจุบันนี้ ภายใต้กระแสของการเปลี่ยนแปลง ควรจะมุ่งไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ไม่ส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้การท่องเที่ยวได้มุ่งไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงมุ่งเน้นในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นมรดกสำคัญของชาติที่ทุกคนควรจะให้มีความสำคัญอย่างยิ่ง แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นจึงมีนักวิชาการให้ความสนใจอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา (Earth Summit Conference) ณ ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 (อ้างใน Ecotourism Network, 2539 : 8) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด หรือจะเป็นกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มเล็ก ที่เป็นเมืองหรือชนบท

ประเวศ วะสี (อ้างใน ศรีนัย เลิศรัถย์มงคล, 2540 : 12) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้มีรายได้จากความรู้และนักท่องเที่ยวได้รับอรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้คุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

เกื้อ วงศ์บุญสิน (2539) (อ้างใน สุรนันทา จันทวรา, 2545 : 16) กล่าวว่า การพัฒนา คือ กระบวนการหลายมิติ ซึ่งประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางสังคม ท่าทีของประชาชน สถาบันต่าง ๆ ของชาติ การเร่งรัดความเจริญเติบโต การลดความไม่เท่าเทียมกัน และ ขจัดความยากจนนั้น คือ การเปลี่ยนแปลงต่อระบบสังคมทั้งระบบ และมุ่งสู่ความสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมภายในระบบนั้น เป็นการก้าวออกจากสภาพของชีวิตที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่าทั้งในด้านวัตถุและความรู้สึกรื่นเริง

ภราเดช พยัคฆวิเชียร (2539) (อ้างใน สุรนันทา จันทวรา, 2545 : 18) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนว่า จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปโดยตลอดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยความหมายทั่ว ๆ ไปนั้น หมายถึง การพัฒนาที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีในอนาคต หรือในอีกความหมายหนึ่งคือ การใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐศาสตร์จากวัฒนธรรม หรือธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

รุ่ง กาญจนวิโรจน์ (2541) (อ้างใน เบญญา จันทรา, 2545 : 28-29) ได้กล่าวถึง นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเร่งด่วนว่า ควรมุ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่แหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐเอกชน สนับสนุนการให้บริการในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีการพัฒนาบริการข้อมูลข่าวสารในระบบที่ทันสมัยด้วยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และส่งเสริมให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ไขด้านการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) (อ้างใน เบญญา จันทรา, 2545 : 29) ได้กล่าวถึง ในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่รัฐบาลได้ให้ความสนใจที่จะพัฒนา เพื่อให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เชิดชูและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างสมศักดิ์ศรีและสร้างสรรค์ ซึ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีอยู่ 4 ประการ คือ ทางด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยว การขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ข่าวสารการท่องเที่ยว โดยการกำหนดนโยบายส่วนรวมให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ้างใน สุรนันทา จันทวรา, 2545 : 18) กล่าวว่าเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น คือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพิจารณาได้จากองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1) ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว

2) ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว

3) ต้องให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

4) ต้องชี้นำด้านการท่องเที่ยวตามความปรารถนาของประชาชนในท้องถิ่น

ที่ประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อม และพัฒนาแบบยั่งยืน (Globe' 90 Conference) ณ ประเทศแคนาดา (อ้างใน นภัก วัฒนคุณ, 2545 : 17) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขบวนการทางระบบนิเวศวิทยาได้

การพัฒนาการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เพื่อความยั่งยืน (ลัดดาวัลย์ พงศรี, 2550 : 31-32) ได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน 4 ประการ คือ

1. การบูรณะ หมายถึง สิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ หรืออาคารสถานที่ที่เสื่อมโทรม หรือหมดสภาพ ขึ้นมาใหม่ ให้มีรูปร่างลักษณะ รวมทั้งสไตล์ที่จะบูรณะให้เป็นอย่างไรนั้น จะต้องมีความถูกต้องอย่างเข้มงวด โดยการค้นคว้าวิจัยอย่างจริงจัง และถูกต้องที่สุด เช่น การบูรณะวัดเก่าบางแห่งในอยุธยาที่เหลือ แต่ฐานและผนังบางส่วนทำขึ้นมาใหม่

2. การฟื้นฟูปฏิสังขรณ์ หมายถึง การฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ อาคารสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้กลับอยู่ในสภาพที่ใช้ประโยชน์ ซึ่งโดยปกติจะทำในระดับเพียงการซ่อมแซมให้มีสภาพดี และอาจรวมไปถึงการปรับสภาพเล็กน้อย เพื่อให้สะดวกแก่การใช้งาน ระดับของการรักษาความแท้ดั้งเดิมเป็นรอง เช่น การซ่อมแซม และปรับปรุงอาคารเก่าแก่บางหลังในโบราณสถานเพื่อใช้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว และยอมให้ใช้งานในสภาพเบาบาง เช่น ใช้เป็นร้านจำหน่ายของที่ระลึกได้ ทำเป็นที่ขายตั๋ว หรือตกแต่งเป็นห้องนิทรรศการขนาดเล็ก

3. สร้างของเก่าขึ้นมาใหม่ หมายถึง การสร้างภูมิทัศน์หรืออาคารแบบดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ จากอาคารหรือสถานที่ ที่ประวัติศาสตร์เดิมเสื่อมสูญไปแล้ว โดยสร้างขึ้น ณ ที่ใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นที่เดิม แต่การสร้างจะต้องเหมือนเดิมทุกประการตั้งแต่ฐานคิดขึ้นไป รูปแบบที่สร้างจะต้องมาจากรากเหง้าหรือค้นคว้าวิจัยจากเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภาพถ่าย หรือภาพวาดเก่า ความเหมือนจะขึ้นอยู่กับการเก็บรายละเอียดจากหลักฐาน และเอกสาร รวมถึงทุนทรัพย์ที่จะเอื้ออำนวยในการก่อสร้าง

4. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ของชุมชน หมายถึง การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ดึงดูดให้ประชาชนภายในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหาภายในพื้นที่ของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ความคิดในเชิงสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนการติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2544 : 4-38) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มคนในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง การมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ต้องเป็นไปในรูปแบบที่ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วม กระทำให้เกิดผลของกิจกรรมที่เข้าร่วม มิใช่เป็นผู้ร่วมคิดตัดสินใจ หรือผู้ได้รับผลประโยชน์เท่านั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมการพัฒนา ไม่ใช่เพียงตั้งให้ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมที่จัดขึ้น เพราะแท้ที่จริงแล้วในชุมชนมีวิธีการจัดกิจกรรมกรรมต่าง ๆ อยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองได้ จึงหมายถึง การที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาอันเป็นกระบวนการผ่านขั้นตอนของการวางแผนในการพัฒนาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2549 : 2-5) ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไว้ดังนี้ จากการพัฒนาประเทศอย่างเร่งรัดตลอด 40 ปีที่ผ่านมา มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นสำคัญ ได้ผลักดันให้สังคมไทยให้ความสำคัญคุณค่าของเงิน โดยละเลยคุณค่าทางสังคม และ วัฒนธรรม ท่ามกลางการพัฒนาดังกล่าว ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมีผลทำให้วัฒนธรรมบางอย่างสูญสิ้นไปตามกาลเวลา จนทำให้วัฒนธรรมบางอย่างสูญหายไปอย่างไร้ร่องรอย ดังที่ทราบกันว่าสถาปัตยกรรมไทยหลายแห่ง ถูกหรือทำลายไปเพื่อปลูกสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาทดแทน บางแห่งมีความชำรุดเสื่อมโทรมลงมากรอเพียงวันที่จะเสื่อมสลายไป

สถาปัตยกรรมไทยจะสามารถพัฒนาให้เจริญ คงอยู่ได้ ก็ต่อเมื่อได้รับการทำนุบำรุงรักษา จากเจ้าของพื้นที่ ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมที่มีความรู้ความเข้าใจ และชื่นชมในคุณค่าในวัฒนธรรมของตนเองเป็นฐาน วัฒนธรรมจึงถือเป็นต้นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่า ต้นทุนทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางวัฒนธรรมจะยิ่งทวีคูณหากว่าชุมชนผู้เป็นเจ้าของรู้จักรักษารู้อย่างดี เสมือนว่าต้นทุนได้ออกดอกออกผล และนำพาสังคมไปสู่ความสุขทางวัฒนธรรมได้

กองทุนสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยจึงได้นำเสนอแนวคิดด้านการอนุรักษ์ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การอนุรักษ์ และพัฒนา “การอนุรักษ์” ในที่นี้ไม่ใช่การหยุดความเจริญเติบโต เป็นการ แข่งขัน หรือสร้างเมื่อตุ๊กตา เพื่อให้เกิดความงมงายแบบไร้ชีวิต หากแต่เป็นการอนุรักษ์ที่ผนวกกัน เข้ากับการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดความเจริญเติบโตองงาม และสร้างสรรค์คุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และจิตวิญญาณของสถาปัตยกรรมในพื้นที่นั้น ๆ

2. สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของ ได้เข้ามามีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติ เพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของพื้นที่นั้น ๆ

3. สร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นที่นั้น ๆ เช่น การ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับกิจกรรมการอนุรักษ์ เพื่อหารายได้มาใช้ในการ ทำนุบำรุง หรือซ่อมแซมบำรุงสถาปัตยกรรม

4. คำนึงถึงความยุติธรรมในการอนุรักษ์ และพัฒนา

5. เคารพในสุนทรียภาพของพื้นที่นั้น ๆ

ธาดา สุทธิธรรม (2542 : 14-20) กล่าวถึง การอนุรักษ์สมัยอีสานว่า การอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมพื้นที่ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมนั้นเป็นเรื่องยาก เพราะการอนุรักษ์จะต้องอาศัย ความร่วมมือจากทุกคน โดยเฉพาะจากคนในชุมชน ซึ่งหากจะรอแต่เพียงผู้ภายนอกให้เข้ามา อนุรักษ์ให้ วันนั้นยังอาจมาไม่ถึง หรือชุมชนอาจจะต้องสูญเสียมรดกอันล้ำค่าของชุมชนไป เสียก่อนในระหว่างที่รอคอยความช่วยเหลือ ทั้งความเชื่อที่บั่นทอนการอนุรักษ์พึ่งช่วยกันทำลาย กระแสความเชื่อของการสังฆมณูที่มุ่งเน้นแต่การสร้างอาคารใหม่มาทดแทน ควรหันมาองการ บูรณปฏิสังขรณ์อาคารเก่าด้วย เพราะสถาปัตยกรรมในอดีตนั้นถือเป็นมรดกของบรรพชน ที่บ่งชี้ถึง ความเป็นอารยชนของคนในชุมชน และสังคมได้เป็นอย่างดี

จากรายละเอียดข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น หมายถึง การ บริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างจำกัดในชุมชนท้องถิ่นให้มีประโยชน์สูงสุด ภายใต้ ความพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วมของคนภายใน ท้องถิ่น ภายใต้การควบคุมผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ให้มี ผลน้อยที่สุด เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น จากวัฒนธรรม หรือธรรมชาติ ในระดับที่วัฒนธรรม หรือ ธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างกลมกลืนถาวร

1.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเข้าชมศิลปะทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ สถานที่และอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์ การแสดงและสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความน่าสนใจของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้อยู่ที่การศึกษาข้อมูลก่อนไปเที่ยว และการตั้งจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยวแต่ละครั้งว่าจะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ในเรื่องของประวัติศาสตร์ และขนบธรรมเนียมที่น่าสนใจของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นอีกด้วย

สำหรับวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมเอกลักษณ์ และความงดงามทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราว และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิตการแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ส่วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานที่มุ่งเน้นอยู่ 4 ประการ คือ ประการแรก การมุ่งเน้นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ประการที่สอง การมุ่งเน้นถึงการดูแลรักษาและคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ประการที่สาม การมุ่งเน้นถึงความพึงพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันก็พึงระวังผลกระทบที่จะเกิดขึ้น โดยเน้นถึงการเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น ประการสุดท้าย คือ มุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนที่เพียงพอ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

1.3 หลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมดังกล่าวสามารถนำไปสู่หลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 ประการ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ความสำคัญ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศแก่นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าประสบการณ์ในการเข้าชมโบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ ในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

3. เป็นการท่องเที่ยวที่ปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ความหวงแหน รักษาและค้ำชูชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่นรวมทั้งเคารพวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเอง (ทัศนีย์ บัวระภา, 2549 : 26-28)

1.4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอ้างอิงตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ดึงดูดใจ 10 ประการ

1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ

1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองซากปรักหักพัง

1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และรูปแกะสลัก

1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ

1.7 ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

1.9 ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆ

1.10 ลักษณะงาน หรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและให้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจะต้องมีความรู้ในเรื่อง สิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

5. องค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว เป็นการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้เดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และมีประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (พงศธร เดชสำลี, 2531 : 20)

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคน รวมถึงการศึกษาเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศิลปกรรมต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นถึงความพอใจสูงสุดในการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และคุณภาพที่ดีของสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว

1.5 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ในรอบศตวรรษที่ผ่านมา จำนวนประชากรในประเทศต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ชีวิตของประชากรมีความเป็นอยู่ที่คึกคักขึ้น เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การศึกษา การเมืองการปกครอง และสาธารณูปโภค สาธารณูปการก็มีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น ทำให้ไปมาหาสู่กันได้ง่าย และประชากรสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็วทั่วถึง ทั้งยังมีการพัฒนาค่านิยมให้สอดคล้องกันสังคมโลกาภิวัตน์ จนเป็นผลให้การท่องเที่ยวเกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิต ค่านิยมและทัศนคติของประชากรโดยรวม ในทั้งผลดีและ

ผลเสียมากขึ้นตามลำดับ สามารถสรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้ (วิชัย เทียนน้อย, 2528 : 5-7, อ้างอิงจาก สิริ ฮามสุโพธิ์, 2543 : 45-48)

1. ผลกระทบด้านการเมือง การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ จะก่อให้เกิดรูปแบบของอาณานิคมขึ้น และในขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวภายในประเทศกลับช่วยกระตุ้นความรู้สึกรักชาติมากยิ่งขึ้น ประชาชนมีความภาคภูมิใจในมรดกที่บรรพบุรุษของตนได้สร้างสรรค์ไว้ อันเป็นผลก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ถ้าหากมีการส่งเสริมให้นักศึกษาเดินทางไปท่องเที่ยวยังภูมิภาคต่าง ๆ ภายในประเทศมากขึ้น จะส่งผลกระทบต่อความรักชาติหรือความเป็นชาตินิยมมากขึ้น ถ้าหากเอกลักษณ์และเอกภาพของท้องถิ่นที่มีอยู่ไม่ถูกทำลายไปเสียก่อน การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มชนเดียวกันที่มีพื้นฐานแตกต่างกันแม้จะอยู่ในประเทศเดียวกันก็ไม่เป็นผลดีเสมอไป เพราะอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และศีลธรรมขึ้นได้

2. ผลกระทบทางวัฒนธรรม จากสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ย่อมก่อให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้น และเป็นตัวการสำคัญอย่างหนึ่งที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศขึ้นมา ดังจะเห็นได้จาก การที่ประเทศอุตสาหกรรมได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศที่กำลังพัฒนาเพิ่มมากขึ้น เพื่อไปท่องเที่ยวยังชุมชนชนบทที่ห่างไกล เพื่อสัมผัสกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกันกับชาวพื้นเมือง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนี้อาจนำมาซึ่งปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันได้

3. ผลกระทบทางด้านสังคม และศีลธรรม ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อด้านวัฒนธรรม ถ้าพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วจะน้อยกว่าด้านสังคม เพราะพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว และชาวพื้นเมืองจะต่างกัน การผสมผสานในเรื่องสังคมบางทีอาจจะก่อให้เกิดประโยชน์และบางทีก็อาจจะเป็นตัวการทำลายที่สำคัญ กล่าวคือ จากผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการได้พบเห็น คือ ชาวพื้นเมืองพยายามต่อสู้เพื่อยกฐานะด้านการศึกษาให้เท่าเทียมกับนักท่องเที่ยว แต่ความเป็นจริงแล้ว โอกาสที่ชาวพื้นเมืองจะเป็นเช่นนั้นเป็นไปได้ยาก และจะเป็นผลทำให้ชาวพื้นเมืองเกิดความรู้สึกไม่ดีกับนักท่องเที่ยวได้ สำหรับผลกระทบในด้านศีลธรรม จะส่งผลออกมาในด้านลบเสียเป็นส่วนใหญ่ จากสถานภาพของชนพื้นเมืองกับนักท่องเที่ยวแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหาด้านอาชญากรรม ลักทรัพย์ ฉ้อโกง โสเภณี และยาเสพติดให้โทษปรากฏขึ้นให้เห็นตามแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้เมื่อนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไปเที่ยวก็จะนำสิ่งของตนเองเก็บกอดเอาไว้ไปปลดปล่อย โดยปราศจากความระอาย พฤติกรรมเช่นนี้ส่งผลให้ชาวพื้นเมืองเกิดการต่อต้านอย่างมาก

4. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ แผนงานต่าง ๆ ที่มีมาก และขาดประสิทธิภาพ จะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมกายภาพ และวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว

หลายแห่ง การจัดสภาพภูมิทัศน์ไม่เหมาะสม จะทำให้ทัศนียภาพบริเวณนั้น ๆ เสียหาย เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวเลวไม่เหมาะสม ไม่สะอาดตา การวางแผนที่รัดกุมจะช่วยในการอนุรักษ์สถานที่ดังกล่าวไว้ การรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าหากมีผู้เข้าไปใช้บริการมากเกินไป อาจจะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวสกปรก เกิดสภาพมลภาวะขึ้น นอกจากนี้ สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งมีคนเข้าไปรับบริการมากเกินไป อาจจะทำให้ทัศนียภาพอันสวยงามถูกทำลายไปได้ ซึ่งบางครั้งจะต้องปิดดำเนินการ เพื่อการบูรณะสถานที่ท่องเที่ยวเป็นการชั่วคราว เช่น ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาจากผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สามารถจัดการให้หมดไปได้ โดยอาศัยวิธีการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ การบริหารงานและการวางรูปแบบที่ดี มีการแนะนำและให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งนักท่องเที่ยวยอมพอใจในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีทิวทัศน์สวยงาม มีศิลปะและสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยวิถีชีวิตที่น่าศึกษา ค่าใช้จ่ายที่ได้จากนักท่องเที่ยวบางส่วนควรจะนำกลับไปใช้เพื่ออนุรักษ์และปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวขึ้นให้คงสภาพเดิมอยู่ตลอดไป

5. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ที่เข้าสู่ประเทศอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวถือเป็นรายได้ “จำเป็น” อย่างหนึ่ง การที่นักท่องเที่ยวนำเงินเข้ามาใช้จ่าย จะทำให้เกิดกระแสเงินหมุนเวียนเกิดขึ้น และช่วยให้เกิดการกระจายรายได้จากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่อีกท้องถิ่นหนึ่ง ค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ คือ ค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่าบริการอื่น ๆ ซึ่งเงินที่นักท่องเที่ยวได้ใช้จ่ายไป จะส่งผลให้ชาวพื้นเมืองมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้ประชากรในพื้นที่มีงานทำเพิ่มมากขึ้น อันส่งผลให้ประชากรมีรายได้สูงขึ้น และผลกระทบที่ตามมาก็คือ ประชากรในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมีค่าครองชีพสูงขึ้นเช่นเดียวกัน

จากที่ได้กล่าวถึงผลกระทบทั้ง 5 ด้านมาแล้วนั้น ทำให้ทราบได้ว่าผลกระทบของการท่องเที่ยวจะส่งผลต่อประชากรในแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านบวกและด้านลบ และผลของความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่เป็นหลัก การให้บริการของแต่ละพื้นที่ รวมถึงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่นั้นเป็นสำคัญด้วย โดยสรุปได้ว่า ผลกระทบจะมาก หรือน้อยนั้น จะขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น การให้ความร่วมมือจากสถาบันองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน และคุณภาพของประชากรในท้องถิ่น ประชากรในพื้นที่ได้มีความรู้และความเข้าใจในคุณค่า วัฒนธรรมต่อกระบวนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังนั้นการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวจะต้องมีการพิจารณาได้ครบทุกภาคส่วน รวมถึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและปฏิบัติร่วมกันต่อการเอื้ออำนวยความสะดวกด้านความท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2533 : 22) ได้สรุปผลกระทบของการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจและสังคมว่า การท่องเที่ยวมีผลในด้านเศรษฐกิจ คือ สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก สามารถสร้างอาชีพเพิ่มขึ้นมากมาย ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ราคาสินค้าและบริการ ค่าครองชีพต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การลงทุนด้านการก่อสร้างและมีผลทำให้แรงงานได้ค่าตอบแทนที่สูงขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น ราคาผลผลิตต่าง ๆ ก็สูงขึ้นตามลำดับด้วยเช่นกัน สำหรับผลกระทบทางสังคม คือ จากผลของการพัฒนาในด้านการท่องเที่ยว การปรับปรุงสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้ทันสมัยตามมาตรฐาน สถานที่บางแห่งอาจถูกสงวนไว้เฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยวของสถานที่นั้น ๆ ซึ่งอาจทำให้รู้สึกไม่เสมอภาคทางสังคมและความรู้สึกไม่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว มุ่งหวังที่จะหาแต่ผลกำไร ขูดรีด ฉ้อโกง หลอกหลวง ตลอดจนประกอบอาชญากรรมต่อนักท่องเที่ยว ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาใหญ่ที่จะต้องมีการวางแผนดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้คนในท้องถิ่นได้รับทราบถึงผลประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับจากการปรับปรุงสภาพสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่าง ๆ ด้านการฝึกอบรมวิชาชีพ ด้านการจัดการนำเที่ยวของยุวมัคคุเทศก์ที่จะทำให้เกิดสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพบปะกับชาวบ้านพร้อมกันนั้นท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญในด้านการกำหนดกฎหมายควบคุมดำเนินธุรกิจ และด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2535 : 60-61) ได้สรุปทิศทางการพัฒนาประเทศ ภายใต้กรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ที่ได้กล่าวถึง ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมว่า การกระจายการลงทุน การจ้างแรงงานและรายได้ของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวออกไปสู่ภูมิภาค เป็นการสร้างงานและรายได้ให้แก่ชุมชนชนบทมากขึ้น โดยสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนในธุรกิจท่องเที่ยวประเภทใหม่ ๆ การพัฒนาระบบบริการพื้นฐานที่จำเป็น การร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในด้านการส่งเสริมตลาดไปสู่กลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ รวมทั้งพัฒนาบุคลากรในภูมิภาคในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อรองรับการลงทุนในด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อภูมิภาคด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมาอย่างแน่นอน

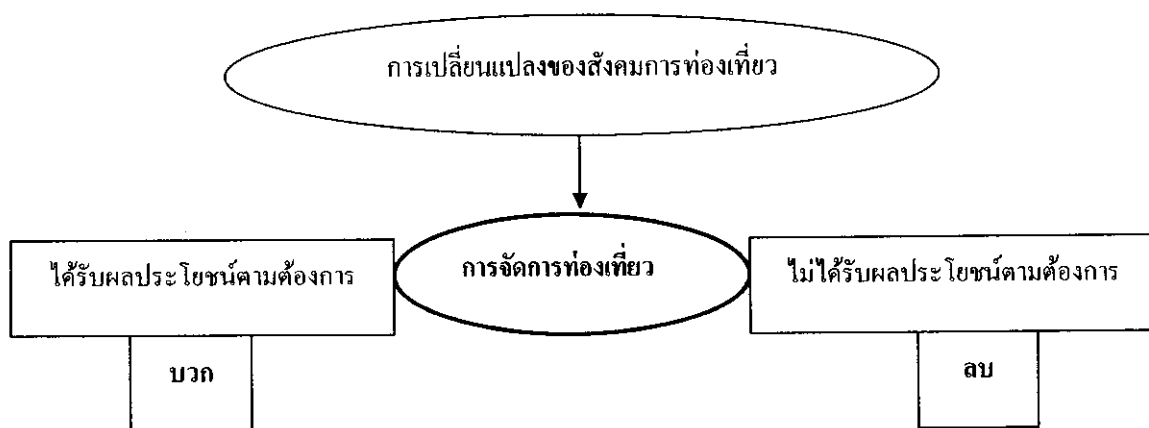

2. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

จอห์น แอป (Ap, John. 1993 : 545 อ้างอิงจาก ธรรมนูญ สุวรรณดี, 2538 : 18-19) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การรับรู้ผลกระทบของการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Exchange Theory) ในการศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อค้นหาเหตุผลว่าทำไมคนในท้องถิ่นจึงมีความเข้าใจในเชิงลบต่อการท่องเที่ยว โดยผ่านกรอบแนวคิดที่อิงทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
2. เพื่อสร้างเครื่องมือที่มีความเชื่อมั่นและมีเหตุผล ซึ่งใช้วัดความเข้าใจของบุคคลท้องถิ่นที่มีต่อผลกระทบการท่องเที่ยว

จอห์น แอป ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า บุคคลในท้องถิ่นจะเกิดความรู้สึกในทางบวกเมื่อได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และในทางตรงกันข้ามจะรู้สึกในทางลบเมื่อไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ ตามที่คาดหวัง จึงมีการสร้างรูปแบบการแลกเปลี่ยนทางสังคมขึ้น และได้มีการทดสอบ 2 ประการด้วยกัน คือ ประการแรก การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความถี่เนื่องของการแลกเปลี่ยนและธรรมชาติของการแลกเปลี่ยน ประการที่สอง ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของผู้กระทำที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงในอนาคต และความถี่เนื่องของการแลกเปลี่ยน

แผนภูมิที่ 2 : ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงสังคม

ผลของการทดสอบอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานย่อย 3 ข้อ ในสมมุติฐานข้อที่ 1 พบว่าความเข้าใจ ผลกระทบในด้านบวกของการท่องเที่ยว

- (A) สัมพันธ์ในเชิงบวกกับข้อมูล (Actor is Power)
- (B) สัมพันธ์ในทางกลับกันกับข้อมูล (Actor is Power Discrepancy)
- (C) สัมพันธ์ในทางบวกกับระดับของความเกาะเกี่ยว (Cohesion) ในการแลกเปลี่ยน

ระหว่างผู้กระทำ (Actor) 2 พวก

สมมติฐานที่ 2 พบว่าคล้ายคลึงกันของผู้กระทำ (Actor) ที่อยู่ในพฤติกรรมแลกเปลี่ยน ในอนาคต สัมพันธ์ในเชิงบวกกับความเข้าใจในผลกระทบของการท่องเที่ยวซึ่งผลสนับสนุนสมมติฐานข้อนี้

การพัฒนาเครื่องมือวัดที่มีความเชื่อมั่นและมีเหตุผล ได้ผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถจำแนกผลกระทบของการท่องเที่ยวออกเป็น 7 ด้าน คือ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ความแออัดของผู้คน บริการ ภาษี และทัศนคติของชุมชน

จากทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ จอห์น แอป สตรูป ได้ว่า จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการท่องเที่ยว คนในท้องถิ่นจะรู้สึกดีเมื่อได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และรู้สึกไม่ดีเมื่อเขาไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตามที่คาดหวังไว้ เพราะฉะนั้นการจัดการท่องเที่ยวจึงต้องให้ความสำคัญกับผลกระทบที่จะตามมา พร้อมทั้งคำนึงถึงผลประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับเป็นสำคัญ

กิม ยองควาน (Kim, Yong Kwan, 1993 : 2981, อ้างอิงจาก อรรถัญญา สุวรรณดี, 2538 : 21) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว : การทดสอบ โดย Vested Interests Model พบว่า จุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้เพื่อตรวจสอบว่า ความมุ่งหวังของคนในท้องถิ่น และความเข้าใจผลกระทบของการท่องเที่ยวจะสัมพันธ์กับความเข้าใจ การพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงบวกหรือลบ วิธีการศึกษาโดยการสำรวจเพื่อทดสอบต้นแบบของเครื่องมือวัด ที่ชื่อว่า A Vested Interests Model ต้นแบบนี้ดัดแปลงมาจากข้อสรุป อภิปรายต่าง ๆ ในทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสาระสำคัญของต้นแบบประกอบด้วยความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีระหว่าง

1. ความสนใจที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และความคาดหวังถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยว
2. ระดับความสำคัญ และความคาดหวังที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว
3. ระดับความคาดหวังและความเข้าใจที่มีต่อผลกระทบต่อการท่องเที่ยว
4. ระดับความเข้าใจและความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว
5. ระดับความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า บุคคลในท้องถิ่นมีระดับความสนใจต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสูงจะมีระดับความมุ่งหวังผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนสูงตามไปด้วย นอกจากนี้ยัง พบว่า

ความคาดหวังของบุคคลในท้องถิ่นที่มีต่อผลประโยชน์ของชุมชนจะได้หลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวสูง สอดคล้องกับผลกระทบที่จะมีความสำคัญต่อชุมชน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นอีกว่าผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งด้านบวกและลบมีบทบาทสำคัญในการเสริมระดับความพึงพอใจต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ถ้าบุคคลในท้องถิ่นมองในแง่ดี ประการสุดท้ายจะพบว่าบุคคลในท้องถิ่นยังมีความพึงพอใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับมากเท่าใด เขาก็ยังมีความผูกพันกับการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้นเท่านั้น

จึงสรุปได้ว่า ความเข้าใจในระดับความสนใจของคนท้องถิ่น ที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และระดับความสำคัญที่มีต่อผลกระทบของการท่องเที่ยว จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นข้อมูลสารสนเทศในการอธิบายและพยากรณ์ความมุ่งหวัง ความเข้าใจ และทัศนคติของคนในท้องถิ่นที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ได้

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิติพงษ์ ประชุมแดง (2533 : 97) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม จากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชาวบ้าน คูเคือ ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าผลกระทบด้านเศรษฐกิจทำให้ชาวบ้านมีอาชีพประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จากการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้นและมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน ชาวบ้านมีการออมเงินเพิ่มมากขึ้น มีหนี้สินน้อยกว่าเดิม สำหรับการถือครองประโยชน์ในด้านที่ดิน พบว่าชาวบ้านถือครองประโยชน์จากที่ดินน้อยกว่าเดิม แต่ราคาของที่ดินนั้นเพิ่มสูงขึ้น ด้านแรงงานชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำงานในหมู่บ้าน มีเพียงส่วนน้อยที่อพยพไปทำงานที่อื่น ชาวบ้านมีการบริโภคมากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้นและนอกจากนี้การท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อการลงทุนของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีการลงทุนค้าขายเพิ่มมากขึ้น สำหรับผลกระทบด้านสังคมการท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านมีงานทำเพิ่มมากขึ้น การว่างงานลดน้อยลง การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพเป็นอย่างมาก ผลกระทบด้านนี้จึงสูง สำหรับด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่า การท่องเที่ยวทำให้มีการนำวัฒนธรรมเมืองเข้าสู่ชุมชนหมู่บ้านมากขึ้น การดำรงของชาวบ้านจึงเป็นแบบผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมเมือง ผลกระทบด้านนี้อยู่ในระดับกลาง สำหรับด้านการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อพัฒนาชุมชนอย่างมาก โดยเฉพาะความเจริญในด้านสาธารณูปโภค สำหรับสภาพแวดล้อมนั้นได้รับการทำลายทรัพยากรธรรมชาติบางส่วน เนื่องจากขาดการอนุรักษ์ที่ถูกวิธี ผลกระทบด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง ผลกระทบในด้านค่าครองชีพ พบว่า ค่าครองชีพของชาวบ้านนั้นเพิ่มสูงขึ้น

เนื่องจากชาวบ้านต้องพึ่งพาสินค้าในเมืองและมีการใช้จ่ายกับสินค้าฟุ่มเฟือยเพิ่มมากขึ้น สำหรับด้านการศึกษาของเยาวชนนั้นอยู่ในระดับน้อย แต่พบว่าผลกระทบนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นไม่ใช่ด้านการท่องเที่ยว สำหรับผลกระทบในด้านแรงงานต่างถิ่นนั้นอยู่ในระดับน้อย เพราะส่วนใหญ่มีแต่ชาวฤดูเดียวที่ทำธุรกิจท่องเที่ยวในท้องถิ่น สำหรับผลกระทบทางด้านปัญหาสังคม พบว่า มีปัญหาในด้านการพนันและยาเสพติดมากที่สุด รองลงมาคือ ปัญหาอาชญากรรม โจรผู้ร้าย โสเภณี และการมั่วสุมทางเพศบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

อกินันท์ บัวหัทธิน (2536) (อ้างอิงจากเชิดศักดิ์ ฉายถวิล และคณะ, 2550 : 10) ได้สรุปเกี่ยวกับผลการศึกษาศึกษาของการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ได้มีการจัดจ้างบริษัทมรดกโลก ทำการศึกษาเส้นทางวัฒนธรรมขอมเพื่อการท่องเที่ยว สรุปได้ว่าแหล่งโบราณสถานต่าง ๆ ที่มีศักยภาพเหมาะสมกับการจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้ง 16 แห่ง ในพื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา เป็นอันดับที่หนึ่ง ซึ่งมีโบราณสถานที่มีศักยภาพเหมาะสมจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเกี่ยวกับอารยธรรมขอมจำนวน 3 แห่ง คือ อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ปราสาทหินพนมวัน และปราสาทปะโค อีก 6 จังหวัด ประกอบด้วย ชัยภูมิ ปราจีนบุรี บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

พิเชฐ พิมลศรี (2536) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า : ศึกษาเฉพาะกรณีของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การท่องเที่ยวเดินป่าในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านบวกของการท่องเที่ยวเดินป่า คือ ประชาชนใน ท้องถิ่นได้มีโอกาสในการหารายได้พิเศษจากการท่องเที่ยว แต่ก็มีผลเสียทางด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม การเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากขาดการควบคุมและกำหนดเส้นทางเดินป่า ขาดกฎข้อบังคับและระเบียบปฏิบัติที่จริงจังและต่อเนื่อง และยังขาดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเดินป่าระดับจังหวัดและระดับชาติ

อรัญญา สุวรรณดี (2538) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม จากการท่องเที่ยวแก่ลุงควู้ บ้านน้อย ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก เพื่อทดแทนอาชีพเดิม คือ การทำไร่ทำนา จากนั้นการท่องเที่ยวยังทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดน้อยลง สามารถซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้น เมื่อชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น ก็ทำให้มีรายจ่ายมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากชาวบ้านต้องเพิ่มทุนในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นยังต้องซื้อเครื่องอุปโภค บริโภค ภายในครอบครัว สำหรับในด้านการถือกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดินไม่ได้ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจมากนัก ชาวบ้านมีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการตลาดและการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี โดยภาพรวมผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นไปในทางที่ดีขึ้นและมีผล

ในการพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น สำหรับผลกระทบทางสังคม ชาวบ้านมีงานทำเพิ่มมากขึ้น ภาวะการว่างงานในหมู่บ้านลดลง การอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่นลดน้อยลง ชาวบ้านให้ความสำคัญในบริเวณแก่งคุดคู้ และเห็นว่าจำเป็นจะต้องช่วยกันรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบให้มากขึ้น การพัฒนาท้องถิ่น ชาวบ้านให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรประชาชนขึ้นมาในหมู่บ้าน และมีหน่วยงานราชการให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ปัญหาสังคมในหมู่บ้านจะพบปัญหาในด้าน ปัญหาเยาวชนติดยาเสพติดติดสารระเหย การอพยพเข้ามาแย่งอาชีพของคนในหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาสำคัญของสังคมที่ต้องได้รับการแก้ไขต่อไปในอนาคต โดยภาพรวมทั้งหมดแล้วผลกระทบในด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อการท่องเที่ยวแก่งคุดคู้เป็น ไปในทางที่ดีขึ้น และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมของหมู่บ้าน

ดาร์วิน เมตตาริกานนท์ อ้างถึงใน (การวิจัยทางวัฒนธรรม 2537 : 163) ได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “หมู่บ้าน” ซึ่งได้นำเสนอแนวคิด Klausner ได้ตั้งสมมุติฐานว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านนั้นเกิดจากการที่หมู่บ้านได้ติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น และสมมุติฐานอีกประการหนึ่งก็คือ ในอดีตนั้นหมู่บ้านชนบทได้ตั้งอยู่โดดเดี่ยวไม่ค่อยได้ติดต่อกับโลกภายนอกนัก แต่ปัจจุบันและอนาคตหมู่บ้านเหล่านั้นจะต้องติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การที่ติดต่อกับโลกภายนอกนี้เองเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ผลของการยอมรับในการเปลี่ยนแปลงพบว่า เงินเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทำให้อำนาจของพ่อแม่ที่มีต่อลูกลดน้อยลง เช่น จากที่จะต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ก่อนจึงจะไปทำงานที่อื่นได้ เปลี่ยนแปลงเป็นถ้าเยาวชนจะไปทำงานก็จะพากันไปโดยที่พ่อแม่จะอนุญาตหรือไม่ก็ตาม ก็จะไป เหตุผลสำคัญเพียงเพราะต้องการเงินมาซื้อสิ่งของเพื่อแสดงถึงสถานภาพของตนมากขึ้น ส่วนของเดิมที่คงอยู่ได้แก่ ระบบความเชื่อ ปรากฏว่ายังคงมีระบบอุปถัมภ์ บำรุงวัดเช่นเดิม รูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง ก็คือ การใช้เงินในการช่วยเหลือวัด แทนการใช้แรงงานเหมือนแต่ก่อน

บริษัทวิทยารักษ์จำกัด (2541) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในแนวทางพัฒนาเมืองพิมายให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาเมืองเก่าแห่งอื่น ๆ ต่อไป

บริษัทมรดกโลกจำกัด (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัย สภาพแวดล้อมเมืองพิมายและการวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนา โดยการศึกษาใช้วิธีจากล่างขึ้นสู่บน คือให้ประชาชนได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางการพัฒนาด้วยตนเอง และรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ตามแนวทางหลักวิชาการ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้มากที่สุดในทางปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชน

ปัจจุบันกับเมืองโบราณอย่างเอื้ออำนวยต่อกัน ขั้นตอนการศึกษาจะใช้แบบสอบถามและการประชุมระดมความคิดเห็นทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงประชากรในท้องถิ่น

สุรัตน์ วรารัตน์ (2542 : 84-88) ได้นำเสนอโครงการศึกษาเพื่อการประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งโบราณคดีบ้านคอนธงชัย สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งโบราณคดีบ้านคอนธงชัยนั้น โครงการส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาแหล่งน้ำ ไฟฟ้า น้ำประปา ถนนคอนกรีต ซึ่งได้บรรจุแผนพัฒนา 5 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพร้านค้าบริการต่าง ๆ ให้มีเพิ่มขึ้นภายในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง และยังมีสวนพฤกษศาสตร์ให้ความรู้ในเรื่องไม้ป่าเต็งรังในบริเวณส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑสถาน โดยลักษณะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเป็น 1 วัน 2 เส้นทาง ในส่วนของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ เป็นป่าไม้ธรรมชาติ ควรมีการจัดสภาพให้เหมาะแก่การพักผ่อนสำหรับการท่องเที่ยว โดยมีร่มเงาให้เข้าอาศัย ฟูผ้าใบ เสื่อ รับประทานอาหาร ตามแบบวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน ได้ต้นไม้ต่าง ๆ ควรมีป้ายบอกชื่อพื้นบ้าน ชื่อภาษาละติน สรรพคุณทางเภสัชกรรม เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้เข้ามาพักผ่อนได้ การปิดสภาพแวดล้อมให้เป็นป่าไม้ในเขตสวนอุทยานเช่นนี้จะทำให้เกิดความร่มรื่นผ่อนคลายความแข็งกระด้างของตัวอาคาร โบราณสถานลงได้

ฤทธิ อนุจรพันธ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้านการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ด้าน เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ย่านการค้าและบริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ตั้ง อยู่บริเวณริมถนนสายหลัก ได้เปลี่ยนจากที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่การค้าและบริการซึ่งส่งผลให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้แก่ประชากรในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม จากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นรวมทั้งการเข้ามาประกอบกิจการค้าขายและบริการของคนต่างถิ่นทำให้จำนวนประชากรในเขตเทศบาลมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้พื้นที่เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ 2 ด้าน คือ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และปัญหาน้ำเสียจากการปล่อยน้ำทิ้งของพื้นที่พักอาศัย อาคารพาณิชย์ และโรงแรมต่าง ๆ

บุญสม ขอดมาลี (2544) ได้วิจัยเรื่อง การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถาน และเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของประชาชน ในเขตพื้นที่อำเภอนาคนูน จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษามีดังนี้

1. การมองเห็นคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรม การได้เข้าร่วมเทศกาลงานประเพณี การได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในพื้นที่ สร้างความประทับใจให้กับประชาชน

2. จิตสำนึกในการอนุรักษ์ และปรับปรุงมรดกทางวัฒนธรรม ประชาชนที่มีโอกาสร่วมกิจกรรม ร่วมประเพณีต่าง ๆ เป็นประจำ จะเป็นผู้ช่วยในการอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรม

3. แนวทางการอนุรักษ์ และปรับปรุงมรดกทางวัฒนธรรม องค์การศาสนา และชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงควรมีส่วนร่วมในการ และปรับปรุงมรดกทางวัฒนธรรม ควรมีการจัดแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน เช่น การระดมทุน งานพิธีกรรม งานประชาสัมพันธ์ งานดูแลรักษาความสะอาด และงานบริการ

ณททัย วิสุทธินวัฒน์ (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว แหล่งอารยธรรมเขมรในประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายของภาครัฐเป็นหลัก ทั้งนี้ยังมีเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง โดยเฉพาะในเยาวชน โครงการนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางให้บริการข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้า การพักผ่อนหย่อนใจและแนะนำแหล่งท่องเที่ยวในปราสาทหิน ให้ผู้ที่มาเยือนสามารถสัมผัสถึงกลิ่นอายบรรยากาศในอดีตถ่ายทอดผ่านกาลเวลาสู่ปัจจุบัน ในการหาข้อมูลเริ่มที่จะศึกษาความเป็นมาและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงศึกษาถึงการเลือกย่านที่ตั้ง การคำนวณหาพื้นที่และรวบรวมข้อมูลทั้งหมดสรุปเป็นโครงการ

ทวีป ศิริวิเศษ (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยนำผลการศึกษามาดำหนดมาตรฐานและยุทธศาสตร์ โดยวิเคราะห์รูปแบบของ SWOT Analysis และวิเคราะห์ผลการศึกษาทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ

ธาดา สุทธิธรรม (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นการศึกษา และจัดทำฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยนำเทคนิคการรักษาและวางแผนด้านมรดกวัฒนธรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของประเทศเคนมาประยุกต์ใช้เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับประเทศไทย และได้สำรวจจัดทำทะเบียนแหล่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมขึ้น เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันทั้งแหล่งโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี

ศศิธร จันทร์ไธ (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาคติการออกแบบปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้ความรู้ด้านประติมานวิทยา (Iconography and

Iconology) โดยผลของการศึกษาสามารถสรุปเกณฑ์ของการออกแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในการออกแบบปราสาทหินพิมายให้เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลและมณฑลได้

จิรภรณ์ นารอง (2549 : 81-84) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งโดยรวมในระดับน้อย โดยชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การให้ความร่วมมือในการประชุมในหมู่บ้าน การร่วมกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลความร่วมมือกิจกรรม เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว การเสนอความคิดเห็นร่วมกันชุมชนหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อหาวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ซึ่งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลได้แก่ ทักษะคิดที่ติดต่อการท่องเที่ยวของท้องถิ่น การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของชุมชน ที่สำคัญ คือ การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลในการส่งเสริมให้อุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้นำหมู่บ้านเป็นอย่างดี สำหรับปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การขาดความชัดเจนในการแบ่งอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งระหว่างกรมศิลปากรกับชุมชน

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล และคณะ (2550 : 98) ได้ศึกษาโครงการการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในเขต พื้นที่อีสานใต้กับประเทศกัมพูชา : ผ่านเส้นทางช่องสง่า ถึงจังหวัดเสียมเรียบ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางอารยธรรมขอมในเขตอีสานใต้ ส่วนใหญ่เป็นอารยธรรมขอมที่กระจัดกระจายกันอยู่ สามารถจัดหมวดหมู่ตามพื้นที่จังหวัด คือ ศรีสะเกษ สุรินทร์บุรีรัมย์ และนครราชสีมา ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมที่สวยงามและน่าสนใจ และสามารถพัฒนาให้มีศักยภาพเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในประเทศกัมพูชาได้ คือ อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย และปราสาทพนมวัน

ไพโรจน์ เพชรสังหาร (2550 : 242 – 250) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เสนาหินศิลาแลง ปรัชญาธรรมรูปแบบ ความหมาย การอนุรักษ์ และการเผยแพร่ ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการอนุรักษ์สัมฤทธิ์ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กรมศิลปากรได้ใช้หลักการให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ โดยปรับปรุงระเบียบ กฎหมายกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษา ด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ส่วนใหญ่จังหวัด และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงได้แก่ กรมศิลปากรได้มีการศึกษาวิจัย และเผยแพร่ทางวิชาการอย่างกว้างขวาง จังหวัดกาฬสินธุ์ได้

๒๕
๐
๕๕๐
๐ ๒๐๒๓
๕ ๒๐๒๓

มีการประชาสัมพันธ์เมืองฟ้าแดดสูงยางให้เป็นคำขวัญประจำจังหวัด มีการจัดทำเอกสาร วารสาร แผ่นพับ มีการจัดแสดงนาฏลีลา จัดทำป้ายแสดงเส้นทาง การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว โดยได้รับความร่วมมือจากกรมทางหลวงชนบท และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ลัดดาวัลย์ พงศรี (2550 : 126) ได้นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาสิมอีสาน ดังนี้ แนวทางการพัฒนา การพัฒนาสิมในเขตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประชาชนมีความเชื่อว่าสิมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มักจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวโดยไม่จำเป็นและประชาชนมีความเห็นว่า ควรให้ทางราชการเป็นผู้นำในการพัฒนา ปรับปรุง ซ่อมแซม เพราะการบูรณปฏิสังขรณ์ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วยฝีมือช่างศิลป์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะด้าน หากมีการพัฒนาให้สวยงาม ควรจะเพิ่มความแข็งแรงและอ้างอิงความเป็นรูปแบบเดิมมากที่สุด ทางราชการควรให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสิมอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากที่สุด จะทำให้สิมมีคุณค่า และเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนท้องถิ่นตลอดไป

คลีเมนต์ (Clements, 1993 : 1540) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความเข้าใจในผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อ The Mississippi National River and Recreation Area พบว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจโลก ในอดีตนักพัฒนาการท่องเที่ยวให้ความสนใจต่อผลกำไรที่ได้จากการท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญการท่องเที่ยวได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม วัฒนธรรมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนเห็นว่าการท่องเที่ยวช่วยให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบน้อยกว่าอุตสาหกรรมชนิดอื่น ๆ และผลจากการวิจัยแสดงว่าการท่องเที่ยวมีผลดีมากกว่าผลเสีย นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะให้ท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญที่จะสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธภาพอย่างกลมกลืนระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

แมนสเปอร์เกอร์ (Mansperger, 1993 : 990) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย พบว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวมีอย่างกว้างขวางมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุนและกำไรของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวนั้น ผลที่ได้ตกแก่ชนกลุ่มน้อยในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การมีงานทำมากขึ้น และการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การศึกษา วัฒนธรรมและการบริหารสังคมที่มากขึ้น มูลค่าของการท่องเที่ยวมีมหาศาล ได้แก่ การโยกย้ายถิ่น และการล่มสลายของเครือญาติ และระบบอื่น ๆ ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความไม่เสมอภาค อาชญากรรม และการขาดเอกภาพ สำหรับแนวทางในการลดผลกระทบที่น่ากลัวเหล่านี้ จำเป็นต้องมีการจัดการเป็นขั้น ๆ เช่น จำกัดจำนวนการท่องเที่ยว รักษาแบบแผนเศรษฐกิจดั้งเดิมของสังคม

เอาไว้ ควบคุมการถือครองของนักท่องเที่ยวและจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นในการปกครองดูแล เพื่อควบคุม การท่องเที่ยว

คะยุมิ คิม (Kyungmi Kim, 2002) ได้ศึกษาเรื่อง The effects of tourism impacts upon quality of live of residents in the community พบว่า ผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิต ตามปกติสุขของชาวบ้านในชุมชนอย่างมาก โดยความสัมพันธ์ระหว่างผลกระทบทางเศรษฐกิจของ การท่องเที่ยวกับความพึงพอใจในวัตถุ และความสัมพันธ์ระหว่างผลกระทบทางด้านสังคมกับความ พึงพอใจในชุมชนมีมากที่สุดในช่วงของ maturity stage ของการพัฒนาทางการท่องเที่ยว ข้อค้นพบนี้ แสดงให้เห็นถึงทฤษฎีการทำลายสังคมที่อ้างถึงชุมชนที่เจริญนั้นเริ่มเข้าสู่ a period of generalized crisis ซึ่งเป็นผลมาจากความแน่นหนักของขนบธรรมเนียมประเพณีในปัจจุบัน การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของอุปทานในบริการสาธารณะ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีพัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงออกต่อสถานการณ์ดังกล่าวต่างๆ ในขั้นตอนนี้คุณภาพชีวิตชาวบ้านสามารถคาดได้ว่าเริ่มอยู่ในช่วง decline และจะมีการพัฒนาชุมชน และชาวบ้านไปสู่สถานการณ์ใหม่ อย่างไรก็ตามเมื่อชุมชนเข้าสู่ช่วง decline ของการพัฒนาการ ท่องเที่ยว ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในวัตถุ และผลกระทบทางด้านสังคมมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชุมชน โดยจะเริ่มสนใจในขีด ความสามารถในการรองรับที่ทำให้เห็นว่าเมื่อการท่องเที่ยวเข้าสู่ช่วงความเจริญหรือขีดจำกัดสูงสุด คุณภาพชีวิตของชาวบ้านจะเริ่มเสื่อมลง

จากการศึกษา ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบประเด็นของ จิราภรณ์ นารอง (2549 : 81-84) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาอุทยาน ประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ผู้วิจัยได้นำมากำหนดกรอบแนวคิด การศึกษาพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ประเด็นของ สุรัตน์ วรจรรย์รัตน์ (2542 : 84-88) การศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคอนธงชัย มีการกำหนดรูปแบบกิจกรรม การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภายในในพื้นที่ นำมา กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ประเด็นของ วิชัย เทียนน้อย (2528 : 5-7), อ้างถึงใน ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543 : 45-48) ได้นำเสนอ แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว รวมถึงทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ จอห์น แอป (Ap, John. 1993 : 545 อ้างอิงจาก ธรรมนูญ สุวรรณดี, 2538 : 18-19) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การรับรู้ผลกระทบของการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Exchange Theory) นำมากำหนดกรอบแนวคิดการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผล ต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิต และสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย นอกจากนี้

จากการศึกษาเอกสารของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2549 : 2-5) กองทุนสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้นำเสนอแนวคิดด้านการอนุรักษ์ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ 5 ประการด้วยกัน ลัดดาวัลย์ พงศรี (2550 : 31-32) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาสิมอีสาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พร้อมทั้งได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนไว้ 4 ประการ ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยทั้งหมดข้างต้น เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยแล้ว ยังได้ใช้เอกสารและงานวิจัยเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือการวิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม และใช้ในการอภิปรายผลต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โดยมีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชน มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้นำชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพิมาย 1 คน เจ้าหน้าที่นำชมอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 5 คน และยุวมัคคุเทศก์จากโรงเรียนพิมายวิทยา จำนวน 20 คน รวมทั้งหมด 26 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสอบถาม ได้แก่ ประชาชนในชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 400 คน จากประชากรทั้งหมด 5,210 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) โดยคำนวณจากสูตร ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1970 : 725) ขนาดของความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ	n แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N แทน	ขนาดของประชากร
	e แทน	ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับให้เกิดได้

แทนค่าตามสูตร

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

$$n = \frac{5,210}{1 + (5,210)(0.05)^2} = 371.48$$

เพื่อให้การวิจัยได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยจึงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้นเอง แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ โดยมีลักษณะ ดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ และตำแหน่ง

ส่วนที่ 2 ความเป็นมา การพัฒนาและรูปแบบของกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

3.2 แบบสอบถาม ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ และตำแหน่งการเป็นผู้นำของชุมชน

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ส่วนที่ 3 ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย

4. วิธีการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

4.1 ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

4.2 ศึกษาระเบียบวิธีการในการสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

4.3 นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

4.4 นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ตรวจสอบแก้ไขความถูกต้องโดยผู้เชี่ยวชาญแล้วไปจัดพิมพ์เป็นฉบับทดลอง

4.5 นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Tryout) โดยนำแบบสัมภาษณ์ทดลองใช้กับผู้ช่วยผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้ให้ข้อมูลของอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 10 ชุด และนำแบบสอบถามทดลองใช้กับประชาชนในชุมชนเทศบาลเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 40 ชุด

4.6 นำแบบสอบถามมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.97

4.7 จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยต่อไป

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งตามลักษณะของข้อมูล ดังนี้

5.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการศึกษาภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โดยมีวิธีการ ดังนี้

5.1.1 วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและภาคีองค์กรท้องถิ่นในเทศบาลตำบลพิมายเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

5.1.2 วิธีการสอบถามโดยใช้แบบสอบถามกับประชาชนในชุมชนเทศบาลตำบลพิมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลพิมาย

5.1.3 วิธีการสังเกตโดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสังเกต ได้แก่ เทปบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก

5.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร นิตยสาร รายงานการวิจัย รายงานประจำปี วิทยานิพนธ์ เพื่อใช้ประกอบการวิจัย โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- 5.2.1 สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 5.2.2 หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
- 5.2.3 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร
- 5.2.4 อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จังหวัดนครราชสีมา

6. ตัวแปรและการวัดตัวแปร

6.1 คุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่

เพศ ใช้การวัดมาตรฐานนามบัญญัติ (Nominal Scale) ประกอบด้วย ชายและหญิง

อายุ ใช้การวัดมาตรฐานเรียงลำดับ (Ordinal Scale) ประกอบด้วย 21-30 ปี 31-40 ปี 41-50 ปี 51-60 ปี และมากกว่า 60 ปี

ระดับการศึกษา ใช้การวัดมาตรฐานเรียงลำดับ (Ordinal Scale) ประกอบด้วย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปวช./ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

สถานภาพสมรส ใช้การวัดมาตรฐานนามบัญญัติ (Nominal Scale) ประกอบด้วย โสด สมรส หย่าร้าง

อาชีพ ใช้การวัดมาตรฐานนามบัญญัติ (Nominal Scale) ประกอบด้วย เกษตรกร ค้าขาย รับจ้างนักเรียน/นักศึกษา ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ

รายได้ต่อเดือน ใช้การวัดมาตรฐานเรียงอันดับ (Ordinal Scale) ประกอบด้วย ต่ำกว่า 3,000 บาท 3,000-6,000 บาท 6,001-9,000 บาท 9,001-12,000 บาท และมากกว่า 12,000 บาท

ตำแหน่งการเป็นผู้นำของชุมชน ใช้การวัดมาตรฐานนามบัญญัติ (Nominal Scale) ประกอบด้วย ตำแหน่ง กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ

6.2 การเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ใช้มาตรวัดแบบ Rating Scale ของ Likert ซึ่งมีระดับการวัดเป็น 5 ระดับ กำหนดคะแนนดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว

เปลี่ยนแปลงมากที่สุด	5	คะแนน
เปลี่ยนแปลงมาก	4	คะแนน

เปลี่ยนแปลงปานกลาง	3	คะแนน
เปลี่ยนแปลงน้อย	2	คะแนน
เปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด	1	คะแนน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว

มีส่วนร่วมมากที่สุด	5	คะแนน
มีส่วนร่วมมาก	4	คะแนน
มีส่วนร่วมปานกลาง	3	คะแนน
มีส่วนร่วมน้อย	2	คะแนน
มีส่วนร่วมน้อยที่สุด	1	คะแนน

กำหนดเกณฑ์การตัดสินผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 แปลความว่า เปลี่ยนแปลงมากที่สุด	มีส่วนร่วมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 แปลความว่า เปลี่ยนแปลงมาก	มีส่วนร่วมมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 แปลความว่า เปลี่ยนแปลงปานกลาง	มีส่วนร่วมปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 แปลความว่า เปลี่ยนแปลงน้อย	มีส่วนร่วมน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 แปลความว่า เปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด	มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

6.3 ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมชุมชนเทศบาลตำบลพินาย ใช้มาตรวัดแบบ Rating Scale ของ Likert ซึ่งมีระดับการวัดเป็น 5 ระดับ กำหนดคะแนนดังนี้

ผลกระทบทางการท่องเที่ยว

ผลกระทบมากที่สุด	5	คะแนน
ผลกระทบมาก	4	คะแนน
ผลกระทบปานกลาง	3	คะแนน
ผลกระทบน้อย	2	คะแนน
ผลกระทบน้อยที่สุด	1	คะแนน

กำหนดเกณฑ์การตัดสินผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมชุมชนเทศบาลตำบลพิมายเป็นร้อยละเมื่อเทียบกับคะแนนค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์มาตรฐานแบบ Rating Scale ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.01 ขึ้นไป	แปลความว่า	มีผลกระทบมากกว่าร้อยละ 80
ค่าเฉลี่ย 3.76 – 4.00	แปลความว่า	มีผลกระทบร้อยละ 76 – 80
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 3.75	แปลความว่า	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
ค่าเฉลี่ย 3.26 – 3.50	แปลความว่า	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
ค่าเฉลี่ย 3.01 – 3.25	แปลความว่า	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
ค่าเฉลี่ย 2.76 – 3.00	แปลความว่า	มีผลกระทบร้อยละ 56 – 60
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 2.75	แปลความว่า	มีผลกระทบร้อยละ 50 – 55
ค่าเฉลี่ยน้อยกว่า 2.50	แปลความว่า	มีผลกระทบต่ำกว่าร้อยละ 50

7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

7.1. สถิติพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

7.1.1 ร้อยละ (Percentage) โดยใช้สูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 104)

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ	P	แทน	ร้อยละ
	f	แทน	ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ
	N	แทน	จำนวนความถี่ทั้งหมด

7.1.2 ค่าเฉลี่ย (Mean) ของคะแนนใช้สูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 105)

$$\bar{X} = \frac{\Sigma X}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
	ΣX	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนคะแนนทั้งหมด

7.1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) มีสูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 106)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. แทน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 X แทน คะแนนแต่ละตัว
 N แทน จำนวนประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum$ แทน ผลรวม

7.2 สถิติอนุมาน ได้แก่ F-test และการเปรียบเทียบพหุคูณ

7.2.1 F-test ใช้เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

เมื่อ F แทน ค่าสถิติทดสอบ F
 MS_b แทน ค่าประมาณของความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
 MS_w แทน ค่าประมาณของความแปรปรวนภายในกลุ่ม

ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	k - 1	SS_b	MS_b	$\frac{MS_b}{MS_w}$
ภายในกลุ่ม	n - k	SS_w	MS_w	MS_w
รวมทั้งหมด	n - 1	SS_T		

โดย
$$SS_T = \sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^{n_j} X_{ij}^2 - \frac{T^2}{n} \quad SS_b = \sum_{j=1}^k \frac{T_j^2}{n_j} - \frac{T^2}{n}$$

$$SS_T = SS_T - SS_b$$

เมื่อ	T_j	แทน	ผลรวมของข้อมูลที่สุ่มมาจากประชากร
	X_{ij}	แทน	ข้อมูลที่ i จากประชากร j
	T	แทน	ผลรวมของข้อมูลทั้งหมด
	n_j	แทน	ขนาดของตัวอย่างที่สุ่มจากประชากร j
			$i = 1, 2, 3, \dots, n_j$
			$j = 1, 2, 3, \dots, k$

7.2.2 เปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด

(Least Significant Test : LSD) (นิคม ดังกะพิภพ, 2543 : 75)

$$LSD^* = t_{\frac{\alpha}{2}, v} \sqrt{MS_{error} \left[\frac{(c_j)^2}{n_j} + \frac{(c_i)^2}{n_i} \right]}$$

เมื่อ	LSD^*	แทน	ค่าความแตกต่างวิกฤติของการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแต่ละคู่ ที่ขนาดของกลุ่มตัวอย่างไม่เท่ากัน
	$t_{\frac{\alpha}{2}, v}$	แทน	ค่าอัตราส่วน t ที่ระดับความคาดเคลื่อน (α) ที่กำหนด
	MS_{error}	แทน	ความแปรปรวนส่วนที่เป็นเทอมของความคาดเคลื่อนของการ ทดสอบรวมโดย F ซึ่งในกรณีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ ตัวแปรทดลองตัวเดียว คือ MS_w
	c_j และ c_i	แทน	สัมประสิทธิ์ของค่าเฉลี่ย คู่ที่นำมาเปรียบเทียบ ในกรณีนี้จะมีค่า 1 และ -1 ตามลำดับ
	n_j และ n_i	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของคู่ ที่นำค่าเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกัน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

รายงานการวิจัย เรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และสอบถามชาวบ้านในชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย ผลการศึกษาสามารถแสดงดังรายละเอียดตามหัวข้อดังต่อไปนี้

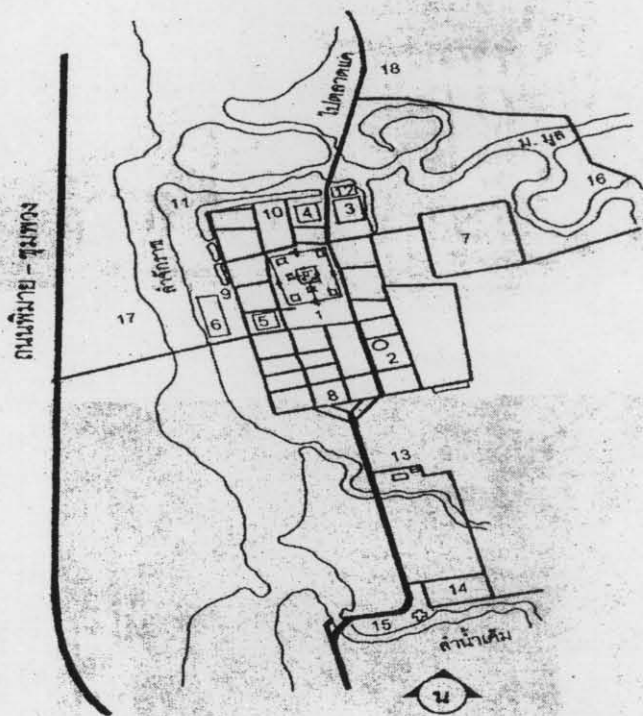
1. พัฒนาการทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ห่างจากตัวจังหวัดนครราชสีมาไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร เป็นสถานที่ตั้งของปราสาทหินพิมาย ซึ่งเป็นศาสนาสถานในพุทธศาสนานิกายมหายานที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย มีอายุราว 1,000 ปีมาแล้ว

1.1 ประวัติความเป็นมาและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญภายในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ปราสาทหินพิมาย เป็นโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่และสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งที่พบในประเทศไทย สร้างขึ้นราวตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 17 และมีการก่อสร้างเพิ่มเติมในราวพุทธศตวรรษที่ 18 เพื่อเป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธลัทธิมหายาน ประจำเมืองพิมาย และเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธลัทธิมหายานของบ้านเมืองในแถบนี้ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 565 เมตร ยาว 1,030 เมตร ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกมีแม่น้ำมูลไหลผ่าน ทางทิศใต้มีลำน้ำเค็ม ทิศตะวันตกมีลำน้ำจักราช (จ๊ก-กะ-หลาด) ไหลขึ้นไปบรรจบกับลำน้ำมูล คำว่า “พิมาย” น่าจะเป็นคำเดียวกับคำว่า “วิมาละ” ที่ปรากฏอยู่ในจารึกภาษาเขมร ที่กรอบประตูห้องกลางด้านทิศตะวันออกของประตูระเบียงคดด้านทิศใต้ระบุชื่อ “กรมเตงชคตวิมาย” และกล่าวถึงการสร้างรูปเคารพสำคัญชื่อ “กมรเตงชคตเสนาบดีไตรโลกยวิชัย” ในพ.ศ. 1651 ดังนั้นชื่อเมืองพิมายจึงเชื่อได้ว่าเป็นเมืองที่มีมาตั้งแต่เดิมในสมัยอาณาจักรเขมรโบราณ ที่มีการพัฒนาของชุมชนและสังคมมาตามลำดับ (โรงเรียนพิมายวิทยา, 2548 : 22)

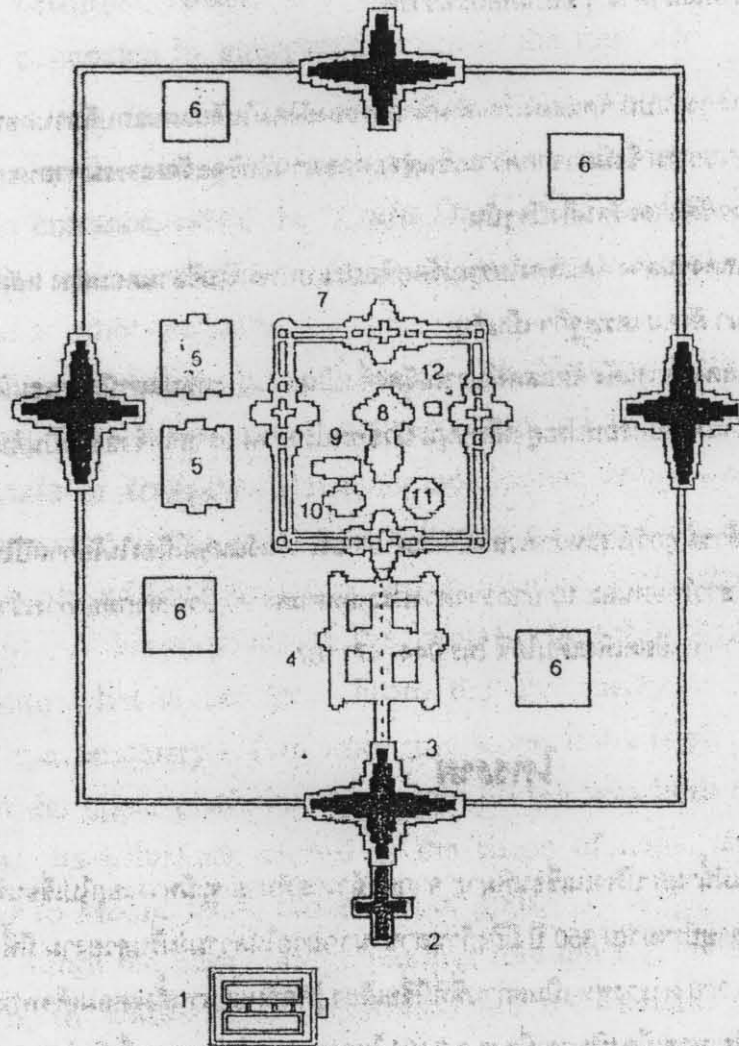
จากลักษณะภูมิประเทศและความอุดมสมบูรณ์ของเมืองพิมาย จึงทำให้มีการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน กรมศิลปากรได้ดำเนินการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมแห่งนี้ โดยดำเนินการ ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานปราสาทหินพิมาย ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 ลงวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 และได้ดำเนินการบูรณะครั้งใหญ่ระหว่าง พ.ศ. 2507-2512 โดยกรมศิลปากรร่วมกับรัฐบาลฝรั่งเศสทำการบูรณะปราสาทประธานด้วยเทคนิค อนัสติโลซิส (ANASTYLOSIS) คือ การนำชิ้นส่วนต่างๆ ของตัวปราสาทประกอบเข้าด้วยกันตาม หลักวิชาการและนำกลับเข้าสู่ตำแหน่งเดิม รวมทั้งได้บูรณะโบราณสถานในเมืองพิมายอย่างต่อเนื่อง และกรมศิลปากรได้จัดตั้งโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ขึ้นและเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2523 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีเปิด (โรงเรียนพิมายวิทยา, 2548 : 22-35)

1 ปราสาทหินพิมาย	8 ประตูชัย	14 สระช่องแมว
2 เมรุพรหมทัต	9 ประตูหิน	15 ฟานางสระมน
3 สระขวัญ	10 ประตูผี	16 ไทรงาม
4 สระพลึง หรือสระศรี	11 คูเมือง	17 ที่ว่าการอำเภอพิมายและสถานีตำรวจ
5 สระแก้ว	12 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย	18 โรงพยาบาล
6 สระโบสถ์	13 ภูมิธาตุ	
7 สระเพลง		

แผนภูมิที่ 3 : แผนที่ยุทธศาสตร์อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

(ที่มา : โรงเรียนพิมายวิทยา, 2548 : 35)

1	พลับพลา	7	ซุ้มประตู และระเบียงคด
2	สะพานนาคราช	8	ปราสาทประธาน
3	ซุ้มประตู และกำแพงแก้ว	9	หอพระนามณี (บรรณาลัย)
4	ขาลาทางเดิน	10	ปรางค์หินแดง
5	บรรณาลัย	11	ปรางค์พรมหัต
6	สระน้ำ	12	ฐานอาคาร

แผนภูมิที่ 4 : สถานที่สำคัญภายในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
(ที่มา : โรงเรียนพิมายวิทยา, 2548 : 36)

กำแพงเมือง/ประตูเมือง

กำแพงเมืองทำเป็นเนินดิน มีประตูก่อเป็นซุ้มด้วยศิลาแลงด้านละ 1 ประตู ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 3 ด้าน คือ ด้านทิศใต้มีชื่อว่า “ประตูชัย” ด้านทิศตะวันตกมีชื่อว่า “ประตูหิน” และด้านทิศเหนือเรียกว่า “ประตูผี” แนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้พบร่องรอยแนวถนนโบราณ ซึ่งเดิมคงเป็นเส้นทางสำคัญที่อาณาจักรเขมรใช้เป็นเส้นทางคมนาคม เพื่อประโยชน์ทางการค้าและเผยแพร่วัฒนธรรมสู่ดินแดนแถบนี้

แนวถนนโบราณปรากฏลักษณะเป็นแนวคันคูด กว้างประมาณ 10 เมตร สำรวจพบร่องรอยของถนนโบราณไปจนถึงเมืองพระนครของเขมร มีระยะทางยาวถึง 225 กิโลเมตร ถนนสายนี้สันนิษฐานว่า น่าจะสร้างในรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 หรือพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 ถนนสายนี้เป็นทั้งเส้นทางเดินทัพและแลกเปลี่ยนสินค้า โดยตัดตรงจากเมืองพระนครไปยังกลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทพนมรุ้ง และปราสาทหินพิมาย ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ในรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ถนนสายนี้ยังทวีความสำคัญมากขึ้นโดยตามเส้นทางได้พบโบราณสถานหลายแห่งที่สร้างช่วงนี้ เช่น ที่พักคนเดินทาง (ธรรมศาลา) และโรงพยาบาล (อโรคยาศาล) เป็นต้น

ท่านางสระผม

เป็นโบราณสถานที่อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ลักษณะอาคารมีแผนผังเป็นรูปกากบาท สร้างด้วยศิลาแลงมีบันไดทางขึ้น 3 ด้าน พบร่องรอยหลุมเสาที่มุมทุกด้าน นอกจากนี้ยังพบเศษกระเบื้องดินเผาเป็นจำนวนมาก สันนิษฐานว่าเดิมคงเป็นท่าน้ำเข้าสู่เมืองพิมาย

โบราณสถานหลังนี้ตั้งอยู่บริเวณขอบบารายทางทิศใต้ของเมืองพิมาย ซึ่งเป็นบารายขนาดใหญ่มีขนาดกว้างประมาณ 700 เมตร ยาวประมาณ 1,700 เมตร บริเวณกลางบารายมีโบราณสถานชื่อว่า “วัดโลก” สภาพปัจจุบันของบารายตื้นเขินและมีการสร้างถนนทับลงบนบาราย

กุฎิฉายี

เป็นโบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศใต้ มีลักษณะเป็นอาคารขนาดเล็กก่อด้วยศิลาแลงฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “อโรคยาศาล” (สถานพยาบาล) ตามที่กล่าวถึงในจารึกปราสาทพระขรรค์อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 18

สระน้ำโบราณ

ภายในกำแพงเมืองมีสระน้ำโบราณที่ขุดขึ้นเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค มีชื่อเรียกในปัจจุบันว่า “สระแก้ว สระขวัญ” ภายนอกเขตกำแพงเมืองยังพบสระน้ำขนาดใหญ่ 2 สระ คือ สระเพลง อยู่ทางทิศตะวันออก และสระโบสถ์ อยู่ทางทิศตะวันตก

เมรุพรหมทัต

ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐที่ผสมกลบข่าวสออิฐด้วยดิน ตั้งอยู่บนเนินดินสูง เหตุที่เรียกว่า เมรุพรหมทัต คงจะเกี่ยวเนื่องกับนิทานพื้นบ้านเรื่อง นางอรพิน ท้าวปาจิต ซึ่งกล่าวว่าสถานที่แห่งนี้ เป็นที่ถวายพระเพลิงของท้าวพรหมทัต ปัจจุบันยังไม่ทราบแน่ชัดว่าสร้างขึ้นเมื่อใด แต่สันนิษฐานว่าคงสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี

1.2 โบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

พลับพลา (หมายเลข 1)

ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้ากำแพงชั้นนอกด้านซ้ายมือของทางเดินเข้าสู่ตัวปราสาท เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เดิมเรียกกันว่า “คลังเงิน” จากตำแหน่งที่ตั้งสันนิษฐานว่าคงเป็นที่พักเตรียมพระองค์สำหรับกษัตริย์ หรือเจ้านายชั้นสูงที่เสด็จมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นสถานที่พักจัดขบวนสิ่งของถวายต่าง ๆ จากการขุดแต่งบริเวณนี้เมื่อ พ.ศ. 2511 ได้พบโบราณวัตถุจำนวนมาก มีทั้งรูปเคารพ เครื่องประดับ และเหรียญสำริดเป็นเหตุให้เรียกกันว่า คลังเงิน

สะพานนาคราช (หมายเลข 2)

บริเวณด้านหน้าทางเข้าโคปุระด้านทิศใต้สร้างด้วยหินทราย มีผังเป็นรูปกากบาท กว้าง 4 เมตร ยาว 31.70 เมตร ยกพื้นสูง ราวสะพานทำเป็นตัวนาค ที่ปลายราวสะพานทำเป็นรูปนาคราชชุกอแผ่พังพานเป็นรูปนาค 7 เศียร สะพานนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเดินทางเข้าสู่ศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อเรื่องจักรวาล เชื่อว่าเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับโลกสวรรค์ คตินี้ถือสืบกันต่อมาในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนานิกายมหายาน

ซุ้มประตูและกำแพงแก้ว (หมายเลข 3)

ซุ้มประตู หรือโคปุระตั้งอยู่กึ่งกลางของแนวกำแพงแก้ว อยู่ในแนวตรงกันทั้งหมด 4 ด้าน คือ ทิศเหนือ และทิศใต้อยู่ตรงกึ่งกลางของกำแพง ทิศตะวันออก และทิศตะวันตกก่อนไปทางเหนือ

เล็กน้อย หังโคจรอบของซุ้มประตุมิลักษณะเป็นรูปกากบาท จากกำแพงแก้วเข้ามาด้านใน เชื่อกันว่าดินแดนเข้าสู่โลกสวรรค์อันเป็นที่อยู่ของเทพเจ้า

ขาลาทางเดิน (หมายเลข 4)

ก่อสร้างด้วยหินทรายเชื่อมต่อระหว่างซุ้มประตูด้านทิศใต้ของกำแพงชั้นนอกกับซุ้มประตูด้านทิศใต้ของระเบียงคดที่ล้อมรอบปราสาทประธาน โดยทำทางเดินยกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร แบ่งเป็น 3 ช่องทางเดิน โดยฝั่งทำเป็นรูปกากบาท จากการบูรณะพบเศษกระเบื้องมุมหลังคา และบราลีดินเผาจำนวนมาก สันนิษฐานว่าเดิมคงเป็นระเบียงโปร่ง หลังคามุงกระเบื้องรองรับด้วยเสาไม้ ส่วนช่องว่างทั้ง 4 ที่ปรากฏบนขาลาทางเดินนั้น เกิดจากการวางแบบการก่อสร้างขาลาที่ยกพื้นสูงขึ้นเป็นกากบาทแล้วสร้างระเบียงโปร่งล้อมรอบขาลาทางเดินเท่านั้น ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในรูปแบบของสระน้ำแต่อย่างใดเนื่องจากไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ และเป็นรูปแบบเฉพาะของการก่อสร้างสถาปัตยกรรมแบบขอมที่มีต้นแบบจากปราสาทแห่งนี้ก่อนส่งรูปแบบการก่อสร้างต่อปราสาทหินนครวัดและปราสาทหินพนมรุ้ง ตามลำดับ

บรรณาลัย (หมายเลข 5)

ตั้งอยู่บริเวณลานชั้นนอก ระหว่างซุ้มประตูกำแพงแก้วและซุ้มประตูระเบียงคดด้านทิศตะวันตก เป็นอาคาร 2 หลังขนาดเดียวกัน ฝั่งอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกพื้นสูงก่อด้วยหินทรายกันเป็นห้องยาวตลอดแนว พบร่องรอยหลุมเสารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเดิมคงเป็นหลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้อง เชื่อกันว่า บรรณาลัย คือ สถานที่เก็บรักษาคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา

สระน้ำ (หมายเลข 6)

ตั้งอยู่ที่มุมทั้ง 4 ทิศของลานกำแพงปราสาทชั้นนอก มีสระน้ำอยู่มุมละ 1 สระ ภายในสระกรูดด้วยแท่งหินได้พบว่ามีภาชนะดินเผาจำนวนมากชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม เช่น เสา กำแพง กรอบประตู นำมาวางเรียงกันอย่างไม่เป็นระเบียบ เดิมบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของวัดต่าง ๆ เช่น วัดสระเพลง วัดพระปรางค์ใหญ่ วัดโบสถ์ และวัดพระปรางค์น้อย สระเหล่านี้คงขุดขึ้นเพื่อประโยชน์ของวัดในการใช้อุปโภคบริโภค การสร้างวัดและขุดสระทั้ง 4 นี้ คงสร้างขึ้นในราวสมัยอยุธยาตอนปลายช่วงกรมหมื่นเทพพิพิธมาตั้งทัพรวมเป็นก๊กเจ้าพิมายหลังกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310

ซุ้มประตูและระเบียงคด (หมายเลข 7)

เป็นอาคารก่อด้วยหินทรายยกพื้นสูงอยู่ล้อมรอบปราสาทประธาน ระเบียงคดมีลักษณะคล้ายกำแพงแก้ว คือ มีซุ้มประตูอยู่กึ่งกลางของกำแพงทั้ง 4 ด้าน โดยมีตำแหน่งที่ตั้งตรงกับแนวของประตูเมืองและประตูทางเข้าปราสาทประธาน ปรางค์หลักฐานสำคัญที่ซุ้มประตูด้านทิศใต้บริเวณกรอบประตูพบจารึกภาษาเขมร อักษรขอมโบราณ ระบุศักราชตรงกับ พ.ศ. 1651-1655 กล่าวถึงการสร้างรูปเคารพการสร้างเมืองตลอดจนปรากฏพระนามของขุนนางชั้นสูง และพระนามพระมหากษัตริย์ คือ พระเจ้าธรณินทรวรมันที่ 1

ความสำคัญของจารึกที่กรอบประตูหลักนี้ ทำให้ทราบถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองพิมายและอาณาจักรเขมร ดังกล่าวว่า พ.ศ. 1651 ในรัชการต่อมา คือ สมัยพระเจ้าธรณินทรวรมันที่ 1 (พ.ศ. 1651-1655) ทรงโปรดให้ขุนนางของพระองค์ คือ กมรเตงอัญศรีวิเรนทราธิบตีวรมะแห่งเมืองโลกะกุล (ยังไม่ทราบว่าเมืองนี้ตั้งอยู่ที่ไหนแต่คงอยู่ในแถบใกล้กับเมืองพิมาย) สร้างรูปเคารพที่ชื่อว่า กรมรเตงชคตเสนาบดีไตรโลกวิชัย และถวายสิ่งของเครื่องใช้ ที่ดิน และข้าทาสแก่รูปเคารพนั้น เสนาบดีไตรโลกวิชัยนี้ คงเป็นเสนาบดีหรือแม่ทัพที่ปกครองดูแลเมืองพิมายในรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 (พ.ศ. 1625-1650) ได้เสียชีวิตลงไป พระเจ้าแผ่นดินเขมรคงมีบัญชาให้เจ้าเมืองโลกะกุลซึ่งเป็นเมืองประเทศราชขึ้นกับเขมรมาสร้างรูปเคารพเป็นที่ระลึก เสนาบดีผู้นั้นตามคตินิยมของเขมร และได้ถวายข้าพระพร้อมทั้งจัดสรรที่ดินให้อยู่อาศัยขุดสระและปักเขตแดนในที่ดินเหล่านั้นให้ด้วย เมื่อครบ 1 ปี ใน พ.ศ. 1652 ได้จัดให้มีการฉลองและออกนามศาสนสถานแห่งนั้นว่า ศรีวิเรนทราศรม ได้ถวายข้าทาสเพิ่มเติมและกำหนดให้คนของกรมรเตงอัญเสนาบดีไตรโลกวิชัย จัดแบ่งหน้าที่กันคอยดูแลศรีวิเรนทราศรม โดยแบ่งคนทำหน้าที่เป็นรายปักษ์หมุนเวียนกันไป ผลบุญที่กระทำเพื่ออุทิศถวายแด่พระบาทกรมรเตงอัญศรีธรณินทรวรมทเวะ ต่อมาใน พ.ศ. 1655 เสด็จวนประสาธน์ของกรมรเตงอัญศรีวิเรนทราธิบตีวรมะ แห่งเมืองโลกะกุล ก็ได้ถวายข้าทาสแก่กรมรเตงชคตวิมาย อีกด้วย

ศิลาจารึกปราสาทหินพนมรุ้งและจารึกปราสาทพระขรรค์ ก็ได้กล่าวว่า พระเจ้าหิรัญวรมัน และพระนางหิรัญลักษณ์ทรงครองราชย์อยู่ที่กษัตรินครคราม (มหิธรปุระ) ทรงมีโอรส 3 องค์ คือ พระเจ้าธรณินทรวรมันที่ 1 พระเจ้าชัยวรมันที่ 6 และพระยุพราช

ปราสาทประธาน (หมายเลข 8)

เป็นปราสาทหินที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ก่อสร้างด้วยศิลาทรายสีขาวล้วน สูง 28 เมตร มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ขนาด 22 เมตรเป็นที่ตั้งของเรือนธาตุห้องด้านหน้ามีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 8 x 15 เมตร อันเป็นส่วนของมณฑปที่เชื่อมต่อกับ

เรือนธาตุด้านทิศใต้ ทำให้ปราสาทหินพิมายแปลกไปกว่าสถาปัตยกรรมแบบเขมรในที่อื่น ๆ ที่มักจะมณฑปตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ทั้งนี้เพื่อรับกับแผนผังรวมที่หันหน้าไปทางทิศใต้ เพื่อรับกับถนน โบราณสถานที่ตัดตรงมาจากเมืองพระนครของอาณาจักรเขมร

สำหรับรูปทรงของปราสาทประธานประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ คือ ส่วนฐาน ส่วนมณฑป ส่วนเรือนธาตุ และส่วนยอด โดยทุกส่วนตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเขียงและฐานบัวลูกแก้วลูกไก่ ก่อด้วยศิลาทรายสลักลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายประจำยาม ลายกลีบบัว ลวดบัวกุ่มพ อันเป็นฐานสูงผืนเดียวกันที่รองรับส่วนมณฑปและส่วนเรือนธาตุ

ส่วนมณฑป มีมุขยื่นออกไปทางทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก เป็นทางขึ้นลงสามทาง แต่หลังจากได้ขุดลอกเอาดินออกหมดเมื่อ พ.ศ. 2497 ปรากฏว่ามีบันไดอยู่แต่ทางด้านข้างเท่านั้น ส่วนบันไดหน้าทางขึ้นทางทิศใต้คงสร้างไม่เสร็จ หรืออาจจะไม่ต้องการให้เป็นทางขึ้นก็ได้ เพราะที่มุขด้านนี้มีร่องรอยของรูปประติมากรรมขนาดใหญ่ตั้งขวางอยู่ถึงสองรูป แต่หากใช้บันไดด้านข้างทั้งสองด้านที่เหลือจะสะดวกมากกว่า บันไดที่ปรากฏในปัจจุบันเป็นบันไดที่สร้างขึ้นมาในภายหลัง

ส่วนเรือนธาตุ คือ ส่วนอาคารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเพิ่มมุมมีมุขประกอบอยู่ทั้งสี่ด้าน ตั้งอยู่เหนือส่วนฐานบัวลูกแก้ว ซึ่งอยู่เหนือฐานบัวลูกแก้วลูกไก่อันเป็นฐานล่างสุดอีกชั้นหนึ่ง เรือนธาตุมีลวดลายประดับผนัง ภายนอกเป็นลายประจำยาม ลายใบไม้มีวน ลายรูปหงส์ ลายกลีบบัว ลายใบไม้มีวน ลายบัวกุ่มพ และลายกรวยเชิง ตามลำดับสูงขึ้นไปเกือบเท่าระดับของทับหลังที่มุขหลายเหล่านั้นยังมีเส้นประดับเป็นขอบ ทั้งที่ผนังเบื้องล่าง และเบื้องบนของเรือนธาตุนั้นก่อยื่นออกไปทั้งสี่ทิศมีทางขึ้นสู่ตัวปราสาทสามทิศ คือ ทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ส่วนทิศใต้นั้นเป็นมุขที่เชื่อมต่อกับส่วนมณฑปแผนผังภายในตรงกลางเรือนธาตุ เป็นห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่มีลวดลายสลักใด ๆ ถือเป็นห้องที่สำคัญที่สุด เรียกว่า ห้องครรภคฤหะ เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพที่สำคัญที่สุดของศาสนสถาน ซึ่งคงได้แก่ “พระพุทธรูปปรก” ที่มุมห้องด้านทิศตะวันออกมีร่องน้ำมนต์ หรือท่อโสมสูตร ต่อท่อลอดพื้นห้องออกไปยังด้านนอกของเรือนธาตุทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

ส่วนยอด คือ ส่วนหลังคาที่มีลักษณะเป็นรูปพุ่มเหนือเรือนธาตุ ส่วนยอดปราสาทหินพิมายผิดแปลกไปจากปราสาทเขมรทั่วไป คือ มีครุฑแบกอยู่ทั้งสี่ทิศ และประกอบด้วยชั้นหลังคาหรือชั้นเชิงบาตร 5 ชั้น ซึ่งปราสาทแบบเขมรทั่วไปมักมีหลังคาย่อส่วนเป็นชั้น ๆ ซ้อนกันไป และชั้นบนก็สลักเลียนแบบชั้นล่าง ย่อส่วนขึ้นมาเป็นลำดับจึงแลเห็นเป็นชั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน ส่วนที่ปราสาทหินพิมายหลังคาแต่ละชั้นก็เป็นรูปช่มที่มีการเพิ่มมุขที่มากอีกทั้งมีกลีบขนุน ปรากฏมี

ลักษณะสอบเข้าและสลักเป็นรูปเทพประจำทิศต่าง ๆ รูปเศียรนาค เทพสัตว์ ประดับอยู่เป็นชั้น ๆ ความมุมต่าง ๆ เป็นเหตุให้ยอดปราสาทมีรูปทรงเป็นพุ่มจนถึงส่วนยอดที่เป็นรูปดอกบัว สันนิษฐานว่าชั้นหลังคาปราสาทหินพิมายเป็นต้นแบบให้กับปราสาทนครวัดในประจักษ์พูน

ปราสาทหินพิมายนี้มีการตกแต่งด้วยการสลักลวดลายลงบนเนื้อหินที่นำมาก่อให้เกิดเป็นอาคารอย่างงดงาม เช่น ส่วนฐาน ผนังด้านนอกของอาคาร เสาติดผนัง เสาประดับกรอบประตูหรือเสารับทับหลัง และกรอบหน้าบัน มักนิยมแกะสลักเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษา ใบไม้มีววนลายประจำยาม ลายกรวยเชิง ลายก้านต่อดอก เป็นต้น แต่ส่วนหน้าบันและทับหลังมักสลักเป็นภาพเล่าเรื่อง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ทั้งที่เกี่ยวกับศาสนาฮินดู เช่น เรื่องรามายณะ และเรื่องเกี่ยวกับคติของพุทธศาสนาพุทธนิกายมหายาน วางเป็นลักษณะของศิลปะแบบปาปวน (ราว พ.ศ. 1550-1650) และนครวัด (ราว พ.ศ. 1650-1700) ประกอบกับจารึกที่กรอบประตูซุ้มของระเบียงคดด้านทิศใต้ทำให้สรุปได้ว่าปราสาทประธานและกำแพงทั้งสองชั้น สร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 17

บริเวณพื้นที่ระหว่างซุ้มประตูระเบียงคดด้านทิศใต้กับมณฑปของปราสาทประธาน มีการถมทรายสูงขึ้นมาจากพื้นดินเดิมราว 50-60 เซนติเมตร แล้วใช้ศิลาแลงแท่งใหญ่เรียงปูเรียงบนพื้นอยู่บนทรายอีกชั้นหนึ่ง สูงขึ้นมาจากราวพื้นดินราว 50 เซนติเมตร เป็นทางเดินเข้าสู่ประตูด้านนี้และเมื่อขุดลอกมูลทรายถมทางเดินบริเวณนี้ออก ได้พบหม้อสำริดจำนวน 6 ใบ ใ้แผ่นเงินชุบทองเป็นสี่เหลี่ยมเล็กบ้างใหญ่บ้างคล้ายแผ่นตะกรุด สภาพผุเกือบหมด ส่วนชิ้นที่มีสภาพดี ชิ้นเป็นลายดอกจันทร์ ลานสังข์ ลานห้วนาค มีอักษรขอม อ่านว่า ลากะ ชยะ ฤทธิ และในหม้อเหล่านี้มีซากเมล็ดข้าวเปลือกติดแน่นอยู่ รูปแบบของจารึกและภาพในแผ่นเงินชุบทองเหล่านี้มีความหมายในทางมงคล พบว่า เป็นรูปแบบที่ใช้กันพุทธศตวรรษที่ 18 เข้าใจว่าเป็นของบรรจุในพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

จากหลักฐานที่พบบริเวณพื้นที่ระหว่างซุ้มประตูด้านทิศใต้ของระเบียงคดกับมณฑปปราสาทประธาน ลักษณะสถาปัตยกรรมของกำแพงเมืองชั้นนอก และ โบราณวัตถุภายในประตูชัยสามารถบอกได้ว่าเมืองพิมายมีการปรับปรุงขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ราวพุทธศตวรรษที่ 18

ปราสาทหินแดง (หมายเลข 9)

สร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ตั้งอยู่ทางด้านขวาของปราสาทประธานมีมุขยื่นออกไปทั้ง 4 ทิศเหนือกรอบประตูทางเข้าด้านทิศเหนือมีทับหลังหินทรายจำหลักภาพ เรื่องมหาภารตะตอนกระณะล่าหมีป่า ส่วนกรอบประตูด้านอื่นคงเหลือร่องรอยเฉพาะเสาประดับกรอบประตูศิลปะแบบเขมรประดับอยู่

หอพราหมณ์ (หมายเลข 10)

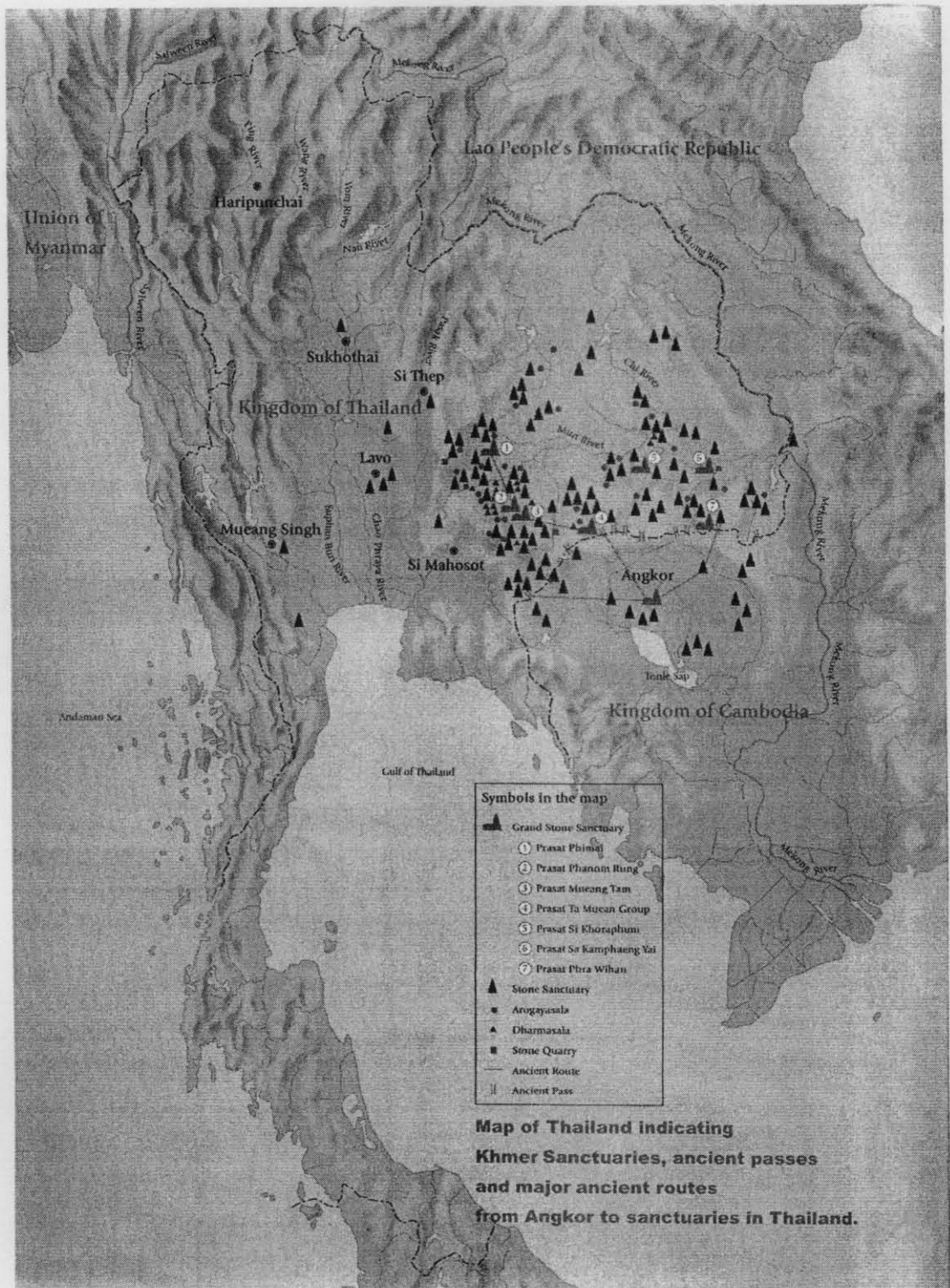
เป็นอาคารก่อด้วยหินทรายและศิลาแลง ตั้งอยู่บนฐานเดียวกับปราสาทหินแดง ในปี พ.ศ. 2497 ได้ค้นพบศิวลึงค์สลักด้วยหินทรายจำนวน 7 ชิ้นภายในหอพราหมณ์ เชื่อกันว่าอาคารหลังนี้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ แต่จากรูปแบบและตำแหน่งที่ตั้งเดิมคงเป็นที่ตั้งของบรรณาลัยมากกว่า

ปราสาทพรหมทัต (หมายเลข 11)

ลักษณะของปราสาทองค์นี้ สร้างด้วยศิลาแลงตั้งอยู่ด้านหน้าของปราสาทประธานทางทิศตะวันออก มีสิ่งสำคัญ 2 ชิ้น คือ ประติมากรรมรูปบุคคลขนาดใหญ่นั่งขัดสมาธิสลักด้วยหินทราย สันนิษฐานว่าเป็นรูปของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ชาวบ้านมักเรียกกันว่า “ท้าวพรหมทัต” ส่วนอีกรูปหนึ่งเป็นรูปสตรีนั่งคุกเข่าสลักด้วยหินทรายส่วนศีรษะและแขนหักหายไป เชื่อกันว่าเป็นรูปของนางชัยราชเทวีมหสิ ชาวบ้านเรียกตามนิยายพื้นบ้านว่า “นางอรพิม” ปัจจุบันประติมากรรมทั้ง 2 นี้ จัดอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย

ฐานอาคาร (หมายเลข 12)

ภายในลานชั้นในด้านทิศตะวันออกของปราสาทประธาน มีฐานอาคารก่อด้วยหินทรายรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ขนาด 8.15 เมตร ยกพื้นสูง 0.70 เมตร เว้นช่องว่างตรงกลางเป็นช่องสี่เหลี่ยมมีหลุมขนาดใหญ่ที่อยู่ขอบด้านทิศเหนือและทิศใต้ ด้านที่หันเข้าสู่ปราสาทประธานทำเป็นมุขยื่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สันนิษฐานว่าฐานอาคารหลังนี้คงใช้ประโยชน์ในพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

รูปภาพที่ 1: แผนที่เส้นทางที่ตั้งปราสาทหินในประเทศกัมพูชาและประเทศไทย
(ที่มา : TAT, 2547)

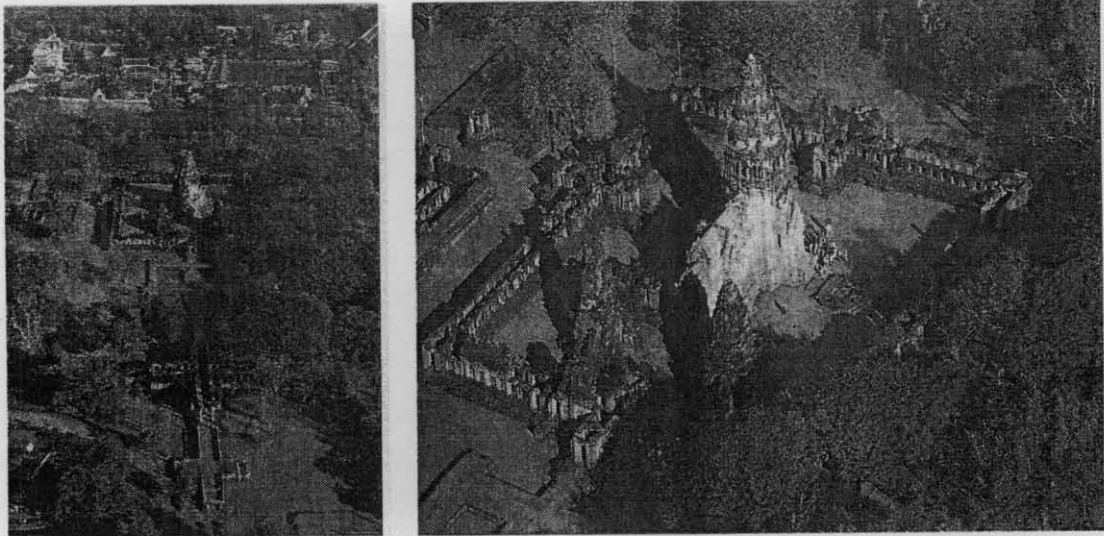

รูปภาพที่ 2 : แผนที่จังหวัดนครราชสีมา
(ที่มา : www.tourismthailand.org, 2550)

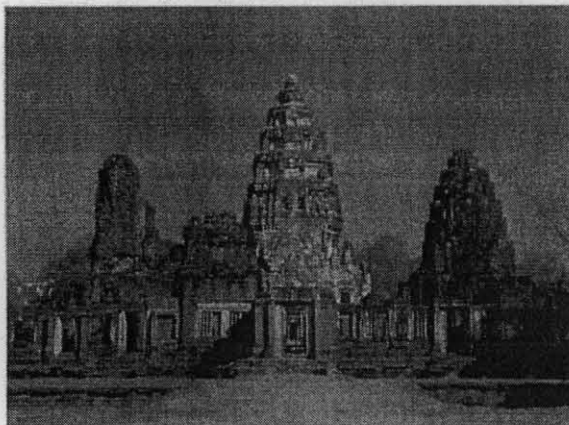

รูปภาพที่ 3 : แผนที่ที่ตั้งปราสาทหินพิมาย
(ที่มา : TAT, 2547)

รูปภาพที่ 4, 5 : ปราสาทหินพิมายและบริเวณโดยรอบ
(ที่มา : TAT, 2547)

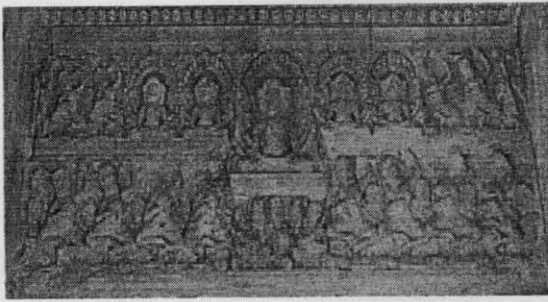

รูปภาพที่ 6 : ปราสาทหินแดง ปราสาทประฐาน และ
ปราสาทพรหมทัต
(ที่มา : TAT, 2547)

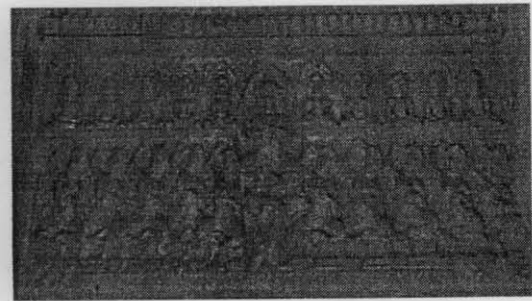

รูปภาพที่ 7 : ปราสาทประฐาน
ปราสาทหินพิมาย
(ที่มา : TAT, 2547)

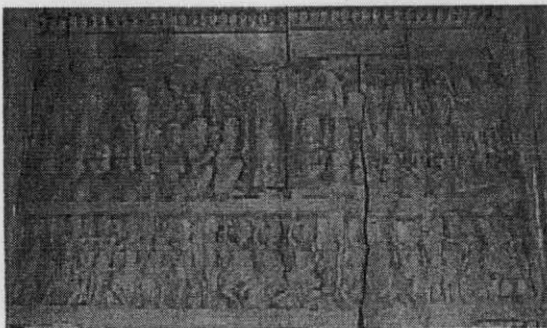

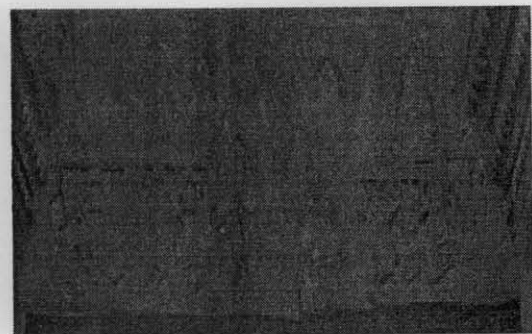
รูปภาพที่ 8 : หน้าบันทิศเหนือ แสดงภาพ
พระวิษณุ 3 พักตร์ 6 กร
(ที่มา : TAT, 2547)

รูปภาพที่ 9 : หน้าบันทิศตะวันออกเฉียงนอก แสดงภาพ
พระอวโลกิเตศวร
(ที่มา : TAT, 2547)

รูปภาพที่ 10 : หน้าบันทิศตะวันตก แสดงภาพ
พระพุทธรเจ้าแสดงธรรมะ
(ที่มา : TAT, 2547)

รูปภาพที่ 11 : หน้าบันทิศใต้ แสดงภาพ
พระพุทธรเจ้า ปางนาคปรก
(ที่มา : TAT, 2547)

รูปภาพที่ 12 : พระพุทธเจ้าปางนาคปรก
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย
(ที่มา : TAT, 2547)

รูปภาพที่ 13 : รูปปั้นพระเจ้าชัยวรมันที่ 7
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย
(ที่มา : TAT, 2547)

รูปภาพที่ 14 : เรื่องเล่าจากรamayana
(ที่มา : TAT, 2547)

รูปภาพที่ 15 : รูปพญาครุฑ
(ที่มา : TAT, 2547)

1.3 การพัฒนาทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

เมืองพิมายมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการพัฒนา เนื่องจากการอนุรักษ์ดูแลรักษา ส่วนต่าง ๆ ของอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้จะขึ้นตรงกับกรมศิลปากร การบริหารจัดการโดยตรง จากเทศบาลจึงทำได้เพียงการส่งเสริมในด้านของการปรับภูมิทัศน์โดยรอบเท่านั้น สำหรับโครงการ ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องเห็นจะเป็นชุมชนมรดกเทศก์ ผู้ที่ริเริ่มโครงการนี้ คือ อาจารย์ประนอม ชัยวิจิต และปัจจุบันชมรมยุวมรดกเทศก์นี้มีพัฒนาการที่ดี เพราะมีนักเรียนเข้าร่วมชมรมมากกว่า 150 คน มีการถ่ายทอดและเชื่อมความสัมพันธ์จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง เด็กนักเรียนที่ไปศึกษาต่อในระดับสูงโดย ส่วนใหญ่จะได้รับผลตอบแทนที่ดีจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และมักจะได้รับการศึกษาและผลงาน ดีเด่นเสมอ เด็กนักเรียน ๆ รู้จักการทำงานเป็นทีมมากขึ้น ทำให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มเติมในด้านการ ท่องเที่ยวและภาษา นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจะมีวุฒิภาวะมากกว่าคนในวัยเดียวกัน โครงการนี้ ได้รับการยอมรับเป็นอย่างสูง มีการถ่ายทำรายการโทรทัศน์ นักเรียนได้ไปศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ทางด้านภาษา ทำให้นักเรียนมีประสิทธิภาพสูงและเกิดความรักความหวงแหนในโรงเรียน และชุมชนของตนเอง

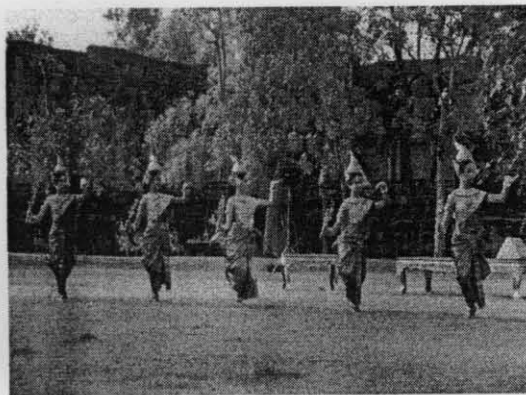
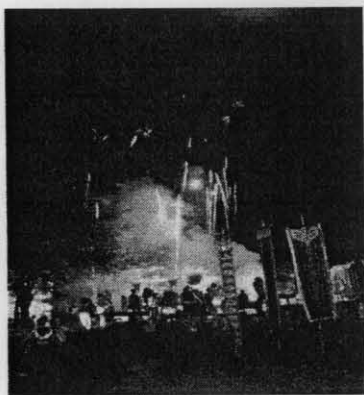
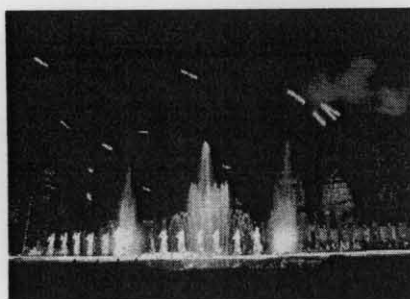
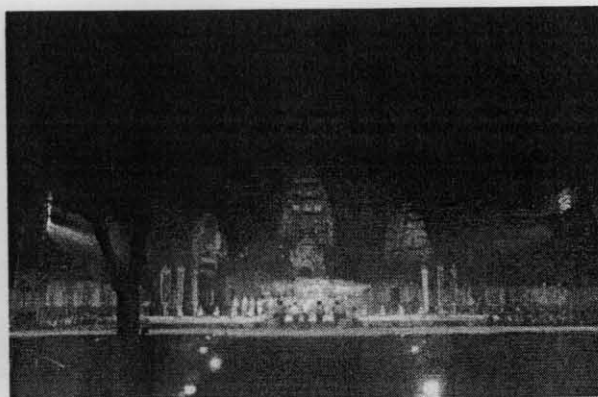
ชมรมยุวมรดกเทศก์ มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ เดิมทีจะมีตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คือ มัธยมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปัจจุบันมีถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 มีนักเรียนให้ความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะโครงการนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้ เพิ่มเติมในด้านการท่องเที่ยวและด้านภาษา นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจะมีวุฒิภาวะมากกว่าคนใน วัยเดียวกัน โครงการนี้ได้รับการยอมรับเป็นอย่างสูง มีรุ่นพี่ที่เข้าร่วมโครงการได้รับรางวัลชนะเลิศ ระดับประเทศ มีการถ่ายทำรายการโทรทัศน์ ไอไอซี ทางโทรทัศน์ช่อง 5 ในรายการเปิดใจสะพานเป็ ชุมมนี่กรมศิลปากรก็ให้ความสำคัญ โดยได้มีการจัดอบรมมรดกเทศก์รุ่นยุวชนให้กับนักเรียน ประสบการณ์ในโครงการนี้ทำให้นักเรียนมีพื้นฐานที่ดีในด้านภาษาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้นักเรียนยังได้ ไปศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นทางด้านภาษา ทำให้นักเรียนมีประสิทธิภาพสูงและเกิดความรักความ หวงแหนในโรงเรียนและชุมชนของตนเอง และในเรื่องรายได้นั้นไม่ได้มีการกำหนดไว้ชัดเจน แล้วแต่นักท่องเที่ยวจะให้ป็นน้ำใจ แก่นักเรียน เพราะปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจเกี่ยวกับโครงการนี้ เพิ่มขึ้น มีการศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ชมรมจะมีการพัฒนาด้านข้อมูล สารสนเทศตลอดเวลา เพื่อให้มีความถูกต้องและทันสมัย โดยมีการไปศึกษาดูงานมรดกเทศก์ระดับ มีอาชีพ และมีการจัดอบรมพัฒนาด้านภาษาอย่างต่อเนื่อง

2. รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

สำหรับเมืองพิมายจะมีการจัดกิจกรรม เทศกาลเที่ยวเมืองพิมาย มีเทศกาลแข่งเรือ มีการจัดกิจกรรมมินิไลน์แอนด์ซาวด์ (Mini Light and Sound) อาจจะมีจัดมากกว่าเดือนละ 1 ครั้ง จะมีคณะกรรมการกองทุนเป็นคณะกรรมการ มีนายอำเภอเป็นประธาน มีหน่วยงานทุกหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมเพราะนักเรียนนักศึกษาภายในชุมชนเป็นผู้แสดง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดูแลงบประมาณในการจัดงานนี้ โดยงบประมาณในการจัดแต่ละครั้ง 50,000-60,000 บาท แต่เมื่อรวมค่าใช้จ่ายในการจัดงานทั้งหมดจะตกอยู่ที่ 400,000 บาท งบประมาณนี้เป็นเงินกองทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน นอกจากนี้ชุมชนจะมีการจัดขบวนแห่มารวมทั้งหมด กิจกรรมนี้จะทำทุกปี ชุมชนจะมีการนำเสนอแนวความคิดรูปแบบการแสดง นอกจากนี้ทางเทศบาลพิมายยังให้ความสำคัญในเทศกาลต่าง ๆ มาโดยตลอด สำหรับการนำเที่ยวจะมียุวมัคคุเทศก์เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ โดยเทศบาลจะให้เงินสนับสนุนโครงการยุวมัคคุเทศก์ โดยมีงบประมาณสนับสนุนปีละ 100,000 บาท และมีการจัดอบรมทุกปี สำหรับการประชาสัมพันธ์นั้น ทางอุทยานมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง มีเอกสารนำชมอุทยานประวัติศาสตร์พิมายทั้งหมด 5 ภาษา รูปแบบกิจกรรมของชุมชนยุวมัคคุเทศก์นั้นจะมีการฝึกฝนและถ่ายทอดภาษาให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ อันดับแรกจะมีการฝึกฝนภาษาไทยให้ดีเสียก่อน ต่อจากนั้นจะมีการฝึกฝนภาษาอังกฤษในขั้นที่สอง นอกจากจะมีการอบรมภาษาให้กับนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ จะมีการอบรมการเป็นยุวมัคคุเทศก์ที่ดี การวางตัว การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การพูดแนะนำรายละเอียดต่าง ๆ อย่างครบถ้วน จากนั้นจะให้เด็กนักเรียนเริ่มนำเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังมีบริการนักแสดง มินิไลน์แอนด์ซาวด์ และกิจกรรมไลน์แอนด์ซาวด์จะจัดให้มีในวันเสาร์ที่ 2 ของทุกเดือน ตอนกลางคืนมีการร่วมรับประทานอาหารแบบขันโตกพร้อมทั้งชมการแสดง โดยการแสดงจะเป็นนักแสดงจากชมรมมััคคุเทศก์และชมรมนาฏศิลป์ร่วมกัน

สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมายนี้ยุวมัคคุเทศก์จะพาเดินเที่ยวสำรวจบริเวณรอบ ๆ และจุดสำคัญทั้งหมดภายในตัวปราสาท ภายในเวลา 1-2 ชั่วโมง โดยขั้นแรกยุวมัคคุเทศก์จะแนะนำตัว ต่อจากนั้นจะพาเยี่ยมชมยังจุดสำคัญที่ได้จัดเตรียมไว้ไม่ว่าจะเป็นสะพานนาคราช ชมทิวทัศน์ต่าง ๆ มีปราสาทสำคัญทั้งหมด 3 ปราสาท ชมบรรณาลัย หรือนักท่องเที่ยวสนใจบริเวณจุดไหนเป็นพิเศษก็จะมีการบรรยายแนะนำให้แก่นักท่องเที่ยวแบบเป็นกันเอง เมื่อเดินเที่ยวครบทุกจุดแล้ว ยุวมัคคุเทศก์ก็จะแนะนำของฝากดี ๆ พร้อมทั้งกล่าวคำขวัญการนำเที่ยวสำหรับจำนวนยุวมัคคุเทศก์จะขึ้นอยู่กับจำนวนของนักท่องเที่ยว จะมีการวิเคราะห์ว่าจะ

ใช้ยูวมัคคุเทศก์ก็คนจึงจะเหมาะสม แต่โดยปกติแล้วจะใช้ยูวมัคคุเทศก์เป็นคู่ เพราะจะมีการแบ่ง
 การนำเที่ยวเป็นจุด ๆ แบ่งเป็นเวรประจำวัน และมีการแบ่งเป็นช่วงเช้าช่วงบ่ายด้วย สรุปได้ว่า
 โครงการนี้ค่อนข้างมีการบริหารจัดการที่ดี

รูปภาพที่ 16 -21 : กิจกรรมการแสดง Light and Sound ที่ปราสาทหินพิมาย

3. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย

1. คุณลักษณะส่วนบุคคล

การศึกษาสถานภาพส่วนบุคคลกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย พบว่า เป็นเพศชาย ร้อยละ 33.5 เพศหญิง ร้อยละ 66.5 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 49.8 การศึกษาระดับปวช./ปวส./อนุปริญญา ร้อยละ 31.3 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานะภาพโสด ร้อยละ 54.3 อาชีพค้าขาย ร้อยละ 33.8 มีรายได้ต่อเดือน 6,001-9,000 บาท ร้อยละ 33.0 สถานะภาพการดำรงตำแหน่งผู้นำทางสังคมในชุมชนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่ง ร้อยละ 82.3 (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1: จำนวนและร้อยละข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	134	33.5
หญิง	266	66.5
รวม	400	100.00
2. อายุ		
ระหว่าง 21-30 ปี	70	17.5
ระหว่าง 31-40 ปี	199	49.8
ระหว่าง 41-50 ปี	71	17.8
ระหว่าง 51-60 ปี	21	5.3
มากกว่า 60 ปี	39	9.8
รวม	400	100.00
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	43	10.8
มัธยมศึกษา	87	21.8
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	125	31.3
ปริญญาตรี	123	30.8
สูงกว่าปริญญาตรี	22	5.5
รวม	400	100.00

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
4. สถานภาพสมรส		
โสด	217	54.3
สมรส	172	43.0
หย่าร้าง	11	2.8
รวม	400	100.00
5. อาชีพ		
เกษตรกร	4	1.0
นักเรียน/นักศึกษา	113	28.3
ค้าขาย	135	33.8
รับจ้าง	34	8.5
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	114	28.5
รวม	400	100.00
6. รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 3,000 บาท	44	11.0
3,000-6,000 บาท	50	12.5
6,001-9,000 บาท	132	33.0
9,001-12,000 บาท	104	26.0
มากกว่า 12,000 บาท	70	17.5
รวม	400	100.00
7. ตำแหน่งการเป็นผู้นำชุมชน		
ไม่มีตำแหน่ง	329	82.3
สมาชิก อบต.	2	0.5
คณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ	35	8.8
อื่น ๆ	34	8.5
รวม	400	100.00

4. การเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการที่ปราสาทหินพิมายได้รับการพัฒนาให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามตามมาตรวัดแบบ Rating Scale ของ Likert ปรากฏว่า

ด้านเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ การคมนาคมภายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ ความสะดวกสบายของสาธารณูปโภค ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62

ด้านสังคม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ การมีเวลาอยู่ร่วมกันภายในครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ สถานบันเทิงและสถานบริการ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28

ด้านวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ เทศกาลและงานประเพณี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51

ด้านสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ มลภาวะทางอากาศ เสียง และกลิ่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61

และจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปรากฏว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมากที่สุดด้านวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายน้อยที่สุดด้านสังคม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 และมีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอยู่ในระดับมาก (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 : ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ประเด็นคำถาม	$\bar{X}$	S.D	แปลความ
1. ด้านเศรษฐกิจ	3.62	0.61	มาก
1.1 จำนวนนักท่องเที่ยว	3.73	0.71	มาก
1.2 รายได้หมุนเวียนจากการท่องเที่ยวภายในชุมชน	3.49	0.86	ปานกลาง
1.3 การคมนาคมภายในชุมชน	3.75	0.67	มาก
1.4 ความสะดวกสบายของสาธารณูปโภค	3.62	0.62	มาก

2. ด้านสังคม	3.57	0.74	มาก
2.1 สถานบันเทิงและสถานบริการ	3.28	0.89	ปานกลาง
2.2 การพึ่งพาอาศัยและการให้ความร่วมมือในชุมชน	3.69	0.79	มาก
2.3 การมีเวลาอยู่ร่วมกันภายในครอบครัว	3.75	0.99	มาก
3. ด้านวัฒนธรรม	3.74	0.74	มาก
3.1 เทศกาลและงานประเพณี	3.99	0.95	มาก
3.2 ความศรัทธาและความเชื่อถือดั้งเดิม	3.76	0.94	มาก
3.3 การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับวิถีชีวิตดั้งเดิม	3.51	0.77	มาก
3.4 การใช้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนจากวิถีชีวิตเดิม	3.71	0.92	มาก
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.66	0.74	มาก
4.1 มลภาวะทางอากาศ เสียง และกลิ่น	3.73	0.88	มาก
4.2 การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์	3.61	0.88	มาก
4.3 ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ	3.63	0.93	มาก
รวม	3.66	0.53	มาก

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ใช้มาตรวัดแบบ Rating Scale ของ Likert ปรากฏว่า

ด้านวางแผน ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมการวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.21

ด้านการตัดสินใจ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การร่วมลงมติ หรือลงความเห็นที่จะช่วยกันในการจัดกิจกรรมต่างๆทางการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61

ด้านปฏิบัติการ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 มีส่วนร่วมน้อยที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมบูรณะ ซ่อมแซม และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.27

ด้านผลประโยชน์ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ของทางผู้นำชุมชนในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54

ด้านติดตามผล ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 : ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ประเด็นคำถาม	$\bar{X}$	S.D	แปลความ
1. การร่วมลงมติ หรือลงความเห็นที่จะช่วยกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว	3.61	0.82	มาก
2. การให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ของทางผู้นำชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.54	0.80	มาก
3. อนุรักษ์และร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อม เช่น การกำจัดขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลในแหล่งท่องเที่ยว	3.53	0.89	มาก
4. การปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ท้องถิ่นกำหนดขึ้น	3.43	0.77	ปานกลาง
5. การมีส่วนร่วมการวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยว	3.21	1.34	ปานกลาง
6. การเข้าร่วมกิจกรรมงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ	3.77	0.89	มาก
7. การมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การแสดง การละเล่นพื้นเมือง	3.53	0.90	มาก
8. การเข้าร่วมบูรณะซ่อมแซมและก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว	3.27	0.96	ปานกลาง
9. การร่วมรณรงค์ หรือประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังในการอนุรักษ์ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อใช้สถานที่ท่องเที่ยวให้คงสภาพเดิม	3.51	0.90	มาก
10. การเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์รักษาความสะอาด ความสวยงาม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน	3.58	0.86	มาก
11. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมกิจกรรมสนับสนุน และส่งเสริมการท่องเที่ยว	3.28	0.90	ปานกลาง
รวม	3.48	0.66	ปานกลาง

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ปรากฏว่า ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุดด้านปฏิบัติการในกิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุดด้านวางแผนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.21 (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 : ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ประเด็นคำถาม	$\bar{X}$	S.D	แปลความ
1. การมีส่วนร่วมด้านวางแผนของชุมชน	3.21	1.34	ปานกลาง
2. การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจของชุมชน	3.61	0.82	มาก
3. การมีส่วนร่วมด้านปฏิบัติการของชุมชน	3.99	0.75	มาก
4. การมีส่วนร่วมด้านผลประโยชน์ของชุมชน	3.54	0.80	มาก
5. การมีส่วนร่วมด้านติดตามผลของชุมชน	3.28	0.90	ปานกลาง
รวม	3.48	0.66	ปานกลาง

6. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

การศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์พิมาย ที่ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามตามมาตรวัดแบบ Rating Scale ของ Likert ที่มีข้อคำถามเกี่ยวผลกระทบของการท่องเที่ยวเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ผลปรากฏว่า

ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การประกอบอาชีพหลักอาชีพรองร้อยละ 76 – 80 (ค่าเฉลี่ย 3.92) รองลงมา มูลค่าราคาที่ดินในชุมชน ร้อยละ 76-80 (ค่าเฉลี่ย 3.81) และการประกอบอาชีพหลัก ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.72) ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การใช้จ่ายในครอบครัว ร้อยละ 76-80 (ค่าเฉลี่ย 3.88) รองลงมา ปัญหาทางเศรษฐกิจ ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.63) และการว่างงานของสมาชิก ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.56) (ตารางที่ 5)

ด้านสังคม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวสร้างงานสร้างอาชีพก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.73) รองลงมา การท่องเที่ยวสร้างความเจริญมาสู่หมู่บ้าน ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.64) และความร่วมมือของชุมชน ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.56) ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่นถูกแย่งงานจากคนต่างถิ่น ร้อยละ 61-65 (ค่าเฉลี่ย 3.05) รองลงมา การท่องเที่ยวทำให้การศึกษาของประชาชนไม่สูงขึ้น ร้อยละ 61-65 (ค่าเฉลี่ย 3.01) และการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ร้อยละ 56-60 (ค่าเฉลี่ย 2.96) (ตารางที่ 6)

ด้านวัฒนธรรม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การใช้ภาษาถิ่น ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.53) รองลงมา การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับชีวิต ร้อยละ 66-70 (ค่าเฉลี่ย 3.48)

และอาหารท้องถิ่น ร้อยละ 66-70 (ค่าเฉลี่ย 3.46) ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยว ทำให้ความศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิมเสื่อม ร้อยละ 66-70 (ค่าเฉลี่ย 3.33) (ตารางที่ 7)

ด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านรักษาและหวงแหนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.63) รองลงมา ความสะอาดของห้องน้ำห้องส้วม ร้อยละ 66-70 (ค่าเฉลี่ย 3.27) ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ ความแออัดในการจัดสรรพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 66-70 (ค่าเฉลี่ย 3.48) รองลงมา การท่องเที่ยวทำให้เกิดสิ่งปลูกสร้างที่บดบังทัศนียภาพอันสวยงาม ร้อยละ 66-70 (ค่าเฉลี่ย 3.40) และการท่องเที่ยวทำให้ขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 66-70 (ค่าเฉลี่ย 3.29) (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 5 : ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย

ลักษณะของผลกระทบ	$\bar{X}$	S.D	แปลความ
1. การประกอบอาชีพหลัก อาชีพรอง	3.92	0.81	มีผลกระทบร้อยละ 76 – 80
2. รายได้จากการประกอบอาชีพหลัก	3.72	0.91	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
3. รายได้ค่อปีของครอบครัว	3.44	0.86	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
4. การใช้จ่ายในครอบครัว	3.88	0.79	มีผลกระทบร้อยละ 76 – 80
5. ภาวะการออมของครอบครัว	3.32	0.87	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
6. ภาวะหนี้สินในครอบครัว	3.51	2.34	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
7. มูลค่าราคาที่ดินในชุมชน	3.81	0.83	มีผลกระทบร้อยละ 76 – 80
8. การว่างงานของสมาชิก	3.56	1.05	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
9. การอพยพแรงงานไปทำงานนอกชุมชน	3.49	0.93	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
10. ทรัพย์สินและสิ่งอำนวยความสะดวก	3.68	0.91	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
11. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว	3.50	0.92	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
12. สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และถนน	3.65	0.91	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
13. ปัญหาทางเศรษฐกิจ	3.63	1.53	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
ผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านบวก	3.63	0.61	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
ผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านลบ	3.59	0.71	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75

ตารางที่ 6 : ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางด้านสังคมที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย

ลักษณะของผลกระทบ	$\bar{X}$	S.D	แปลความ
1. การท่องเที่ยวสร้างงานสร้างอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน	3.73	1.03	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
2. การท่องเที่ยวสร้างความเจริญมาสู่หมู่บ้าน	3.64	0.92	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
3. ความร่วมมือของชุมชน	3.56	0.84	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
4. การท่องเที่ยวทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น	3.54	0.88	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
5. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม โจรผู้ร้าย	2.96	1.15	มีผลกระทบร้อยละ 56 – 60
6. การท่องเที่ยวทำให้การศึกษาของประชาชน ไม่สูงขึ้นเพราะต้องการให้บุตรออกมาทำงาน	3.01	1.13	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
7. การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่นถูกแย่งงาน จากคนต่างถิ่น	3.05	1.08	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
8. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเล่นการพนัน และเสพยาเสพติด	2.80	1.31	มีผลกระทบร้อยละ 56 – 60
9. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาการขาย บริการทางเพศและการมั่วสุมทางเพศ	2.71	1.17	มีผลกระทบร้อยละ 50 – 55
ผลกระทบทางสังคมด้านบวก	3.62	0.76	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
ผลกระทบทางสังคมด้านลบ	2.91	1.02	มีผลกระทบร้อยละ 56 – 60

ตารางที่ 7 : ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย

ลักษณะของผลกระทบ	$\bar{X}$	S.D	แปลความ
1. การใช้ภาษาถิ่น	3.53	1.08	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
2. อาหารท้องถิ่น	3.46	0.96	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
3. ที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม	3.25	1.09	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
4. การเคร่งครัดในพิธีกรรมทางศาสนา	3.29	1.11	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
5. ดนตรีและการแสดงของท้องถิ่น	3.23	1.15	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
6. สินค้าและของที่ระลึกของท้องถิ่น	3.30	0.98	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
7. วิธีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม	3.10	1.03	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
8. การดำรงไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นงานบุญและเทศกาลต่าง ๆ	3.39	0.98	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
9. การท่องเที่ยวทำให้ความศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิมเสื่อม	3.33	1.12	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
10. การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับชีวิต	3.48	0.89	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
ผลกระทบทางวัฒนธรรมด้านบวก	3.34	0.82	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
ผลกระทบทางวัฒนธรรมด้านลบ	3.33	1.22	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70

ตารางที่ 8 : ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพินาย

ลักษณะของผลกระทบ	$\bar{X}$	S.D	แปลความ
1. การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านรักษาและหวงแหนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	3.63	1.08	มีผลกระทบร้อยละ 71 – 75
2. การท่องเที่ยวทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม	3.05	0.99	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดมลภาวะด้านอากาศเป็นพิษ	3.16	1.09	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
4. การท่องเที่ยวทำให้เกิดมลภาวะด้านเสียง	3.08	1.03	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
5. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาด้านกลิ่น	3.10	1.02	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
6. ความสะอาดของห้องน้ำห้องส้วม	3.27	1.02	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
7. การท่องเที่ยวทำให้ขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น	3.29	0.97	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
8. การท่องเที่ยวทำให้เกิดมีสิ่งปลูกสร้างที่บดบังทัศนียภาพอันสวยงาม	3.40	1.05	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
9. การท่องเที่ยวส่งผลให้จราจรติดขัด	3.25	1.03	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65
10. ความแออัดในการจัดสรรพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว	3.48	1.08	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมด้านบวก	3.45	0.91	มีผลกระทบร้อยละ 66 – 70
ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมด้านลบ	3.23	0.89	มีผลกระทบร้อยละ 61 – 65

7. ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพินาย

การทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพินาย โดยใช้ สถิติ One – way ANOVA พบว่า ทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินาย ไม่มีความแตกต่างกันในกลุ่มตัวอย่างที่มี สถานภาพสมรส และตำแหน่ง

การเป็นผู้นำของชุมชนที่แตกต่างกัน (รายละเอียดการวิเคราะห์ One – way ANOVA ภาคผนวก) อย่างไรก็ตามพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ และรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 9-13)

ตารางที่ 9 : ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามเพศ

การเปลี่ยนแปลง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	7.354	1	7.354	20.860	0.000*
	ภายในกลุ่ม	140.307	398	0.353		
2. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	1.158	1	1.158	2.106	0.148
	ภายในกลุ่ม	218.913	398	0.550		
3. ด้านวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	7.632	1	7.632	14.368	0.000*
	ภายในกลุ่ม	211.411	398	0.531		
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	0.179	1	0.179	0.325	0.569
	ภายในกลุ่ม	219.114	398	0.551		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	3.555	1	3.55	13.290	0.000*
	ภายในกลุ่ม	106.455	398	0.267		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

หมายเหตุ	F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F – distribution
	df	แทน	ระดับขั้นของความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
	SS	แทน	ผลรวมของคะแนนเบี่ยงเบนยกกำลังสอง (Sum Squares)
	MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลรวมของคะแนนเบี่ยงเบนยกกำลังสอง (Mean Squares)
	*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 10 : ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามอายุ

การเปลี่ยนแปลง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	20.339	4	5.085	15.775	0.000*
	ภายในกลุ่ม	127.322	395	0.322		
2. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	37.246	4	9.311	20.118	0.000*
	ภายในกลุ่ม	182.825	395	0.463		
3. ด้านวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	34.254	4	8.564	18.305	0.000*
	ภายในกลุ่ม	184.783	395	0.468		
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	26.900	4	6.725	13.807	0.000*
	ภายในกลุ่ม	192.393	395	0.487		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	18.911	4	4.728	20.499	0.000*
	ภายในกลุ่ม	91.099	395	0.237		

ตารางที่ 11 : ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด

การเปลี่ยนแปลง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	5.490	4	1.373	3.814	0.005*
	ภายในกลุ่ม	142.171	395	0.360		
2. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	18.808	4	4.702	9.228	0.000*
	ภายในกลุ่ม	201.263	395	0.100		
3. ด้านวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	26.984	4	3.746	13.874	0.000*
	ภายในกลุ่ม	192.059	395	0.486		
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	10.564	4	2.641	4.998	0.001*
	ภายในกลุ่ม	208.729	395	0.528		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	4.250	4	1.063	3.969	0.004*
	ภายในกลุ่ม	105.760	395	0.268		

ตารางที่ 12 : ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามอาชีพ

การเปลี่ยนแปลง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	5.630	4	1.407	3.914	0.004*
	ภายในกลุ่ม	142.031	395	0.360		
2. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	12.259	4	3.065	5.825	0.000*
	ภายในกลุ่ม	207.812	395	0.526		
3. ด้านวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	24.471	4	6.118	12.428	0.000*
	ภายในกลุ่ม	194.573	395	0.793		
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	11.451	4	2.863	5.441	0.000*
	ภายในกลุ่ม	207.842	395	0.526		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	6.663	4	1.666	6.367	0.000*
	ภายในกลุ่ม	103.347	395	0.262		

ตารางที่ 13 : ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

การเปลี่ยนแปลง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	13.770	4	3.443	10.156	0.000*
	ภายในกลุ่ม	133.891	395	0.339		
2. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	48.752	4	12.188	28.101	0.000*
	ภายในกลุ่ม	171.319	395	0.434		
3. ด้านวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	29.046	4	7.262	15.097	0.000*
	ภายในกลุ่ม	189.997	395	0.481		
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	15.468	4	3.867	7.494	0.000*
	ภายในกลุ่ม	203.825	395	0.516		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	12.592	4	3.148	12.764	0.000*
	ภายในกลุ่ม	97.418	395	0.247		

จากการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า (ตารางที่ 14-17)

1. กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี
2. กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี
3. กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี และแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า 60 ปี
4. กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษา ปริญญาตรีและระดับสูงกว่าปริญญาตรี
5. กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษา มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงสุดระดับปวช./ปวส./อนุปริญญา
6. กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงสุดระดับปวช./ปวส./อนุปริญญา มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีและระดับสูงกว่าปริญญาตรี
7. กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพค้าขายมีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพ นักเรียน/นักศึกษา และแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
8. กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 3,000-6,000 บาท และแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 9,001-12,000 บาท
9. กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 3,000-6,000 บาท มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 6,001-9,000 บาท แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 9,001-12,000 บาท และแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้มากกว่า 12,000 บาท

10. กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 6,000-9,000 บาท มีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 9,001-12,000 บาท

11. กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 9,001-12,000 บาทมีทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินายแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้มากกว่า 12,000 บาท

ตารางที่ 14 : ผลการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ

อายุ	21-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	51-60 ปี	มากกว่า 60 ปี
21-30 ปี	-	0.0588	0.5822*	0.2540*	-0.0350
31-40 ปี		-	0.5234*	0.1952	-0.0238
41-50 ปี			-	-0.3282*	-0.5472*
51-60 ปี				-	-0.2190
มากกว่า 60 ปี					-

ตารางที่ 15 : ผลการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด

ระดับการศึกษาสูงสุด	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปวช./ปวส./ อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
ประถมศึกษา	-	0.2789*	0.0834	0.2269*	0.3437*
มัธยมศึกษา		-	-0.1955*	-0.0520	0.0648
ปวช./ปวส./ อนุปริญญา			-	0.1435*	0.2603*
ปริญญาตรี				-	0.1168
สูงกว่าปริญญาตรี					-

ตารางที่ 16 : ผลการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด
จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	เกษตรกร	นักเรียน / นักศึกษา	ค้าขาย	รับจ้าง	ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ
เกษตรกร	-	0.2005	0.4640	0.2836	0.1566
นักเรียน/นักศึกษา		-	0.2634*	0.0831	-0.0439
ค้าขาย			-	-0.1834	-0.3073*
รับจ้าง				-	-0.1270
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ					-

ตารางที่ 17 : ผลการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างน้อยที่สุด
จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	ต่ำกว่า 3,000บาท	3,000-6,000 บาท	6,001-9,000 บาท	9,001-12,000 บาท	มากกว่า 12,000 บาท
ต่ำกว่า 3,000 บาท	-	-0.3810*	-0.0611	0.2139*	-0.0514
3,000-6,000 บาท		-	0.3198*	0.6003*	0.3296*
6,001-9,000 บาท			-	0.2805*	0.0098
9,001-12,000บาท				-	-0.2707*
มากกว่า12,000 บาท					-

การทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว
อุทยานประวัติศาสตร์พินายกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาล
ตำบลพินาย โดยใช้ สถิติ One – way ANOVA พบว่า ทัศนคติของระดับการเปลี่ยนแปลงทางการ
ท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พินาย ไม่มีความแตกต่างกันในกลุ่มตัวอย่างที่มี สถานภาพสมรส
และตำแหน่งการเป็นผู้นำของชุมชนที่แตกต่างกัน (ตารางที่ 18-19)

ตารางที่ 18 : ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามสถานภาพสมรส

การเปลี่ยนแปลง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	5.746	2	2.873	8.037	0.000
	ภายในกลุ่ม	141.915	297	0.357		
2. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	4.209	2	2.104	3.870	0.022
	ภายในกลุ่ม	215.862	297	0.544		
3. ด้านวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	0.884	2	0.442	0.805	0.448
	ภายในกลุ่ม	218.159	297	0.550		
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	0.734	2	0.367	0.667	0.514
	ภายในกลุ่ม	218.559	297	0.551		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	1.024	2	0.512	1.865	0.156
	ภายในกลุ่ม	108.986	297	0.275		

ตารางที่ 19 : ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จำแนกตามตำแหน่งการเป็นผู้นำของชุมชน

การเปลี่ยนแปลง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	4.082	3	1.361	3.752	0.011
	ภายในกลุ่ม	143.579	396	0.363		
2. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	4.448	3	1.483	2.723	0.044
	ภายในกลุ่ม	215.623	396	0.545		
3. ด้านวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	3.229	3	1.076	1.975	0.117
	ภายในกลุ่ม	215.814	396	0.545		
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	14.625	3	4.875	9.433	0.000
	ภายในกลุ่ม	204.668	396	0.517		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	0.698	3	0.233	0.843	0.471
	ภายในกลุ่ม	109.312	396	0.276		

8. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนจากการพัฒนาการท่องเที่ยว 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

นักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนจะมีจำนวนมากที่สุด รายได้จากการท่องเที่ยวมีมากขึ้น การคมนาคมสะดวกรวดเร็วขึ้น เพราะมีการขยายถนน ไฟฟ้า น้ำประปาสะดวก นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่นี้ส่วนมากจะไม่ค้างคืน สำหรับงบประมาณสนับสนุนด้านยุวมัคคุเทศก์มีทุกปีแต่ยังไม่สม่ำเสมอเท่าที่ควร ป้ายประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวภายในเมืองพิมายยังมีน้อย และการประชาสัมพันธ์ในเรื่องการให้บริการของยุวมัคคุเทศก์ยังมีน้อย

ด้านสังคม

สถานบันเทิงและสถานให้บริการมีเพิ่มมากขึ้น แต่ในเขตเทศบาลจะไม่ค่อยมีสถานบันเทิง และสถานบริการไม่มากนัก เนื่องจากมีกฎหมายควบคุมอยู่ว่า การจะตั้งสถานบันเทิงและสถานบริการจะต้องห่างออกจากตัวเมืองไป 200 เมตร ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมด้วยดี เพราะมีผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ทางเทศบาลยังมีการส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ให้แก่ชุมชน มีการศึกษาดูงานอาทิตย์ละ 1 ครั้ง เมื่อมีกิจกรรมมากขึ้น ปัญหาครอบครัวก็ลดลง ชาวอาชญากรรมไม่มีให้เห็น เป็นเมืองที่มีความสงบ ชุมชนอยู่อย่างมีความสุข และคุณภาพชีวิตดีขึ้นด้วย การที่มีชุมชนมััคคุเทศก์ในโรงเรียนเป็นการพัฒนาการศึกษาที่ดี เพราะนักเรียนจะได้เรียนรู้ในด้านการท่องเที่ยวและภาษา แต่จำนวนอาจารย์ที่เข้าร่วมโครงการ พร้อมทั้งบุคลากรยังน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียนทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการ ทำให้การดูแล อาจจะไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ส่วนการปฏิบัติจริงทำให้นักเรียนเกิดความเชี่ยวชาญ

ด้านวัฒนธรรม

เมืองพิมายเป็นเมืองสงบ เป็นเมืองแห่งวัฒนธรรม เพราะอุทยานประวัติศาสตร์มีความสำคัญในทางวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นจึงทำให้มีกลุ่มนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้ความสนใจเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เมืองพิมายยังมีโครงการยุวมัคคุเทศก์ที่นำเที่ยวในด้านวัฒนธรรม โบราณของอุทยานประวัติศาสตร์ กลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกล้าแสดงออกมากขึ้น ทุกคนมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา และสำนึกรักบ้านเกิดของตนเสมอ จากนั้นทางชุมชนยังมีการจัดกิจกรรมเทศกาลประเพณีทุกประเพณี และให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่ มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอย่างต่อเนื่อง แต่ก็มี การ

ปรับเปลี่ยนกิจกรรมบางอย่างให้สอดคล้องกับปัจจุบัน มีการจัดเทศกาลเที่ยวพิมาย สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี อำเภอต่าง ๆ ก็จะเข้าร่วมงานทำบุญพิมายด้วย สำหรับกิจกรรมบวงสรวงเทพเจ้าจะจัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมความเชื่อ โดยผู้เข้าร่วมงานจะต้องนุ่งขาวห่มขาว มีการจัดงานทำบุญกลางบ้าน เพราะชุมชนจะพยายามอนุรักษ์ให้มีการกลับไปใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม แต่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่กระทบต่อชุมชนก็มีผลมาจากสื่อต่าง ๆ จึงทำให้ชุมชนเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีการศึกษาภาษาแก่ชุมชน และมีการจัดตั้งกลุ่มนวดแผนไทยสำหรับปัญหาทางวัฒนธรรมจะเป็นด้านการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี คือ จากที่เคยปั่นจักรสานก็จะหันมาขับซิมอเตอร์ไซด์มากขึ้น มีการใช้โทรศัพท์มือถือมากขึ้น สำหรับการใส่ภาษาไทยนั้นไม่มีปัญหา แต่ถ้าเป็นภาษาต่างประเทศประชาชนส่วนใหญ่ในเมืองพิมายยังไม่สามารถสื่อสารเบื้องต้นกับนักท่องเที่ยวได้

ด้านสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมในอุทยานประวัติศาสตร์นั้น สภาพแวดล้อมภายนอกสวยงามสะอาด แต่ว่าภายในตัวปราสาทบางเวลายังมีขยะชุกชอนอยู่ การดูแลเรื่องความสะอาดยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร สภาพแวดล้อมภายนอกของอุทยานที่มีผลกระทบต่อชุมชน คือ มลภาวะทางน้ำและกลิ่น จากโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่โดยรอบ เรื่องกลิ่นจะมีปัญหามากในช่วงฤดูฝน สำหรับเรื่องขยะไม่มีปัญหาเพราะสามารถควบคุมได้ และจำนวนห้องน้ำที่มีจำนวนจำกัด จึงอาจจะไม่เพียงพอแก่จำนวนนักท่องเที่ยว เนื่องจากกรมศิลปากรมีกฎหมายควบคุมอยู่ และกฎหมายดังกล่าวยังคงควบคุมถึงเรื่องการสร้างสิ่งก่อสร้างโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อไม่ให้ขัดขวางทัศนียภาพอันสวยงามของอุทยานแห่งชาติ โดยการกำหนดว่าการก่อสร้างต้องสูงไม่เกิน 9 เมตร ชั้นที่สองไม่เกิน 12 เมตร ส่วนการจราจรมีความคล่องตัวดี เพราะได้รับความร่วมมือจากสถานีตำรวจภูธรในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติที่นี้ยังสมบูรณ์ดี เนื่องจากทางชุมชนมีการอนุรักษ์ ประกอบด้วยกลุ่มอนุรักษ์ต้นไม้ และกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำมูล เทศบาลก็ให้การสนับสนุน ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตลอดจนเทศบาลก็ช่วยเก็บกวาดถนนให้สะอาดอยู่ตลอดเวลา เด็ก ๆ ก็ให้ความร่วมมือด้วย สำหรับด้านการศึกษาคุณภาพน้ำที่นำมาใช้จะมีการตรวจคุณภาพทุก ๆ 3 เดือน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาเป็นผู้ให้ความอนุเคราะห์

9. แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีแนวทางในการพัฒนา แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ

ด้านเศรษฐกิจ

- การส่งเสริมให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและพัฒนาคุณภาพมากขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชน
- การปรับปรุงพัฒนาสินค้าพื้นเมืองรวมถึงการบริการให้มีคุณภาพและมีเอกลักษณ์
- การร่วมมือกันของชุมชน เทศบาล และภาครัฐในการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอย่างต่อเนื่อง

ด้านสังคม

- การจัดการ ควบคุม และจำกัดให้สถานบันเทิงอยู่ในเขตที่กำหนด
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลป้องกันและแจ้งข่าวอาชญากรรม
- การศึกษามีการพัฒนาความรู้ควบคู่กับคุณธรรม

ด้านวัฒนธรรม

- การส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิม
- การปรับเปลี่ยนและปรับปรุงกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ ให้เหมาะสมทันสมัย แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และรูปแบบเดิม

ด้านสิ่งแวดล้อม

- รมรงค์ให้ชุมชนและเยาวชนมีจิตสำนึกในการหวงแหนและรักษาสิ่งแวดล้อม
- การทำความร่วมมือระหว่างชุมชนกับเทศบาลในการดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ท่องเที่ยว
- จัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งปี เพื่อการดูแลรักษาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายในภาพรวมจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เกี่ยวกับการเสนอแนะอื่น ๆ ต่อแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย พบว่า

1. ต้องการให้มีป้ายสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น เพราะขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องแผ่นป้าย
2. ต้องการให้นักเรียนและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้และฝึกประสบการณ์ตรง พร้อมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากกว่านี้

3. ในการที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ผู้นำชุมชนต้องการให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวใช้บริการของโครงการยุวมัคคุเทศก์ก่อนที่จะเลือกใช้มัคคุเทศก์จากภายนอก เนื่องจากยุวมัคคุเทศก์มีใบรับรองผ่านการอบรมอย่างเป็นมืออาชีพ และโครงการนี้เป็นโครงการความร่วมมือของชุมชนโดยตรง

4. ต้องการให้มีการกำหนดข้อปฏิบัติและข้อห้าม รวมถึงกำหนดมาตรการบทลงโทษต่อนักท่องเที่ยวที่กระทำผิดอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมที่จริงจัง เพื่อความสะอาดและการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้คงสภาพดั้งเดิมให้ได้มากที่สุด

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 2) เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 3) เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย 4) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์ คือ ผู้นำชุมชนและมักคฤเทศก์ท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพิมาย 1 คน เจ้าหน้าที่นำชมอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 5 คน และยูวมักคฤเทศก์ จากโรงเรียนพิมายวิทยา จำนวน 20 คน รวมทั้งหมด 26 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสอบถาม ได้แก่ ประชาชนในชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 400 คน จากประชากรทั้งหมด 5,210 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) โดยคำนวณจากสูตร ทาโร ยามานะ (Yamane, 1970 : 725) ขนาดของความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสถิติทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for The Social Sciences หรือ SPSS) คำนวณค่าสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด ส่วนข้อมูลที่เป็นคำถามปลายเปิดได้สรุปเป็นความเรียง ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ตำแหน่งการเป็นผู้นำของชุมชน

1. เพศ ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 66.5
2. อายุ ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีอายุ อยู่ระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 49.8
3. ระดับการศึกษา ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่ระดับการศึกษาอยู่ในระดับ ปวช./ปวส./อนุปริญญา ร้อยละ 31.3

4. สถานภาพสมรส ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีสถานะภาพโสด ร้อยละ 54.3
5. อาชีพ ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 33.8
6. รายได้ต่อเดือน ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีรายได้ 6,001-9,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.0
7. ตำแหน่งการเป็นผู้นำของชุมชน ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งในการเป็นผู้นำชุมชน คิดเป็นร้อยละ 82.3

1.2 การพัฒนาการทางด้านการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

จากการศึกษาพบว่ามีการพัฒนาการทางด้านการท่องเที่ยวโดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ การคมนาคมภายในชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงมากเนื่องจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปี จึงทำให้เทศบาลต้องมีการจัดระเบียบการจราจรปรับปรุงถนน เพื่อความเป็นระเบียบในการเดินทางของนักท่องเที่ยว การจราจรมีมากขึ้นเพราะนักท่องเที่ยวไม่นิยมพักค้างคืน และมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ ความสะดวกสบายด้านสาธารณูปโภค ในส่วนของระบบไฟฟ้าและประปา

ด้านสังคม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ ชาวชนภายในพื้นที่ให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก ทำให้การมีเวลาอยู่ร่วมกันภายในครอบครัวลดน้อยลง เพราะพ่อแม่และลูกต่างแยกกันเพื่อหารายได้จากการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ สถานบันเทิงและสถานบริการ ซึ่งจะไม่ให้มีการขยาย หรือก่อสร้างเพิ่มเติม เนื่องจากมีกฎหมายควบคุมว่า การจะตั้งสถานบันเทิงจะต้องอยู่ห่างจากตัวเมืองไป 200 เมตร

ด้านวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ เทศกาลและงานประเพณี ประชาชนภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและสำนึกรักในบ้านเกิด ทำให้ชุมชนยังคงสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ชุมชนจึงมีการจัดงานประเพณีทุกประเพณี โดยเฉพาะการจัดงานแสดง แสง สี เสียง เพื่อนำเสนอประวัติของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย การเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม จากเดิมที่เคยปั่นจักรยานก็เปลี่ยนมาขี่จักรยานยนต์มากขึ้น

ด้านสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ มลภาวะทางอากาศ เสียง และกลิ่น มลภาวะทางอากาศเกิดจากความแออัดของนักท่องเที่ยวที่มีเพิ่มมากขึ้น แต่จะมีมากในช่วงฤดูการท่องเที่ยว ส่วนมลภาวะทางเสียงมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนรถจักรยานยนต์ และรถยนต์จากนักท่องเที่ยว ส่วนมลภาวะเรื่องกลิ่นมาจากโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งจะพบปัญหา

เรื่องกลิ่นไม่พึงประสงค์ในช่วงฤดูฝน การเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์ของประชาชนในพื้นที่

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปรากฏว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมากที่สุดด้านวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายน้อยที่สุดด้านสังคม และมีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอยู่ในระดับมาก

1.3 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ในการศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย สามารถอธิบายด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้

ด้านวางแผน ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมการวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยว

ด้านการตัดสินใจ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การร่วมลงมติ หรือลงความเห็นที่จะช่วยกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว

ด้านปฏิบัติการ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 มีส่วนร่วมน้อยที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมบูรณะ ซ่อมแซม และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ด้านผลประโยชน์ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ของทางผู้นำชุมชนในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ด้านติดตามผล ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการร่วมรณรงค์ หรือประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้นักท่องเที่ยวรู้จักระมัดระวังในการอนุรักษ์ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้คงสภาพเดิมให้นานและยั่งยืน

1.4 การวิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

การศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์พิมายที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย ซึ่งมีผลกระทบของการท่องเที่ยว 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ โดยแบ่งตามด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การประกอบอาชีพหลัก อาชีพรอง รองลงมา มูลค่าราคาที่ดินในชุมชน ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การใช้จ่ายในครอบครัว รองลงมา ปัญหาทางเศรษฐกิจ ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.63) และการว่างงานของสมาชิก

ด้านสังคม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวสร้างงานสร้างอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน รองลงมา การท่องเที่ยวสร้างความเจริญมาสู่หมู่บ้าน และความร่วมมือของชุมชน ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่นถูกแย่งงานจากคนต่างถิ่น รองลงมา การท่องเที่ยวทำให้การศึกษาของประชาชนไม่สูงขึ้น และการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม

ด้านวัฒนธรรม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การใช้ภาษาถิ่น รองลงมา การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับชีวิตและอาหารท้องถิ่น ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้ความศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิมเสื่อม

ด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านรักษาและหวงแหนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รองลงมา ความสะอาดของห้องน้ำห้องส้วม ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ ความแออัดในการจัดสรรพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา การท่องเที่ยวทำให้เกิดสิ่งปลูกสร้างที่บดบังทัศนียภาพอันสวยงาม และการท่องเที่ยวทำให้ขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ล้วนมีผลกระทบด้านบวกมากที่สุด สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ จอห์น แอป (Ap, John. 1993 : 545 อ้างอิงจาก ธรรมนูญ สุวรรณดี, 2538 : 18-19) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การรับรู้ผลกระทบของการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Exchange Theory) พบว่า บุคคลในท้องถิ่นจะเกิดความรู้สึกในทางบวกเมื่อได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และในทางตรงกันข้ามจะรู้สึกในทางลบเมื่อไม่ได้รับประโยชน์ใดๆ ตามที่คาดหวัง จึงสรุปได้ว่าบุคคลในท้องถิ่นตำบลพิมาย มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปในทางบวก เพราะบุคคลในท้องถิ่นนั้นต่างได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง ซึ่งผลทางบวกนั้นยังสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกภาคส่วน และในทุกด้าน เพราะทุกคนให้ความสำคัญในการเคารพกฎกติการ่วมกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามภายในท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เขตอุทยานให้มีความยั่งยืน

1.5 แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีแนวทางในการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชน การพัฒนาสินค้าพื้นเมืองและการบริการให้มีคุณภาพ ด้านสังคม มีการบริหารจัดการให้สถานบันเทิง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมมีการพัฒนาความรู้ควบคู่กับคุณธรรม ด้านวัฒนธรรมมีการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณี ด้านสิ่งแวดล้อมรณรงค์ให้ชุมชนและเยาวชนให้รักษาสิ่งแวดล้อม แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

จากการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ด้าน สามารถสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสม และยั่งยืน 6 ประการ ดังนี้

1. การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงวัฒนธรรมอันดีงามภายในท้องถิ่น
2. การบูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้มีความมั่นคงแข็งแรง
3. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ในลักษณะของเครือข่าย

ประชาสังคมจากทุกภาคส่วน

4. การสร้างผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจให้ควบคู่ไปกับกิจกรรมการอนุรักษ์
5. การสร้างจิตสำนึกในการเคารพกฎกติกาทางสังคมทั้งคนภายในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว
6. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ร่วมกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์

1.6 การเสนอแนะอื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เกี่ยวกับการเสนอแนะอื่น ๆ ต่อแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย พบว่า ยังขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องป้ายและการให้บริการมัคคุเทศก์ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาให้มากกว่านี้

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 การพัฒนาการทางด้านการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ด้านเศรษฐกิจ การคมนาคมภายในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ ความสะดวกสบายด้านสาธารณูปโภค เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

ทุกปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนจะมีจำนวนมากที่สุด รายได้จากการท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้น การคมนาคมสะดวกรวดเร็วขึ้น เพราะมีการขยายถนนไฟฟ้า น้ำประปา สรุปสอดคล้องกับกิติพงษ์ ประชุมแดง (2533) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม จากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชาวบ้าน ภูเก็ต คำบลแจระแม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การท่องเที่ยวส่งผลต่อการพัฒนา ชุมชนอย่างมากโดยเฉพาะความเจริญในด้านสาธารณูปโภค

ด้านสังคม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ การมีเวลาอยู่ร่วมกันภายในครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ สถานบันเทิงและสถานบริการ เนื่องจากสถานบันเทิงและสถาน ให้บริการมีเพิ่มมากขึ้นในวงจำกัด เพราะฉะนั้นในเขตเทศบาลจะไม่ค่อยมีสถานบันเทิง และสถาน บริการไม่มากนัก เนื่องจากมีกฎหมายควบคุมอยู่ว่า การจะตั้งสถานบันเทิงและสถานบริการจะต้อง ห่างออกจากตัวเมืองไป 200 เมตร ผลการศึกษาสอดคล้องกับ คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ อ้างถึงใน (การวิจัยทางวัฒนธรรม, 2537 : 163) ได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น “หมู่บ้าน” ซึ่งได้นำเสนอแนวคิด Klausner ได้ตั้งสมมติฐานว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภายในหมู่บ้านนั้นเกิดจากการที่หมู่บ้านได้ติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น และสมมติฐานอีกประการ หนึ่งก็คือ ในอดีตนั้นหมู่บ้านชนบทได้ตั้งอยู่โดดเดี่ยวไม่ค่อยได้ติดต่อกับโลกภายนอกนัก แต่ปัจจุบันและอนาคตหมู่บ้านเหล่านั้นจะต้องติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การที่ติดต่อกับโลกภายนอกนี้เองเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ผลของการยอมรับในการ เปลี่ยนแปลง พบว่า เงินเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทำให้อำนาจของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ลดน้อยลงกว่าเดิม เช่น จากที่จะต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ก่อน จึงจะไปทำงานที่อื่นได้ เปลี่ยนแปลงเป็นถ้าเยาวชนจะไปทำงานก็จะพากันไปโดยที่พ่อแม่จะอนุญาตหรือไม่ก็ตาม เยาวชนก็ จะไป เหตุผลสำคัญเพียงเพราะต้องการเงินมาซื้อสิ่งของเพื่อแสดงถึงสถานภาพของตนมากขึ้น ส่วนของเดิมที่คงอยู่ ได้แก่ ระบบความเชื่อ ปราภกว่ายังคงมีระบบอุปถัมภ์ มีการบำรุงวัดเช่นเดิม ส่วนรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง ก็คือ การใช้เงินในการช่วยเหลือกิจกรรมของวัด แทนการใช้ แรงงานเหมือนแต่ก่อน

ด้านวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ เทศกาลและงานประเพณี มีการ เปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับวิถีชีวิตดั้งเดิม เนื่องจากชุมชนยังมีการ จัดกิจกรรมเทศกาลประเพณีทุกประเพณี ให้มีความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่ มีการสืบ ทอดวัฒนธรรมประเพณีอย่างต่อเนื่อง แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมบางอย่างให้สอดคล้องกับ ปัจจุบัน มีการจัดเทศกาลเที่ยวพิมายส์ปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ประชาชนในต่าง อำเภอก็จะเข้าร่วมงานทำบุญงานเทศกาลพิมายส์ด้วย สำหรับกิจกรรมบวงสรวงเทพเจ้า จะจัดขึ้น ปีละ 1 ครั้ง ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมความเชื่อ โดยผู้เข้าร่วมงานจะต้องนุ่งขาวห่มขาว มีการจัดงานทำบุญ

กลางบ้าน เพราะชุมชนจะพยายามอนุรักษ์ให้มีการกลับไปใช้ชีวิตวิถีแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับ จิรภรณ์ นารอง (2549) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาอุทยาน ประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเทศกาลงาน ประเพณีต่าง ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ มลภาวะทางอากาศ เสียง และกลิ่น มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์ เนื่องจากผลกระทบต่อชุมชน คือ มลภาวะทางน้ำและกลิ่น จากโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่โดยรอบ สอดคล้องกับฤทธิ อนุจรพันธ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่ออำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า จำนวนประชากรในเขตเทศบาลมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้พื้นที่เกิดปัญหาทางด้าน สิ่งแวดล้อมที่สำคัญ คือ ปัญหาปัญหาน้ำเสียจาก การปล่อยน้ำทิ้งของพื้นที่พักอาศัย อาคารพาณิชย์ และโรงแรมต่าง ๆ แต่ในเรื่องปัญหาของขณะนั้น ทางอุทยานประวัติศาสตร์พิมายสามารถจัดการ ได้ ควบคุมได้ดี ซึ่งไม่สอดคล้องกับ ฤทธิ อนุจรพันธ์ (2543) ในเรื่องของปัญหาขณะที่มีปัญหาเพิ่มขึ้น จำนวนมาก สำหรับในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายยังสมบูรณ์ดี เนื่องจากทางชุมชนมีการอนุรักษ์ ประกอบด้วยกลุ่มอนุรักษ์ต้นไม้ และกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำมูล เทศบาลก็ให้การสนับสนุนในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตลอดมา เทศบาลช่วยกันเก็บกวาดถนน อยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับ สุรัตน์ วราภรณ์ (2542 : 84-88) ได้นำเสนอโครงการศึกษาเพื่อการ ประกาศเขต อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของแหล่งโบราณคดีบ้านคอนธงชัย สรุปได้ว่า แนวทางการ พัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งโบราณคดีบ้านคอนธงชัยนั้น โครงการส่วนใหญ่เน้นการพัฒนา สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาแหล่งน้ำ ไฟฟ้า น้ำประปา ถนนคอนกรีต ได้บรรจุ แผนพัฒนา 5 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพร้านค้าบริการต่าง ๆ ให้ มีเพิ่มขึ้นภายในพื้นที่นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง และยังมีสวนพฤกษศาสตร์ให้ความรู้ในเรื่องไม้ป่าเต็งรังในบริเวณส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑฯ โดย ลักษณะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเป็น 1 วัน 2 เส้นทาง ในส่วน ของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ เป็นป่าไม้ธรรมชาติ ควรมีการจัดสภาพให้เหมาะแก่การพักผ่อน สำหรับการท่องเที่ยว โดยมีร่มเงาให้เข้าอาศัย ปลูกไม้ เลื้อย รับประทานอาหาร ตามแบบวัฒนธรรม พื้นบ้านอีสาน ส่วนได้ต้นไม้ต่าง ๆ ควรมีป้ายบอกชื่อพื้นที่บ้าน ชื่อภาษาละติน สรรพคุณทาง เกษตรกรรม เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้เข้ามาพักผ่อนได้ การปิดสภาพแวดล้อมให้เป็นป่าไม้ในเขต สวนอุทยานเช่นนี้ จะทำให้เกิดความร่มรื่นผ่อนคลายความแข็งกระด้างของตัวอาคารโบราณสถานลงได้

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปรากฏว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมากที่สุดด้านวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายน้อยที่สุดด้านสังคม และมีการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอยู่ในระดับมาก

2.2 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ด้านวางแผน ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมการวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยว

ด้านการตัดสินใจ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การร่วมลงมติหรือลงความเห็นที่จะช่วยกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว

ด้านปฏิบัติการ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 มีส่วนร่วมน้อยที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมบูรณะ ซ่อมแซม และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ด้านผลประโยชน์ ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ของทางผู้นำชุมชนในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ด้านติดตามผล ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการร่วมรณรงค์ หรือประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้นักท่องเที่ยวรู้จักระมัดระวังในการอนุรักษ์ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้คงสภาพเดิมให้ได้นานและยั่งยืน

โดยภาพรวมของการจัดกิจกรรมของเมืองพิมาย จะประกอบด้วย เทศกาลเที่ยวเมืองพิมาย มีเทศกาลแข่งเรือ มีการจัดกิจกรรมมินิไลน์แอนด์ชาวด์ อาจจะจัดมากกว่าเดือนละ 1 ครั้ง ทางอุทยานมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง มีเอกสารนำชมอุทยานประวัติศาสตร์พิมายทั้งหมด 5 ภาษา นอกจากนี้ทางโรงเรียนพิมายพิทยาคมยังมีบริการจัดการแสดงมินิไลน์แอนด์ชาวด์ กิจกรรมไลน์แอนด์ชาวด์ ซึ่งจะมีในวันเสาร์ที่ 2 ของทุกเดือน ตอนกลางคืนมีการร่วมรับประทานอาหารแบบขันโตกร่วมทั้งชมการแสดง สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมายนี้ ยิวมัคคูเทศก์จะพาเดินเที่ยวสำรวจบริเวณรอบ ๆ และจุดสำคัญทั้งหมดภายในตัวปราสาท ภายในเวลา 1-2 ชั่วโมง โดยชั้นแรกยิวมัคคูเทศก์จะแนะนำตัวต่อจากนั้นจะพาเยี่ยมชมยังจุดสำคัญ ที่ได้จัดเตรียมไว้ไม่ว่าจะเป็น สะพานนาคราช ชมเทวสถานต่าง ๆ มีปราสาทสำคัญทั้งหมด 3 ปราสาท ชมบรรณาลัย หรือนักท่องเที่ยวสนใจบริเวณจุดไหนเป็นพิเศษก็จะมีการบรรยายแนะนำให้นักท่องเที่ยวแบบเป็นกันเอง เมื่อเดินเที่ยวครบทุกจุดแล้ว

ยูวมัคคุเทศก์ก็จะแนะนำของฝากของเมืองพิมาย ๆ พร้อมทั้งกล่าวคำขวัญการนำเที่ยว สำหรับจำนวนยูวมัคคุเทศก์จะขึ้นอยู่กับจำนวนของนักท่องเที่ยว จะมีการวิเคราะห์ว่าจะใช้ยูวมัคคุเทศก์กี่คนจึงจะเหมาะสม แต่โดยปกติจะใช้ยูวมัคคุเทศก์ทำงานเป็นคู่ จากรูปแบบกิจกรรมโดยรวมนั้น สอดคล้องกับการศึกษาของบริษัทวิทยารักษ์จำกัด (2541) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในแนวทางพัฒนาเมืองพิมายให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาเมืองเก่าแห่งอื่น ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับบริษัทมรดกโลกจำกัด (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยสภาพแวดล้อมเมืองพิมายและการวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนา โดยการศึกษาใช้วิธีจากล่างขึ้นสู่บน คือ ให้ประชาชนได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางการพัฒนาด้วยตนเอง และรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ตามแนวทางหลักวิชาการ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้มากที่สุด ในทางปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนปัจจุบันกับเมืองโบราณอย่างเอื้ออำนวยต่อกัน ขั้นตอนการศึกษาจะใช้แบบสอบถามและการประชุมระดมความคิดเห็นทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงประชากรในท้องถิ่น

2.3 ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การประกอบอาชีพหลัก อาชีพรอง รองลงมา มูลค่าราคาที่ดินในชุมชน สอดคล้องกับ อุทธิ อนุจรพันธ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่ออำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้แก่ประชากรในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม จากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นรวมทั้งการเข้ามาประกอบกิจการค้าขายและ บริการของคนต่างถิ่นทำให้จำนวนประชากรในเขตเทศบาลมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น สำหรับในด้านการถือกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดินไม่ได้ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจมากนัก ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การใช้ง่ายในครอบครัว รองลงมา ปัญหาทางเศรษฐกิจ ร้อยละ 71-75 (ค่าเฉลี่ย 3.63) และการว่างงานของสมาชิก อนุรักษ์ สุวรรณดี (2538) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม จากการท่องเที่ยวแก่ลูกค้าบ้านน้อย ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก เพื่อทดแทนอาชีพเดิมคือการทำไร่ทำนา จากนั้นการท่องเที่ยวยังทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดน้อยลง สามารถซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้น เมื่อชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น ก็ทำให้มีรายจ่ายมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากชาวบ้านต้องเพิ่มทุนในการประกอบอาชีพ

นอกจากนั้นยังต้องซื้อเครื่องอุปโภค บริโภค ภายในครอบครัว ชาวบ้านมีงานทำเพิ่มมากขึ้น ภาวะการว่างงานในหมู่บ้านลดลง การอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่นลดน้อยลง

ด้านสังคม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวสร้างงานสร้างอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน รองลงมา การท่องเที่ยวนำความเจริญมาสู่หมู่บ้าน และความร่วมมือของชุมชน สอดคล้องกับ กิติพงษ์ ประชุมแดง (2533 : 97) ผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม จากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชาวบ้าน คูเคื้อ ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าผลกระทบด้านเศรษฐกิจทำให้ชาวบ้านมีอาชีพประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จากการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้นและมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน ชาวบ้านมีการออมเงินเพิ่มมากขึ้น มีหนี้สินน้อยกว่าเดิม สำหรับการถือครองประโยชน์ในด้านที่ดิน พบว่า ชาวบ้านถือครองประโยชน์จากที่ดินน้อยกว่าเดิม แต่ราคาของที่ดินนั้นเพิ่มสูงขึ้น ด้านแรงงานชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำงานในหมู่บ้าน มีเพียงส่วนน้อยที่อพยพไปทำงานที่อื่น ชาวบ้านมีการบริโภคมากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น และนอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อการลงทุนของชาวบ้าน ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่นถูกแย่งงานจากคนต่างถิ่น รองลงมา การท่องเที่ยวทำให้การศึกษาของประชาชนไม่สูงขึ้น และการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม สอดคล้องกับอรุณญา สุวรรณดี (2538) การอพยพเข้ามาแย่งอาชีพของคนในหมู่บ้าน ไม่สอดคล้องกับ กิติพงษ์ ประชุมแดง (2533 : 97) ผลกระทบในด้านแรงงานต่างถิ่นนั้นอยู่ในระดับน้อย สำหรับเรื่องการศึกษาและปัญหาอาชญากรรมสอดคล้องกับกิติพงษ์ ประชุมแดง (2533 : 97) ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ด้านการศึกษาของเยาวชนนั้นอยู่ในระดับน้อย ผลกระทบทางด้านปัญหาสังคม พบว่า มีปัญหาในด้านการพนัน และยาเสพติดมากที่สุด รองลงมา คือ ปัญหาอาชญากรรม

ด้านวัฒนธรรม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การใช้ภาษาถิ่น รองลงมา การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับชีวิต และอาหารท้องถิ่น สอดคล้องกับ กิติพงษ์ ประชุมแดง (2533 : 97) ชาวบ้านมีการบริโภคมากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น และนอกจากนี้การท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อการลงทุนของชาวบ้าน ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้ความศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิมเสื่อม สอดคล้องกับกิติพงษ์ ประชุมแดง (2533 : 97) สำหรับด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่า การท่องเที่ยวทำให้มีการนำวัฒนธรรมเมืองเข้าสู่ชุมชนหมู่บ้านมากขึ้น การดำรงของชาวบ้านจึงเป็นแบบผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมดั้งเดิม และวัฒนธรรมเมือง

ด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านบวกมากที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านรักษาและหวงแหนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รองลงมา ความสะอาดของห้องน้ำ ห้องส้วม

สอดคล้องกับ อรัญญา สุวรรณดี (2538) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม จากการท่องเที่ยวแก่แก่งคุดคู้ บ้านน้อย ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า ชาวบ้านยังให้ความสำคัญในการตระหนักถึงสภาพแวดล้อมบริเวณแก่งคุดคู้ และเห็นว่าจำเป็นจะต้องช่วยกันรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบให้มากขึ้น การพัฒนาท้องถิ่น ชาวบ้านให้ความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรประชาชนขึ้นมาในหมู่บ้าน และมีหน่วยงานราชการให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ผลกระทบด้านลบมากที่สุด ได้แก่ ความแออัดในการจัดสรรพื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา การท่องเที่ยวทำให้เกิดสิ่งปลูกสร้างที่บดบังทัศนียภาพอันสวยงาม และการท่องเที่ยวทำให้ขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับ Kyungmi Kim (2002) ได้ศึกษาเรื่อง The Effects of Tourism Impacts upon Quality of Live of Residents in The Community พบว่า ผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่ส่งต่อชีวิตตามปกติสุขของชาวบ้านในชุมชนอย่างมาก การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของอุปทานในบริการสาธารณะ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีพัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การแสดงออกต่อสถานการณ์ที่เครียดต่าง ๆ ในขั้นตอนนี้คุณภาพชีวิตชาวบ้านสามารถคาดได้ว่าเริ่มอยู่ในช่วง decline และจะมีการพัฒนาชุมชนและชาวบ้านไปสู่สถานการณ์ใหม่ อย่างไรก็ตามเมื่อชุมชนเข้าสู่ช่วง decline ของการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในวัตถุ และผลกระทบทางด้านสังคมมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชุมชน โดยจะเริ่มสนใจในขีดความสามารถในการรองรับที่ทำให้เห็นว่าเมื่อการท่องเที่ยวเข้าสู่ช่วงความเจริญหรือขีดจำกัดสูงสุด คุณภาพชีวิตของชาวบ้านจะเริ่มเสื่อมลง นอกจากนี้เรื่องขยะที่เพิ่มขึ้นยังสอดคล้องกับ ฤทธิ อนุจรพันธ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่ออำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า จำนวนของขยะภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นก่อให้เกิดเป็นปัญหาสำคัญ

โดยภาพรวมสรุปได้ว่าผลกระทบมีผลบวกในทั้ง 4 ด้านมากกว่าผลเสียที่ได้รับ เพราะชุมชนในอุทยานประวัติศาสตร์ให้ความร่วมมือในการพัฒนาเป็นอย่างดี นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง โครงการความร่วมมือที่เขาวงกตให้ความร่วมมืออย่างดี คือ โครงการยุวมัคคุเทศก์นำเที่ยวภายในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับฉชัย วิสุทธิ์นวัฒน์ (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวแหล่งอารยธรรมเขมรในประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายของภาครัฐเป็นหลัก ทั้งนี้ยังมีเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง โดยเฉพาะในเขาวงกต โครงการนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางให้บริการข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้า การพักผ่อนหย่อนใจและแนะนำแหล่ง

ท่องเที่ยวในปราสาทหิน ให้ผู้ที่มาเยือนสามารถสัมผัสถึงกลิ่นอายบรรยากาศในอดีตถ่ายทอดผ่านกาลเวลาสู่ปัจจุบัน จิรกรณ์ นารอง (2549) ที่สำคัญ คือ การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลในการส่งเสริมให้อุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้นำหมู่บ้านเป็นอย่างดี สำหรับปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การขาดความชัดเจนในการแบ่งอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งระหว่างกรมศิลปากรกับชุมชน และคลีเมนต์ (Clements, 1993 : 1540) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความเข้าใจในผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อ The Mississippi National River and Recreation Area พบว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจโลก ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนเห็นว่าการท่องเที่ยวช่วยทำให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบน้อยกว่าอุตสาหกรรมชนิดอื่น ๆ และผลจากการวิจัยแสดงว่าการท่องเที่ยวมีผลดีมากกว่าผลเสีย นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะให้ท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญที่จะสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์อย่างกลมกลืนระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

2.4 แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พินายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน

ด้านเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พินายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน ควรมี การส่งเสริมให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและพัฒนาคุณภาพมากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชน การปรับปรุงพัฒนาสินค้าพื้นเมืองรวมถึงการบริการให้มีคุณภาพ และมีเอกลักษณ์ และการร่วมมือกันของชุมชน เทศบาล และภาครัฐในการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พินายอย่างต่อเนื่อง จิรกรณ์ นารอง (2549 : 81-84) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การมีส่วนร่วมสำหรับกิจกรรมสนับสนุน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ

การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการร่วมกิจกรรมเพื่อสนับสนุน และส่งเสริมการท่องเที่ยว การเสนอความคิดเห็นร่วมกันชุมชนหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อหาวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ซึ่งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพล ได้แก่ ทักษะที่ดีต่อการท่องเที่ยวของท้องถิ่น การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของชุมชน ที่สำคัญคือ การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลในการส่งเสริมให้อุทยานประวัติศาสตร์เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ และ

ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้นำหมู่บ้าน เป็นอย่างดี

ด้านสังคม แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน ควรมีการจัดการ การควบคุม และจำกัดให้สถานบันเทิงอยู่ในเขตที่กำหนด การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลป้องกันและแจ้งข่าวอาชญากรรม และการศึกษามีการพัฒนาความรู้ควบคู่กับคุณธรรม สอดคล้องกับ แมนสเปอร์เกอร์ (Mansperger, 1993 : 990) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย พบว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวมีอย่างกว้างขวาง พบว่า มูลค่าของการท่องเที่ยวมีมหาศาล ได้แก่ การโยกย้ายถิ่น และการล่มสลายของเครือญาติ และระบบอื่น ๆ ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น ความไม่เสมอภาค อาชญากรรม และการขาดเอกภาพ สำหรับแนวทางในการลดผลกระทบที่น่ากลัวเหล่านี้ จำเป็นต้องมีการจัดการเป็นขั้น ๆ เช่น จำกัดจำนวนการท่องเที่ยว รักษาแบบแผนเศรษฐกิจดั้งเดิมของสังคมเอาไว้ ควบคุมการถือครองของนักท่องเที่ยวและจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นในการปกครองดูแล เพื่อควบคุมการท่องเที่ยว

ด้านวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน ควรมีการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิม การปรับเปลี่ยนและปรับปรุงกิจกรรมงานประเพณีต่างๆให้เหมาะสมทันสมัยแต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และรูปแบบเดิม สอดคล้องกับ ฌักซ์ วิสุทธีนวัฒน์ (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวแหล่งอารยธรรมเขมรในประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายของภาครัฐเป็นหลัก ทั้งนี้ยังมีเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

ด้านสิ่งแวดล้อม แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน ควรมีการรณรงค์ให้ชุมชนและเยาวชนมีจิตสำนึกในการหวงแหนและรักษาสิ่งแวดล้อม การทำความร่วมมือระหว่างชุมชนกับเทศบาลในการดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งปีเพื่อการดูแลรักษาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายในภาพรวมจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและยั่งยืน สอดคล้องกับ พิเชฐ พิมพ์ศรี (2536) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า : ศึกษาเฉพาะกรณีของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการท่องเที่ยวเดินป่าในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ท้องถิ่นได้มีโอกาสในการหารายได้พิเศษจากการท่องเที่ยว แต่ก็มีผลเสียทางด้านกายภาพยังขาดการควบคุม ขาดกฎข้อบังคับและระเบียบปฏิบัติที่จริงจังและต่อเนื่อง

จากการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ล้วนมีผลกระทบด้านบวกมากที่สุด สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จอห์น แอป (Ap, John. 1993 : 545 อ้างอิงจาก อรรถญา สุวรรณดี, 2538 : 18-19) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การรับรู้ผลกระทบของการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Exchange Theory) พบว่า บุคคลในท้องถิ่นจะเกิดความรู้สึกในทางบวกเมื่อได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และในทางตรงกันข้ามจะรู้สึกในทางลบเมื่อไม่ได้รับประโยชน์ใดๆ ตามที่คาดหวัง จึงสรุปได้ว่าบุคคลในท้องถิ่นตำบลพิมาย มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปในทางบวก เพราะบุคคลในท้องถิ่นนั้นต่างได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง

ซึ่งผลทางบวกนั้นยังสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกภาคส่วน และในทุกด้านเพราะทุกคนให้ความสำคัญในการเคารพกฎกติการ่วมกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามภายในท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เขตอุทยานให้มีความยั่งยืน คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมดูแลและอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมายร่วมกับกรมศิลปากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพโรจน์ เพชรสังหาร (2550 : 242 - 250) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เสนาหินอีสาน : ปรัชญาธรรม รูปแบบ ความหมาย การอนุรักษ์และการเผยแพร่ ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการอนุรักษ์เสนาหินอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กรมศิลปากรได้ใช้หลักการให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ โดยปรับปรุงระเบียบ กฎหมายกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษา การที่ประชาชนในพื้นที่ช่วยกันอนุรักษ์ศิลปะ และวัฒนธรรมอันดีงาม ทุกคนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด รู้สึกหวงแหนสิ่งดีงามที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญสม ยอดมาลี (2544) ได้วิจัยเรื่องการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ปรับปรน และเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของประชาชน ในเขตพื้นที่อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษามีดังนี้

1. การมองเห็นคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรม การได้เข้าร่วมเทศกาลงานประเพณี การได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในพื้นที่ สร้างความประทับใจให้กับประชาชน
2. จิตสำนึกในการอนุรักษ์ และปรับปรนมรดกทางวัฒนธรรม ประชาชนที่มีโอกาสร่วมกิจกรรม ร่วมประเพณีต่าง ๆ เป็นประจำ จะเป็นผู้ช่วยในการอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรม
3. แนวทางการอนุรักษ์ และปรับปรนมรดกทางวัฒนธรรม องค์กรศาสนา และชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงควรมีส่วนร่วมในการ และปรับปรนมรดกทางวัฒนธรรม ควรมีการจัดแบ่งหน้าที่

ให้ชัดเจน เช่น การระดมทุน งานพิธีกรรม งานประชาสัมพันธ์ งานดูแลรักษาความสะอาด และงานบริการ

จากการศึกษาสามารถสรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้เกิดความเหมาะสม และยั่งยืน เป็น 6 ประการ ดังนี้

1. การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงวัฒนธรรมอันดีงามภายในท้องถิ่น
2. การบูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้มีความมั่นคงแข็งแรง
3. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ในลักษณะของเครือข่ายประชาสังคมจากทุกภาคส่วน
4. การสร้างผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจให้ควบคู่ไปกับกิจกรรมการอนุรักษ์
5. การสร้างจิตสำนึกในการเคารพกฎกติกาทางสังคมทั้งคนภายในพื้นที่และนักท่องเที่ยว
6. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ร่วมกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2549 : 2-5) กองทุนสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้ และ ถัดดาวลัย พงศรี (2550 : 31-32) ซึ่งได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนี้
  1. การอนุรักษ์และพัฒนา “การอนุรักษ์” ซึ่งได้แก่ การบูรณะ พื้นฟูปฏิสังขรณ์ และการสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาทดแทนสิ่งเก่า ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ที่ผนวกกันเข้ากับการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดความเจริญเติบโตของงาน และสร้างสรรค์คุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และจิตวิญญาณของสถาปัตยกรรมในพื้นที่นั้น ๆ
  2. สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของ ได้เข้ามามีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของพื้นที่นั้น ๆ
  3. สร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นที่นั้น ๆ เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับกิจกรรมการอนุรักษ์ เพื่อหารายได้มาใช้ในการทำนุบำรุง หรือซ่อมแซมบำรุงสถาปัตยกรรม
  4. คำนึงถึงความยุติธรรมในการอนุรักษ์และพัฒนา
  5. เคารพในสุนทรียภาพของพื้นที่นั้น ๆ

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมีรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่ก็มียรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านมีการออมเงินเพิ่มมากขึ้น มีหนี้สินน้อยกว่าเดิม

การถือครองประโยชน์ในด้านที่ดิน พบว่า ชุมชนมีการถือครองประโยชน์จากที่ดินน้อยกว่าเดิม แต่ราคาของที่ดินนั้นเพิ่มสูงขึ้น ด้านแรงงานส่วนใหญ่จะทำงานในชุมชน แต่ก็เริ่มมีแรงงานต่างถิ่น เริ่มอพยพเข้ามาทำธุรกิจการค้ามากขึ้น ทำให้มีแรงงานบางส่วนที่ว่างงานอยู่ เพราะฉะนั้นทางชุมชนจะต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนได้มีงานทำในท้องถิ่นมากขึ้น โดยการช่วยเหลือแรงงานในชุมชนและผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนเป็นอันดับแรก

2. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ด้านสังคม การส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยวทำให้การศึกษาของประชาชนไม่สูงขึ้น และการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ชุมชนควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้บุตรหลานได้ศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น โดยอาจจะเริ่มจากโครงการยุวมัคคุเทศก์เป็นหลัก โดยมีทุนสนับสนุนให้นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการนี้ได้มีการศึกษาต่อ จากนั้นจัดทำโครงการสานเชื่อมสัมพันธ์รุ่นพี่รุ่นน้อง เพื่อการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้สำหรับปัญหาอาชญากรรม ชุมชนควรมีการประสานโครงการร่วมกับตำรวจ มีการจัดตั้งอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์เพื่อป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ แก่คนในชุมชน และนักท่องเที่ยว

3. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ด้านวัฒนธรรม มีผลกระทบในเรื่องของการบริโภควัฒนธรรมเมืองและเทคโนโลยีมากขึ้น ชุมชนควรมีการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิม การปรับเปลี่ยนและปรับปรุงกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ ให้เหมาะสมทันสมัย แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และรูปแบบเดิม เพื่อให้ประชาชนภายในชุมชนพินัยได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

4. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ด้านสิ่งแวดล้อม จากผลกระทบในเรื่องน้ำเสียและกลิ่นเหม็นจากโรงงานอุตสาหกรรม ชุมชนควรประสานความร่วมมือกับโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อหาวิธีในการลดสถานะน้ำเสียและกลิ่น นอกจากนี้ชุมชนควรมีการรณรงค์ให้ชุมชนและเยาวชนมีจิตสำนึกในการหวงแหนและรักษาสิ่งแวดล้อม การทำความร่วมมือระหว่างชุมชนกับเทศบาลในการดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ท่องเที่ยว และการ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งปี เพื่อการดูแลรักษาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมภายในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พินัย

5. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ชุมชนยังขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องแผ่นป้าย รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวใช้บริการของโครงการยุวมัคคุเทศก์ก่อนที่จะเลือกเข้าชมมัคคุเทศก์จากภายนอก เนื่องจากยุวมัคคุเทศก์มีใบรับรองการอบรมอย่างเป็นทางการและเป็นมืออาชีพ และโครงการนี้เป็นโครงการความร่วมมือของชุมชนโดยตรง ชุมชนควรมีการประสานความร่วมมือกับเทศบาลในการจัดทำป้ายโฆษณาในเรื่องการท่องเที่ยวให้มากขึ้น รวมถึงการประสานความร่วมมือจากจังหวัดนครราชสีมาในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเมืองพินัยให้มากขึ้น และชุมชนควรประสาน

ความร่วมมือไปยังการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและแจ้งความประสงค์ในการประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการส่งเสริมโครงการยุวมัคคุเทศก์ภายในชุมชน

6. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในการท่องเที่ยวให้ถูกต้องและเหมาะสม รวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน เพราะฉะนั้นชุมชนและยุวมัคคุเทศก์ควรมีการแนะนำเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงข้อปฏิบัติข้อห้ามและมาตรการในการลงโทษต่อนักท่องเที่ยวที่ชัดเจนและจริงจัง เพื่อความสะอาดและการรักษาสภาพแวดล้อมของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายให้คงสภาพดั้งเดิมให้ได้มากที่สุด

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ใกล้เคียงกับอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่การท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จะได้ทราบว่าชุมชนมีความต้องการในการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับใด เพื่อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วมในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พิมายและพื้นที่ใกล้เคียง

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับความสำเร็จของโครงการยุวมัคคุเทศก์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย เพื่อที่จะสามารถพัฒนาโครงการและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของเทศบาลตำบลพิมาย ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวว่าเป็นอย่างไร จึงจะสามารถให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้เหมาะสม

บรรณานุกรม

- กรมสามัญศึกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2541.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “Amazing Thailand : Unseen Treasures.” ฝ่ายวางแผนและ
พัฒนา, 2547.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว.” ในการท่องเที่ยว.
หน้า 19-23 กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมฝึกหัดครู, 2533.
- กิตติพงษ์ ประชุมแดง. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม จากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านคูเต่า
ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. อบต. ประสิทธิภาพการวางแผน และการบริหารโครงการของ อบต.
พัฒนาชุมชน. 2 (25) : 4-38 ; มีนาคม, 2544.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ, 2535.
- จิรภรณ์ นารอง. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาอุทยาน
ประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์. รายงานการศึกษาอิสระ
ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.
- ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร. มหาสารคาม :
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2550.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล และคณะ. โครงการการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในเขต
พื้นที่อีสานใต้กับประเทศกัมพูชา : ผ่านเส้นทางช่องสะงำถึงจังหวัดเสียมเรียม. ศรีสะเกษ :
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.
- ณทชัย วิสุทธีนวัฒน์. ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวแหล่งอารยธรรมขอมในประเทศไทย
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.

ทวีป ศิริรัสมิ์ และคณะ. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ : กรุงเทพฯ, 2545.

ทัศนีย์ บัวระภา. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมแบบ

ยั่งยืนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

ธิดา สารชะยา. นำเที่ยวปราสาทหินพิมาย. กรุงเทพฯ : สีดา, 2541.

ธาดา สุทธิธรรม. “ลิม (โบสถ์) เก่า วัดสุวรรณवास อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
การใช้โพลีเมอร์ (ผสมไฟเบอร์กลาส) เพื่อการอนุรักษ์ครั้งแรกในประเทศไทย,”

วารสารอีสานสถาปัตยกรรมศาสตร์. 10 (1) : 14-20, 2542.

_____. ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น : ขอนแก่น, 2545.

นคร ตำเกาทิพย์. คู่มือนำชมปราสาทหินพิมาย. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร, 2545.

นภัก วัฒนกุล. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีเวียงท่ากาน

ตำบลบ้านกลาง อำเภอด่านป่าดอง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

นิคม ดังคะพิภพ. การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม และการออกแบบทางการศึกษา. นครปฐม :

มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2543.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์

จำกัด, 2548.

บุญสม ยอดมาลี. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ปรับปรุงและเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม.

มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.

เบญจา จันทรา. แนวทางการพัฒนาตลาดคอนฮวาย อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ให้เป็น

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. การค้นคว้าแบบอิสระ

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว : มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่, 2545.

บริษัทมรดกโลกจำกัด. สภาพแวดล้อมเมืองพิมายและการวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนา.

กรุงเทพฯ, 2542.

บริษัทวิทยารักษ์จำกัด. เรื่องแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย.

กรุงเทพฯ, 2541.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุริยสาส์น, 2545.

พงศธร เดชสำลี. “วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว” ในจุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 7, 3 กรกฎาคม 2531.

- พิเชฐ พิมพ์ศรี. ผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า : ศึกษาเฉพาะกรณีของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- พิมพ์พรรณ สุจารินพงศ์. มัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.
- ไพโรจน์ เพชรสังหาร. เสมานหินอีสาน : ปรัชญาธรรม รูปแบบ ความหมาย การอนุรักษ์ และเผยแพร่. ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ สถาบันศิลปะและวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- กราเดช พัทม์วิเชียร. “พัฒนาการท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน.” ในจุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 15, 2 เมษายน 2539.
- ภาคภูมิ น้อยวัฒน์. “ผจญภัยถนนสายปราสาทขอม.” ในอนุสาร อสท, 47 (1), 56-68, 2549.
- รุ่ง กาญจนโรจน์. “แผนการท่องเที่ยวปี 2542.” ในจุลสารการท่องเที่ยว. 17, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม) 2541.
- โรงเรียนพิมายพิทย. คู่มืออุทยานฯช่วยเหลือนักท่องเที่ยว. นครราชสีมา : เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา เขต 7, 2548.
- ลัดดาวัลย์ พงศรี. การอนุรักษ์และพัฒนาอีสานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ สถาบันวิจัย ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ศรันย์ เลิศรักษ์มงคล. “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน.” ในจุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 16, 1, 2540.
- ศศิธร จันทร์ใน. การศึกษาคติการออกแบบปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2543.
- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. กองทุนสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม. ค้นเมื่อ วันที่ 22 มกราคม 2552, จาก www.tei.or.th
- สายสุณี ลิงหัทธน์. “โครงการสานสัมพันธ์ฯ เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.” แหล่งท่องเที่ยวในเมืองไทยที่เป็นมรดกโลก. เมษายน 2548.
- สุนันทา จันทร์ทวาร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาคูเคื่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออก
เชียงใหม่ และสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
การวิจัยทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2537.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ข้อมูลสรุปฐานข้อมูลบูรณาการ,
2547. ค้นเมื่อ วันที่ 22 สิงหาคม 2549, จาก
[http://cedio.nesdb.go.th/table.jsp?submit=Query&mode=summary&topic=all&scope=sub
district&scopeid=330701](http://cedio.nesdb.go.th/table.jsp?submit=Query&mode=summary&topic=all&scope=subdistrict&scopeid=330701)

สำนักนายกรัฐมนตรี. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549.
กรุงเทพฯ : เศรษฐสภาคพริ้ว, 2544.

อุดม บัวศรี และคณะ. รายงานการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539.

อรัญญา สุวรรณดี. ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม จากการท่องเที่ยวแก่คูดู้บ้านน้อย ตำบล
เชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. ปริญญาโท ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2538.

ฤทธิ อนุจรพันธ์. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่ออำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2543.

Act of Legislation. **Building Control, Thailand.** 1979, Retrieved July 24, 2006, from
<http://www.konmaithai.com/>

Ap, John. "Understanding Host Residents' Perceptions of the Impacts of Tourism Through
Social Exchange Theory." Dissertation Abstracts International. 54 (1): 545; July, (CD-
ROM), 1993.

Cater, E. "Ecotourism in the Third World: Problem and Prospects for Sustainability." In E.
Cater and G. Lowman (Eds) Ecotourism: A Sustainable option. John Willey and Sons,
1994.

Clements, Christine Jo. "The Perceived Impacts of Tourism on the Mississippi National
River and Recreation Area (Recreation Areas, Minnesota)," Dissertation Abstracts
International. 54 (4): 1540; October, (CD-ROM), 1993.

- Fine Arts Department. **Muang Phimai, 5th**. Bangkok, 1988.
- Fine Arts Department. **Conservation and Development Planning Report for Phimai**. Bangkok, 1998.
- Kim, Yong Kwan. **“Tourism Impact Assessment: A Test of A Vested Interests Model.”**
Dissertation Abstracts International. 53 (8): 2982; February, (CD-ROM), 1993.
- Kyungmi Kim. **The Effects of Tourism Impacts upon Quality of Live of Residents in the Community**. USA, 2002.
- Mansperger, Mark Carl. **“The Impacts of Tourism among Cultural Minorities (Micronesia, Minorities).”** Dissertation Abstracts International. 54 (3): 990; September, (CD-ROM), 1993.
- Thida Saraya. **Tradition and Cultural Magazine**. Bangkok, Thailand, 1992.
- Yamane Taro. **Statistics: An Introductory Analysis**. Tokyo: Harper International Edition, 1970.
- WTO. **World Tourism Organization**. 2006. Retrieved July 24, 2006, from <http://www.worldtourism.org/>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

2. รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมายเป็นอย่างไร

รูปแบบเดิม

.....

.....

รูปแบบใหม่

.....

.....

3. ท่านคิดว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4. ท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว และการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมายอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

6. จากปัญหาในข้อ 3 ท่านคิดว่าจะมีแนวทางการแก้ไขอย่างไร

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยาน
ประวัติศาสตร์พิมาย

1. ท่านต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจภายในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
อย่างไร

.....
.....
.....
.....

2. ท่านต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมภายในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอย่างไร

.....
.....
.....
.....

3. ท่านต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมภายในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
อย่างไร

.....
.....
.....
.....

4. ท่านต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
อย่างไร

.....
.....
.....
.....

5. ท่านต้องการเห็นสิ่งใดบ้างที่เกิดขึ้น และมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

5.1 แหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

5.2 กิจกรรมการท่องเที่ยว

.....

.....

5.3 เทศกาล และประเพณีวัฒนธรรม

.....

.....

5.4 การจัดการด้านสาธารณูปโภค

.....

.....

5.5 อื่น ๆ

.....

.....

6. ท่านต้องการให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ดำเนินการอะไรบ้าง เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

.....

.....

.....

.....

7. หน่วยงานที่รับผิดชอบควรมีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างไร

.....

.....

.....

.....

8. ผลกระทบด้านสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย คืออะไร และจะมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

9. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย คืออะไร และจะมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

10. ผลกระทบด้านวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย คืออะไร และจะมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

11. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย คืออะไร และจะมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

12. แนวทางการพัฒนาอื่น ๆ ที่ต้องการนำเสนอ

.....

.....

.....

แบบสอบถาม

เรื่อง

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นจากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยว
ในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

แบบสอบถามเลขที่ ( ) ( ) ( )

(สำหรับผู้วิจัย)

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับชาวบ้านในชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โดยคำตอบในแบบสอบถามไม่มีข้อใดผิดหรือถูก เพราะเป็นความคิดเห็นและการตัดสินใจที่ต่างกัน และหวังอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครบทุกข้อ

2. แบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคล

ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้
และตำแหน่งการเป็นผู้นำในชุมชน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วม
ในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ส่วนที่ 3 ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต
และสภาพสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลพิมาย

3. ผู้วิจัยหวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคล

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่าง ( ) หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับตัวท่านมากที่สุด

1. เพศ
  1. ( ) ชาย
  2. ( ) หญิง
2. อายุ
  1. ( ) 21 – 30 ปี
  2. ( ) 31 – 40 ปี
  3. ( ) 41 – 50 ปี
  4. ( ) 51 – 60 ปี
  5. ( ) มากกว่า 60 ปี
3. ระดับการศึกษาสูงสุด
  1. ( ) ประถมศึกษา
  2. ( ) มัธยมศึกษา
  3. ( ) ปวช./ปวส./อนุปริญญา
  4. ( ) ปริญญาตรี
  5. ( ) สูงกว่าปริญญาตรี
4. สถานภาพสมรส
  1. ( ) โสด
  2. ( ) สมรส
  3. ( ) หย่าร้าง
  4. ( ) อื่นๆ (ระบุ).....
5. อาชีพ
  1. ( ) เกษตรกร
  2. ( ) นักเรียน/นักศึกษา
  3. ( ) ค้าขาย
  4. ( ) รับจ้าง
  5. ( ) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ
  6. อื่นๆ (ระบุ).....
6. รายได้ต่อเดือน
  1. ( ) ต่ำกว่า 3,000 บาท
  2. ( ) 3,000 – 6,000 บาท
  3. ( ) 6,001 – 9,000 บาท
  4. ( ) 9,001 – 12,000 บาท
  5. ( ) มากกว่า 12,000 บาท
7. ตำแหน่งการเป็นผู้นำของชุมชน
  1. ( ) ไม่มีตำแหน่ง
  2. ( ) กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน
  3. ( ) สมาชิก อบต.
  4. ( ) คณะกรรมการกลุ่มต่างๆ
  5. ( ) อื่นๆ (ระบุ) .....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำของท่านมากที่สุด

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว	ระดับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1. ด้านเศรษฐกิจ					
1.1 จำนวนนักท่องเที่ยว					
1.2 รายได้หมุนเวียนจากการท่องเที่ยวภายในชุมชน					
1.3 การคมนาคมภายในชุมชน					
1.4 ความสะดวกสบายของสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา					
2. ด้านสังคม					
2.1 สถานบันเทิงและสถานบริการ					
2.2 การพึ่งพาอาศัยและให้ความร่วมมือภายในชุมชน					
2.3 การมีเวลาในการอยู่ร่วมกันภายในครอบครัว					
3. ด้านวัฒนธรรม					
3.1 เทศกาลและงานประเพณี					
3.2 ความศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิม					
3.3 การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับวิถีชีวิตดั้งเดิม					
3.4 การใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย เปลี่ยนจากวิถีชีวิตเดิม					
4. ด้านสิ่งแวดล้อม					
4.1 มลภาวะทางอากาศ เสียง และกลิ่น (ควัน ไอเสีย, ขยะ, น้ำเสีย)					
4.2 การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์ (การจราจรติดขัด)					
4.3 ความเสื่อมโทรมทรัพยากรธรรมชาติ					

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำของท่านมากที่สุด

ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว	ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1. การร่วมลงมติหรือลงความเห็นที่จะช่วยกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว					
2. การให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ของทางผู้นำชุมชนในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว					
3. อนุรักษ์และร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อม เช่น การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลในแหล่งท่องเที่ยว					
4. การปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ท้องถิ่นกำหนดขึ้น					
5. การมีส่วนร่วมการวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยว					
6. การเข้าร่วมกิจกรรมงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ					
7. การมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุน และส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การแสดง การละเล่นพื้นเมือง					
8. การเข้าร่วมบูรณะ ซ่อมแซม และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว					
9. การร่วมอนุรักษ์หรือประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้นักท่องเที่ยว รมิตรระวังในการอนุรักษ์ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อใช้สถานที่ท่องเที่ยวให้คงสภาพเดิม					
10. การเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์รักษาความสะอาด ความสวยงาม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน					
11. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมกิจกรรมสนับสนุน และส่งเสริมการท่องเที่ยว					

ส่วนที่ 3 ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมของชุมชน
เทศบาลตำบลพินาย

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำของท่านมากที่สุด

ลักษณะของผลกระทบ	ระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1. ด้านเศรษฐกิจ					
1.1 การประกอบอาชีพหลัก อาชีพรอง					
1.2 รายได้จากการประกอบอาชีพหลัก					
1.3 รายได้ต่อปีของครอบครัว					
1.4 การใช้จ่ายในครอบครัว					
1.5 ภาวะการออมของครอบครัว					
1.6 ภาวะหนี้สินในครอบครัว					
1.7 มูลค่าราคาที่ดินในชุมชน					
1.8 การว่างงานของสมาชิกในครอบครัว					
1.9 การอพยพแรงงานไปทำงานนอกชุมชน					
1.10 ทรัพย์สินและสิ่งอำนวยความสะดวก					
1.11 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว					
1.12 สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และถนน					
1.13 ปัญหาทางเศรษฐกิจ					

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำของท่านมากที่สุด

ลักษณะของผลกระทบ	ระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
2. ด้านสังคม					
2.1 การท่องเที่ยวสร้างงานสร้างอาชีพและก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน					
2.2 การท่องเที่ยวสร้างความเจริญมาสู่หมู่บ้าน					
2.3 ความร่วมมือของชุมชน					
2.4 การท่องเที่ยวทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น					
2.5 การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมโจรผู้ร้าย					
2.6 การท่องเที่ยวทำให้การศึกษาของประชาชนไม่สูงขึ้น เพราะต้องการให้บุตรออกมาทำงาน					
2.7 การท่องเที่ยวทำให้คนท้องถิ่นถูกแย่งงานจากคนต่างถิ่น					
2.8 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเล่นการพนันและเสพยาเสพติด					
2.9 การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาการขายบริการทางเพศและการมั่วสุมทางเพศ					

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำของท่านมากที่สุด

ลักษณะของผลกระทบ	ระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
3. ด้านวัฒนธรรม					
3.1 การใช้ภาษาท้องถิ่น					
3.2 อาหารท้องถิ่น					
3.3 ที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม					
3.4 การเคร่งครัดในพิธีกรรมทางศาสนา					
3.5 คนตรีและการแสดงของท้องถิ่น					
3.6 สินค้าและของที่ระลึกของท้องถิ่น					
3.7 วิธีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม					
3.8 การดำรงไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญและเทศกาลต่าง ๆ					
3.9 การท่องเที่ยวทำให้ความศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิมเสื่อม					
3.10 การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิต					

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำของท่านมากที่สุด

ลักษณะของผลกระทบ	ระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
4. ด้านสิ่งแวดล้อม					
4.1 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านรักษา และ หวงแหนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ					
4.2 การท่องเที่ยวทำให้สภาพแวดล้อม เสื่อมโทรม					
4.3 การท่องเที่ยวทำให้เกิดมลภาวะด้าน อากาศเป็นพิษ					
4.4 การท่องเที่ยวทำให้เกิดมลภาวะด้านเสียง					
4.5 การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาด้านกลิ่น					
4.6 ความสะอาดของห้องน้ำห้องส้วม					
4.7 การท่องเที่ยวทำให้ขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น					
4.8 การท่องเที่ยวทำให้เกิดมีสิ่งปลูกสร้างที่ บดบังทัศนียภาพอันสวยงาม					
4.9 การท่องเที่ยวส่งผลให้การจราจรติดขัด					
4.10 ความแออัดในการจัดสรรพื้นที่ในบริเวณ แหล่งท่องเที่ยว					

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. นายวัช อธิวุฒิ ตำแหน่ง ปลัดเทศบาลตำบลพิมาย
รักษาการแทนนายกเทศมนตรีตำบลพิมาย เทศบาลตำบลพิมาย
2. นางประณีต เนื่องมัจฉา ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
3. นางวาสนา นาคคิลก ตำแหน่ง ช่างศิลปกรรม 6 อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
4. นางอุทัยทิพย์ บุญการุณ ตำแหน่ง พนักงานนำชมโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
5. นางประทีป รัตนภักดี ตำแหน่ง พนักงานยาม อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
6. นางสาวสุใจ ช่วยกลาง ตำแหน่ง พนักงานดูแลความสะอาด อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
7. อาจารย์ประนอม ชัยวิจิต อาจารย์สอนภาษาอังกฤษ หัวหน้าโครงการยุวมัคคุเทศก์
8. อาจารย์อารยา รอดพิพัฒน์ อาจารย์สอนภาษาอังกฤษ โรงเรียนพิมายวิทยา
9. นางสาวนพรรัตน์ สนิทพรวง นักเรียนชั้น ม. 3/1 โรงเรียนพิมายวิทยา
10. นางสาวศศิธร อินทร์มณี นักเรียนชั้น ม. 3/1 โรงเรียนพิมายวิทยา
11. นางสาวประกายรุ่ง วิริยะสุข นักเรียนชั้น ม. 6/4 โรงเรียนพิมายวิทยา
12. นางสาวสิทธากรณ์ ปั้นพิมาย นักเรียนชั้น ม. 6/1 โรงเรียนพิมายวิทยา
13. นางสาวปทุมชรีกา เพิ่มทรัพย์ นักเรียนชั้น ม. 5/5 โรงเรียนพิมายวิทยา
14. นางสาวนภาพร จารุถาวรนนท์ นักเรียนชั้น ม. 3/6 โรงเรียนพิมายวิทยา
15. นางสาวจิรพร ผ่องพูน นักเรียนชั้น ม. 4/7 โรงเรียนพิมายวิทยา
16. นางสาวอริณุชชา อยู่เกาะ นักเรียนชั้น ม. 4/3 โรงเรียนพิมายวิทยา
17. เด็กชายพุทธวัฒน์ ช่วยสระน้อย นักเรียนชั้น ม. 2/6 โรงเรียนพิมายวิทยา
18. เด็กหญิงยุภาภรณ์ เพียรงาน นักเรียนชั้น ม. 1/5 โรงเรียนพิมายวิทยา
19. เด็กหญิงจิตติยา คำมี นักเรียนชั้น ม. 1/9 โรงเรียนพิมายวิทยา
20. เด็กหญิงแพรวพรรณ จิรพัฒนาลักษณ์ นักเรียนชั้น ม. 1/13 โรงเรียนพิมายวิทยา
21. นางสาวศิริรัตน์ แพงศิริ นักเรียนชั้น ม. 4/2 โรงเรียนพิมายวิทยา
22. นายเดชศักดิ์ดา เกิดมงคล นักเรียนชั้น ม. 3/1 โรงเรียนพิมายวิทยา
23. นางสาวปาริฐา พงษ์นิยะกุล นักเรียนชั้น ม. 6/4 โรงเรียนพิมายวิทยา
24. นางสาวจิตพร ตะบองเหล็ก นักเรียนชั้น ม. 5/1 โรงเรียนพิมายวิทยา
25. นางสาวทิพาภรณ์ พรหมพิมาย นักเรียนชั้น ม. 4/9 โรงเรียนพิมายวิทยา

26. นายภูริภัทร ใจเย็น	นักเรียนชั้น ม. 6/4	โรงเรียนพิมายวิทยา
27. นางสาวอรุณวรรณ เจียบพิมาย	นักเรียนชั้น ม. 5/9	โรงเรียนพิมายวิทยา
28. เด็กหญิงอารยา สัมครค้ำ	นักเรียนชั้น ม. 4/4	โรงเรียนพิมายวิทยา

*****

ภาคผนวก ค

รูปภาพที่ 22 : ป้ายหน้าประตูทางเข้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

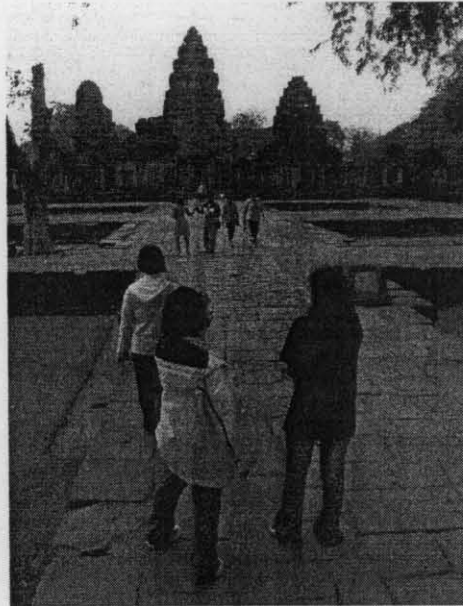
รูปภาพที่ 23 : ที่ทำการของเจ้าหน้าที่ประจำอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

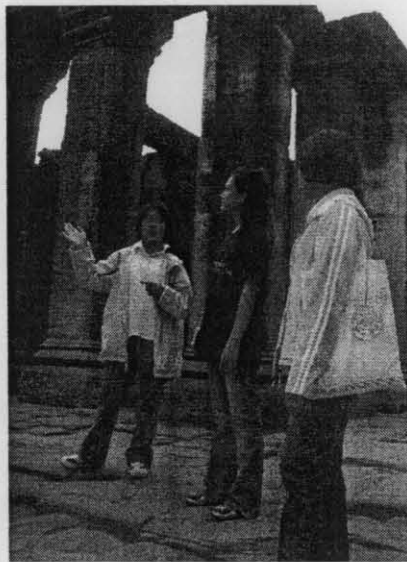
รูปภาพที่ 24 : ตัวปราสาทภายในอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

รูปภาพที่ 25 : ภาพด้านข้างตัวปราสาทภายในอุทยาน
ประวัติศาสตร์พิมาย

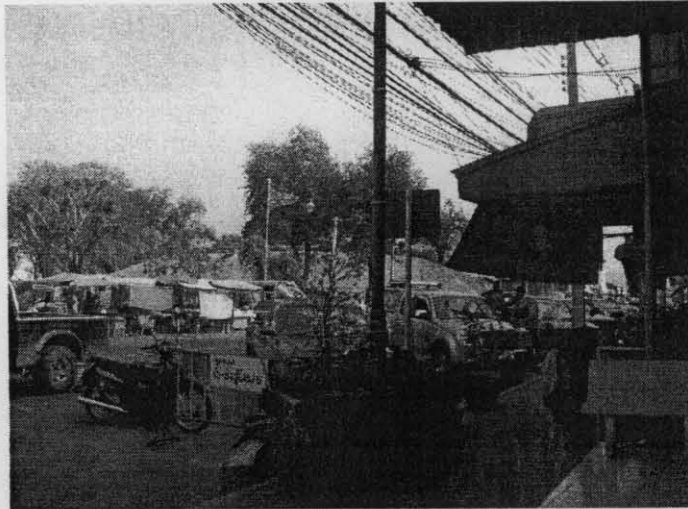
รูปภาพที่ 26 : ชุมมัคคุเทศก์แนะนำสถานที่

รูปภาพที่ 27 : ชุมมัคคุเทศก์เล่าประวัติความเป็นมาของ
ปราสาทหินพิมาย

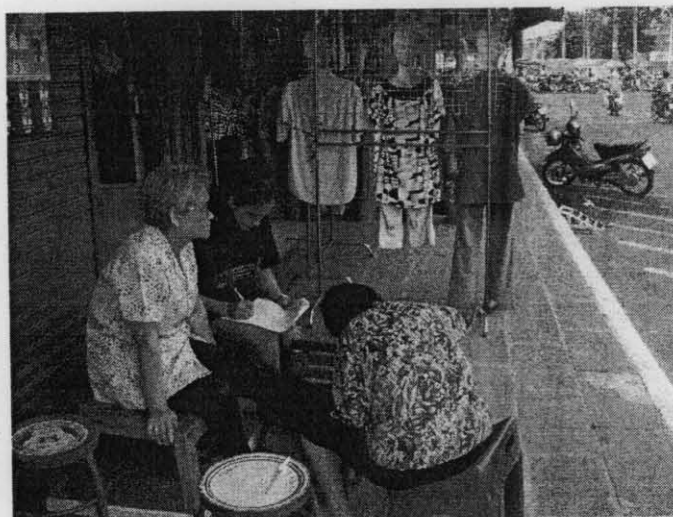

รูปภาพที่ 28 : บริเวณรอบนอกอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

รูปภาพที่ 29 : ร้านค้ารอบนอกอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

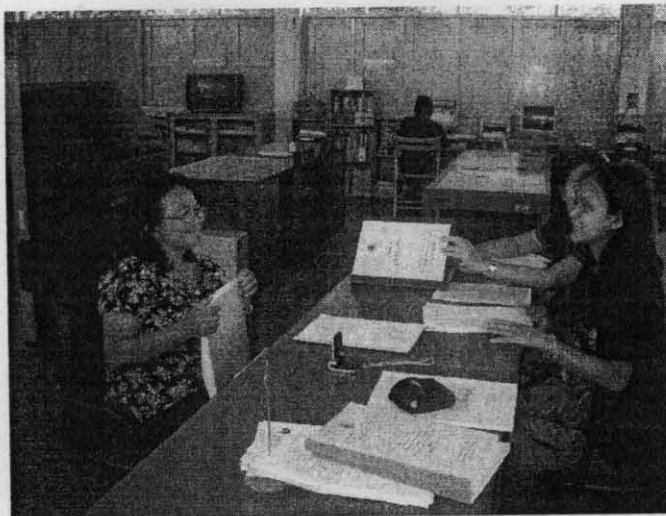

รูปภาพที่ 30 : เก็บข้อมูล

รูปภาพที่ 31 : สัมภาษณ์นายรัช อธิธิวุฒิ ปลัดเทศบาลตำบลพิมาย
(รักษาการแทนนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลพิมาย)

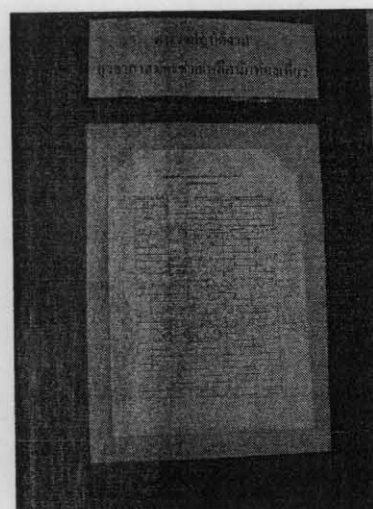

รูปภาพที่ 32 : สัมภาษณ์อาจารย์และยุวมัคคุเทศก์

รูปภาพที่ 33 : งานส่งเสริมวัฒนธรรม
และการท่องเที่ยวของโรงเรียนพิมายวิทยา

รูปภาพที่ 34 : ตารางปฏิบัติงานของ
ยุวมัคคุเทศก์อาสาสมัคร